ΧΡΟΝΟΣ 2.—ΦΥΛΛΑΔΙΟ 4. ΑΠΡΙΛΗΣ 1930

Πρωτοφορία

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΤΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
ΒΓΑΙΝΕΙ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΦΩΤΟΣ ΓΙΟΦΥΛΛΗΣ

Φυλλάδιο ἀφιερωμένο στὰ
ΕΚΑΤΟΧΡΟΝΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
1830-1930

1930
4

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

Τὰ «σταράτα» μας.
«Πόθος», ποίημα ΑΝΤΙΓΟΝΗΣ ΓΑΛΑΝΑΚΗ
«Ἡ Μοῦσα», ἀνέκδοτο δραματάκι τοῦ ΨΥΧΑΡΗ
«Σκάψιμο γιὰ θεμέλιωμα (1830-1930)», μελέτη Φ. ΔΡΑΓΟΥΜΗ
«Ἡ Λογοτεχνία μας ἀπὸ τὸ 1830 ὡς τὸ 1930», μελέτη Φ. Γ.
«Τὸ Ἑλληνικὸ θέατρο ἀπὸ τὸ 1830 ὡς σήμερα», μελέτη Μ. ΒΑΛΣΑ
«Ἡ Ἑλληνικὴ ζωγραφικὴ ἀπὸ τὸ 1830 ὡς τὸ 1930», μελέτη ΦΩΤΟΥ ΓΙΟΦΥΛΛΗ
«Ἡ περασμένη φιλολογικὴ χρονιὰ στὴν Ἰταλία», μελέτη ΜΑΡΙΕΤΤΑΣ ΜΙΝΩΤΟΥ
Η ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ: Θέατρο ΑΓΓΕΛΟΥ ΔΟΞΑ.—Καινούργιες ἐκδόσεις.—Ἡ ἀλληλογραφία μας.
ΕΙΚΟΝΑ: «Ὅλη ἡ ζωή μου θάφτηκε δῶ» γκουὰς ΓΙΑΝΝΗ ΒΑΣΟΥ.

ΔΡΑΧ. 5.

"ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑ„

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΤΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
ΒΓΑΙΝΕΙ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ: ΦΩΤΟΣ ΓΙΟΦΥΛΛΗΣ (ΣΠΥΡΟΣ Ν. ΜΟΥΣΟΥΡΗΣ)
ΓΡΑΦΕΙΑ: ΣΤΟΑ ΦΕΞΗ, ΑΡ. 59.

ΕΓΓΡΑΦΗ προπληρωμένη γιὰ ἕνα χρόνο: στὴν Ἑλλάδα δραχμὲς 60, στὸ ἐξωτερικὸ 10 σελλίνια ἢ 3 δολάρια. Τὰ χρήματα πρέπει νὰ στέλνωνται μ' ἐπιταγὴ στ' ὄνομα τοῦ κ. Σπύρου Ν. Μουσούρη.

ΚΑΘΕ ΦΥΛΛΑΔΙΟ στὴν Ἑλλάδα δραχ. 5, στὸ ἐξωτερικὸ 1 σελλίνι ἢ 20 σέντς.

ΓΙΑ ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ ἰδιαίτερες συμφωνίες.

ΚΑΝΕΝΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟ ἢ φωτογραφία δὲν ἐπιστρέφεται.

"PROTOPORIA„

(ANTAUENIRO)

Revuo por la Belarto kaj la Beletristiko. Ghi estas eldonata en Ateno chiumonate.

Direktoro kaj Administranto: Fotos Jofilis (Spiro N. Musuris). Oficejo: Fexi No. 59.

Enskribo antaupagenda por unu jaro: Grekujo Drahmoj 60. Alilande 10 shilingoj au 3 Us. Dol. La abonmono devas esti sendata je la nomo de S-ro Spiro Musuris. Chiu ekzemplero: En Grekujo Dr. 5. En eksterlando 1 Shil. au Us. Dol. 0,20. Por reklamoj apartaj kondichoj.

"PROTOPORIA„

(VANGUARD)

A Review for Arts and Literature

Published monthly by: Spyros N. Moussouris, Fexi 59. Athens, Greece.

FOTOS YOFYLLIS, Editor and Owner.

Copyright 1929 by «Protoporia Review» of Athens, Greece. All rights reserved under terms of the Fourth International Convention of Artistic and Literary Copyright.

5 Drachme (1 Sh. or 20 Cents) a copy; subscription price, Greece 60 Drachmes a year; Foreign $ 3.00 or £ 0.10.0. All subscriptions are payable in advance. Special arrangements for advertisements.

"PROTOPORIA„

(AVANT GARDE)

Revue mensuelle d'art et litterature paraissant à Athènes. Directeur et propriétaire: Fotos Yofyllis (Spiros N. Moussouris). Rédaction et Administration: Passage Fexis No. 59.

Prix d'abonnement (payé d'avance) pour une année: Grèce 60 Drs., étranger 10 shillings ou 3 dollars. On s'abonne au bureau de la revue par mandat postal ou chèque au nom du Mr Spiros N. Moussouris. Prix dn numero 5 Drs. en Grèce et 1 shilling ou 20 cents pour l'étranger.

Pour les annonces condifions spéciales.

ΓΙΑΝΝΗ ΒΑΣΟΥ: ΟΛΗ Η ΖΩΗ ΜΟΥ ΘΑΦΤΗΚΕ ΔΩ

Γραφάτα

Ἑκατὸ χρόνια κλείνουν ἀπὸ τότες ποὺ ὁ τόπος μας εἶναι ἀνεξάρτητος, ποὺ ἡ Φυλή μας ἐλευθερώθηκε κι᾽ ἄρχισε νὰ ζῇ καὶ νὰ δουλεύῃ αὐτοκυβέρνητη. Μέσα στὰ 100 αὐτὰ χρόνια τί κάμαμε γιὰ τὴν πρόοδο τῆς Τέχνης καὶ τῆς Λογοτεχνίας καὶ τοῦ Πολιτισμοῦ μας γενικά; Αὐτὸ ζητάει ἡ **«Πρωτοπορία»** νὰ ξεκαθαρίσῃ, γιορτάζοντας τὰ ἑκατόχρονα. Κι᾽ ἀλάκερο τὸ φυλλάδιό μας τοῦτο εἶναι ἀφιερωμένο στὴν ἔρευναν αὐτή.

***

Δὲν ἔχουμε σκοπὸ μ᾽ αὐτὸ τὸ φυλλάδιο νὰ κάμουμε Ἐθνικιστικὴ προπαγάντα. Μὰ ἔχουμε ὑποχρέωση νὰ κρίνουμε καὶ νὰ ἐρευνήσουμε τί γίνηκε καὶ τί γένεται γύρω μας γιὰ νὰ μποροῦμε νὰ προχωροῦμε μὲ πιὸ καθαρισμένα μάτια. Πέρνουμε κάποια ὅρια τόπου καὶ χρόνου κ᾽ ἐξετάζουμε μέσα σ᾽ αὐτὰ τί ἐργασία γίνηκε γιὰ τὴν Τέχνη, γιὰ τὰ Γράμματα, γιὰ τὸν Πολιτισμὸ γενικά. Δὲ χάνουμε τὴν εὐκαιρία. Καὶ οὔτε πιστεύουμε πὼς οἱ μελέτες ποὺ γένουνται γιὰ ὡρισμένη εὐκαιρία εἶναι ἀναγκαστικὰ πρόχειρες. Μπορεῖ νἆναι πολὺ μελετημένες καὶ **καταστάλαγμα μεγάλης προηγούμενης δουλειᾶς.** Κι᾽ ἀπόδειξη εἶναι ἕνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὴν ὕλη αὐτοῦ ἴδιου φυλλάδιού μας.

***

Ἡ μελέτη τοῦ κ. Φ. Δραγούμη **«Σκάψιμο γιὰ θεμέλιωμα»**, ποὺ γράφηκε ἐπίτηδες γιὰ τὴν **«Πρωτοπορία»**, εἶναι ἀληθινὰ ἐξαιρετική. Μέσα σ᾽ αὐτὴ καθαρά, συστηματικά, φωτισμένα ἀναλύεται κι᾽ ἐξετάζεται **ὁ σημερνός μας πολιτισμὸς** καὶ ξετυλίγονται σχετικὲς **σκέψεις γιὰ τὸ μέλλον.** Ὁ κ. Φ. Δραγούμης εἶναι ἀπὸ τοὺς διαλεχτότερους μελετητὲς τῶν σημερνῶν κοινωνικῶν ζητημάτων καὶ γι᾽ αὐτὸ ἐπιδιώξαμε τὴ συνεργασία του. Ἂν καὶ ξέρουμε πὼς στὸ ζήτημα τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Λατινικοῦ ἀλφάβητου στὴ γλῶσσα μας ἔχει ἀντίθετη γνώμη ἀπὸ ἄλλους διαλεχτοὺς συνεργάτες μας καὶ πὼς ὑποστήριξε καὶ ὑποστηρίζει πὼς δὲν πρέπει νὰ γίνῃ ἡ ἀλλαγὴ αὐτή, ὡστόσο αὐτὸ δὲν μᾶς ἐμπόδισε νὰ ζητήσουμε τὴ συνεργασία του. Καὶ ἡ μελέτη ποὺ δημοσιεύουμε δείχνει πόσο δίκιο ἔχουμε νὰ ἐκτιμοῦμε τὴν ἐργασία τοῦ **ξεχωριστοῦ αὐτοῦ μελετητῆ.**

***

Ἡ **«Μοῦσα»,** τὸ ἀνέκδοτο δραματάκι τοῦ Ψυχάρη ποὺ δημοσιεύουμε σ᾽ αὐτὸ τὸ φυλλάδιό μας, θἄλεγε κανένας πὼς εἶναι γραμμένο **ἐπίτηδες γιὰ τὴν Ἑκατονταετηρίδα.** Μὲ μιὰ γοργὴ ζωγραφιὰ δείχνει τὴν τυραννία καὶ τὴ λευτεριὰ τῆς σημερνῆς Ἑλλάδας. Μᾶς παρουσιάζει τοὺς ὅποιους τυράννους μας—διχτάτορες καὶ στρατοκράτες ἢ ἀρνητὲς τῆς διανόησης γενικὰ—καὶ μᾶς δείχνει πῶς αὐτοὶ οἱ τύραννοι μᾶς μεταμορφώνουν σὲ ἄξεστους Σκῦθες. Σὲ ἔθνος ἀπολίτιστο. «Τὰ ἐξωτερικὰ τοῦ πολιτισμοῦ δὲ μᾶς λείπουνε· μᾶς λείπει ὁ ἴδιος». Μὰ ἡ Μοῦσα, ἡ μεγάλη ἡρωΐδα, τὸ

Πνεῦμα καὶ τὸ Τραγοῦδι, σκοτώνει πάντα τὸν τύραννο καὶ τὴν τυραννία μαζί. Ἡ διανόηση διευτύνει πάντα τὰ ἔθνη. Αὐτὴ εἶναι ***ἡ μόνη ἀθάνατη!***

***

Ἄρχισαν αὐτὲς τὶς μέρες οἱ ἐπίσημες γιορτὲς τῆς Ἑκατονταετηρίδας. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ φαίνονται ἀρκετὰ ἀκατάστατα ὠργανωμένες. Ἂς ἰδοῦμε καὶ πιὸ πέρα... Στὸ μεταξὺ εἴχαμε τὴν ἔξέγερση τῶν ἠθοποιῶν γιατὶ προτιμηθήκανε στὶς γιορτές... οἱ ἐρασιτέχνες ἀπὸ τοὺς ἐπαγγελματίες ἠθοποιούς. Εἴχαμε καὶ μερικὲς χοντρὲς γκάφες στὶς εἰκόνες τῶν γραμματοσήμων τῆς Ἑκατονταετηρίδας, ποὺ τὶς ξεσκέπασε ὁ κ. Π. Καρολίδης κι' ὁ κ. Φ. Δραγούμης. Μὰ τὸ σημεῖο ποὺ θἄχῃ πολλὰ ντράβαλα εἶναι τὸ ***μυστήριο*** τῆς σύστασης τοῦ Ἐθνικοῦ θεάτρου, ποῦναι μέσα στὸ πρόγραμμα κι' αὐτή. Φαίνεται ὅμως πὼς τὸ Ἐθνικὸ Θέατρο δὲν θὰ τὸ ἱδρύσουν μονάχοι τους ὁ κ. Αἰγινήτης κι' ὁ κ. Δαμβέργης. Ἀποφάσισε ν' ἀνακατευτῇ σοβαρὰ κ' ἡ Κυβέρνηση. Περιμένουμε...

***

Τὸ μέτωπο τοῦ ἀγώνα γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς Λατινικῆς γραφῆς στὴ γλώσσα μας ***ὁλοένα πλαταίνει.*** Συχνὰ-συχνὰ ἄνθρωποι μορφωμένοι, καὶ πρὸ πάντων ἐκπαιδευτικοὶ καὶ λογοτέχνες, μᾶς δηλώνουν πὼς εἶναι σύμφωνοι γιὰ τὴν ἀνάγκη τῆς ἐφαρμογῆς τῆς νέας γραφῆς. Ἀνάμεσα στοὺς ἐκπαιδευτικοὺς εἶναι ἀρκετοὶ τῆς μέσης ἐκπαίδευσης, μὰ καὶ τῆς δημοτικῆς. Ἀπὸ τοὺς λογοτέχνες μας ποὺ συμφωνοῦν εἶναι κι' ὁ Ἄλκης Θρύλος, ποὺ μᾶς ἔστειλε τὸ ἀκόλουθο γράμμα:

3 Μαρτίου 1930

Φίλε Κύριε Γιοφύλλη,

Ἐπειδὴ βλέπω στὰ Σταράτα ὅτι θέλετε νά ξέρετε ποιοὶ εἶναι ὁπαδοὶ τοῦ Λατινικοῦ ἀλφάβητου σᾶς γράφω γιὰ νὰ σᾶς πῶ ὅτι μπορεῖτε νὰ μὲ θεωρῆτε καὶ μένα μεταξὺ αὐτῶν. Εἶναι νομίζω ὁ μόνος τρόπος νὰ ἀπαλλαγοῦμε ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ ὀρθογραφία. Ἐπειδὴ ὅμως μιὰ τέτοια ἀλλαγὴ εἶναι βέβαια κάθε ἄλλο παρὰ ἁπλῆ, μοῦ φαίνεται ὅτι θὰ εἴταν σωστό, καὶ πρὶν συγκαλέσετε τὸ συνέδριο, νὰ ἀνοῖξτε στὴν «Πρωτοπορία» μιὰ πλατιὰ συζήτηση ὅπου ν' ἀναπτυχθοῦν ὄχι μόνον τὰ ὑπέρ, ἀλλὰ καὶ ὅλες οἱ δυσκολίες καὶ οἱ τρόποι μὲ τοὺς ὁποίους μποροῦν νὰ ὑπερνικηθοῦν.

Μὲ πολλὴ ἐχτίμηση

ΑΛΚΗΣ ΘΡΥΛΟΣ

Συμφωνοῦμε πὼς ἡ ἀλλαγὴ εἶναι δύσκολη, ὅπως τονίσαμε πολλὲς φορές, καὶ πὼς εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνῃ μιὰ πλατειὰ συζήτηση πρὶν ἀρχίσῃ ἡ ἐφαρμογή της. Οὔτε ποὺ ἔχει ἀποφασιστῇ τίποτα γιὰ σχετικὸ συνέδριο. Ὅ,τι γράψαμε στὸ προηγούμενο φυλλάδιό μας εἶναι συλλογισμοὶ γιὰ ὅ,τι μπορεῖ νὰ γένῃ ἀργότερα.

***

Στὸ περιοδικὸ ***«Πειθαρχία»*** ὁ κ. Μιχ. Ροδᾶς ἐξετάζει τὸ ζήτημα τῆς ἐφαρμογῆς τῆς Λατινικῆς γραφῆς, πέρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ τὴ συζήτηση τῆς ***«Πρωτοπορίας».*** Στὸ ἄρθρο του αὐτὸ ὁ κ. Ροδᾶς φαίνεται δισταχτικὸς καὶ πιστεύει πὼς τὸ Λατινικὸ ἀλφάβητο θὰ φέρῃ νέες περιπλοκές. Δὲν μᾶς ἐξηγεῖ τὶς περιπλοκὲς αὐτές, μὰ ὡστόσο μπορεῖ νἄχῃ τὶς γνῶμες του. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ δὲν μποροῦμε νὰ καταλάβουμε καθόλου εἶναι τοῦτο, ποὺ γράφει στὸ τέλος τοῦ ἄρθρου του: «Εἶναι θλιβερὸ γιὰ μερικοὺς ποὺ ἐδημιούργησαν μιὰ ἱστορία στὸν ἀγῶνα τῆς δημοτικῆς νὰ τὴν καταδικάζουν καὶ νὰ καταφεύγουν στὸ Λατινικὸ ἀλφάβητο ὡς τὸ μοναδικὸ φάρμακο γιὰ τὴ θεραπεία τοῦ κακοῦ τῆς διγλωσσίας καὶ τῆς ὀρθογραφικῆς ἀναρχίας». Μά, φίλε Κύριε Ροδᾶ, ἡ Λατινικὴ γραφὴ δὲν καταδικάζει καθόλου τὴ Δημοτική. ***Ἡ «θεραπεία τῆς διγλωσσίας» γένεται μὲ τὴ δημοτικὴ κ' ἡ «θεραπεία τῆς ὀρθογραφικῆς ἀναρχίας» μὲ τὴ Λατινικὴ γραφή.*** Αὐτὸ εἶναι ἁπλὰ καὶ ξάστερα τὸ πράμμα. Κ' ἔπειτα τί σχέση ἔχει μὲ τοὺς ἀγῶνες μας ὁ κ. Κωστῆς Παλαμᾶς, ***ὁ προδότης τῆς δημοτικῆς;*** Ὁ κ. Παλαμᾶς μὲ τὰ τελευταῖα του καμώματα εἶναι ἀληθινὰ ***«θλιβερὸ φαινόμενο»,*** ὅπως τὸν χαραχτηρίζει ὁ κ. Ροδᾶς. ***Θλιβερὸ καὶ ἀξιοδάκριτο*** μάλιστα.

***

Ὁ κ. Ἡρ. Ἀποστολίδης, ποὺ ἀπὸ χρόνια βλέπει τὴν ἀνάγκη τῆς ἐφαρμογῆς τῆς Λατινικῆς γραφῆς στὴ γλῶσσα μας, μᾶς ἔστειλε τὸ ἀκόλουθο γράμμα:

Φίλε κ. Γιοφύλλη,

Στὸ τελευταῖο φύλλο τῆς «Πρωτοπορίας» εἶδα ν' ἀναφέρῃς καὶ τ' ὄνομά μου μαζὶ μ' ἐκεινῶν ποὺ ἀγωνίζονται γιὰ τὴ γραφὴ τῆς ἑλληνικῆς μὲ λατινικὰ φθογγόσημα. Ὅμως, ὅπως καὶ προφορικὰ σοῦ ἐξήγησα, ἐκεῖνο ποὺ γιὰ μένα ἀληθεύει πάνω σ' αὐτό, εἶνε πὼς ἐδῶ καὶ δεκαεννιὰ χρόνια, σὲ μιὰ δημόσια ὁμιλία μου γιὰ τὸ γλωσσικὸ τὸ ζήτημα, εἶπα, κοντὰ στ' ἄλλα, πώς, ἀδιάφορο πότε, μιὰ φορὰ δὲ θὰ ξεφύγουμε τὴ Λατινικὴ—κι' ὄχι μόνον ἐμεῖς, παρὰ κι' ὅλοι οἱ λαοὶ ὅσοι γράφουν ἀκόμα τὴ γλῶσσα τους μὲ ἰδιόμορφα φθογγόσημα. Τὸ ἴδιο εἶπα ὅταν ὁ κ. Μ. Τριανταφυλλίδης πρότεινε κάποια δική του ἀπλοποίηση τῆς γραφῆς. Ναί, εἶν' ἀλήθεια ἀπ' τὰ 1911 ἄλλαξα γνώμη γιὰ πολλὰ πράγματα—καὶ γιὰ τὴ γλῶσσα. Γιὰ τὴν ἀλλαγὴ ὅμως τῆς γραφῆς ***ἐξακολουθῶ νὰ πιστεύω ὅπως τότε, πὼς τὴ λατινόφθογγη δὲν τὴ γλυτώνουμε ὅ,τι ἁπλοποίηση τῆς σημερινῆς κι' ἂν κάνουμε,*** κι' ὅσο κι' ἂν ἀντιδράσουμε, εἴτε ἐμεῖς—ποὺ φυσικὸ εἶναι ν' ἀντιδράσουμε,—εἴτε ἡ ἐρχομένη γενιά. Κι' αὐτὸ γιὰ λόγους πάν' ἀπὸ ὅλα οἰκονομικούς. Τώρα ἂν τὴν ἁπλῆ τούτη πρόβλεψη τὴ θεωρεῖς ἐσὺ ἀρκετὴ γιὰ νὰ μοῦ ἐξασφαλίσει μιὰ θέση ἀνάμεσα στοὺς «ἀγωνιστὲς τοῦ λατινικοῦ ἀλφάβητου», δὲν ἔχω ἐγὼ τί νὰ πῶ. Συνηθίζεται ὡστόσο, θαρρῶ, νὰ μὴ λογαριάζονται μὲ τοὺς ἐπαναστάτες παρὰ μὲ τοὺς οὐδετέρους ἐκεῖνοι ποὺ πιστεύουν πὼς μιὰ ἐπανάσταση ἢ μιὰ ἀνατροπὴ εἶναι μοιραία, καὶ πὼς εἶναι ὁλότελα μάταιο νὰ δράσουν ἢ ν' ἀντιδράσουν, ἀφοῦ κι' αὐτωνῶν κι' ὅποιων ἄλλων ἡ δράση ἢ ἡ ἀντίδραση, φυσικὰ κ' ἡ ἀδιαφορία, δὲ θὰ μποροῦσαν οὔτε τόσο-δὰ νὰ παραλλάξουν τὴν ἀναλογία τῶν συντελεστῶν ποὺ τὴν κρίσιμη ὥρα θὰ φέρουν ὁπωσδήποτε τὸ ἀποτέλεσμα. Ὅμως μὴ γελιέστε: τὸ ζήτημα τῆς γραφῆς, μ' ὅλο ποὺ εἶναι πιὸ ἀσήμαντο ἀπ' τὸ γλωσσικό, θὰ λυθεῖ πολὺ πιὸ δύσκολα καὶ πολὺ πιὸ ἀργότερα ἀπὸ κεῖνο, γιατὶ τὸ γλωσσικὸ μπορεῖ καὶ νὰ λυθεῖ χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουμε—καὶ θὰ εἶναι αὐτὴ ἡ πιὸ κανονικὴ λύση του—, ἐνῶ τῆς γραφῆς τὸ ζήτημα χωρὶς δυνατό, δυνατώτατο τρανταγμὸ δὲ θὰ λυθεῖ.

Νὰ ἐξηγήσω τὸ γιατί; Αἴ, ἂς μὴ φτάσω κι' ὡς ἐκεῖ, γιὰ νὰ μὴ μὲ πῆτε καὶ ἀντιδραστικό, ποὺ δὲν εἶμαι δὰ οὔτ' αὐτό, παρά, σκέτα-νέτα, ἀδιάφορος.

Δικός σου

ΗΡ. Ν. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

Στὸ τὸ γράμμα του αὐτὸ ὁ κ. Ἀποστολίδης, ὅσο κι' ἂν θέλει νὰ λογαριάζεται μὲ τοὺς οὐδέτερους, ἐξακολουθεῖ νὰ πιστεύῃ πὼς χωρὶς ἄλλο θὰ ἐφαρμοστῇ στὴ γλώσσα μας ἡ Λατινικὴ γραφή. Μακάρι ὅλοι οἱ Ἕλληνες νἄτανε ἔτσι οὐδέτεροι. Τὸ ζήτημα θἄτανε πιὰ λυμένο.

***

Σχετικὰ μὲ ὅσα γράψαμε στὸ προηγούμενο φυλλάδιό μας γιὰ τὴ δυσκολία ποὺ ἔφερε στὴ σύνταξη τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς γλώσσας μας τὸ ζήτημα τῆς γραφῆς, λάβαμε τοῦτο τὸ γράμμα:

Ἀξιότιμε κύριε Φ. Γιοφύλλη,

Στὸ περασμένο φύλλο τῆς ***«Πρωτοπορίας»***, μιλῶντας γιὰ τὸ Ἱστορικὸ Λεξικό, γράφετε ὅτι τὸ ὀρθογραφικὸ πρόβλημα τῆς νέας ἑλληνικῆς ἀποτελεῖ ἐμπόδιο γιὰ τὴ συνταχτικὴ ἐργασία του καὶ ὅτι ἐξ αἰτίας τῶν δυσκολιῶν ποὺ παρουσιάζει ἡ ὀρθογραφία καθυστερεῖ ἡ ἐργασία του καὶ εἶναι ἄγνωστο γιὰ πόσον καιρὸ θὰ μένει ἀνέκδοτο.

Ἐπειδὴ τὰ παραπάνω στηρίζονται σὲ ἀνακριβεῖς πληροφορίες, ἐθεώρησα καθῆκον μου λόγῳ τῆς ἁρμοδιότητός μου σὰν συντάχτη τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, γιὰ νὰ μὴν ἔχουν οἱ ἀναγνῶστες τοῦ περιοδικοῦ σας ἀνακριβῆ ἰδέα ἐπάνω στὸ ζήτημα αὐτό, νὰ σᾶς πληροφορήσω τὰ ἑξῆς: Τὸ Ἱστορικὸ Λεξικό, σὰν ἔργο καθαρὰ ἐπιστημονικό, ἔθεσε ὡς ἀρχή του τὴν ἐφαρμογὴν ἀπολύτως ἱστορικῆς ὀρθογραφίας, βασισμένης ἐπάνω στὰ πορίσματα τῆς Γλωσσολογίας, ὥστε νὰ μένει ἀναλλοίωτη καὶ αἰσθητὴ ἡ ἐτυμολογικὴ διαφάνεια καθεμιᾶς λέξης, καὶ ἐκεῖ ἀκόμα ὅπου λόγοι πρακτικοὶ ἐπέβαλλαν τὴν παράβαση τῆς ἀρχῆς αὐτῆς. Καὶ εἶναι ἀλήθεια ὅτι γιὰ νὰ γίνῃ αὐτό, ἡ συνταχτικὴ ἐργασία εἶχε νὰ ἀντιπαλέσῃ μὲ μύριες δυσκολίες γιατὶ εἶναι γνωστὸ πόσο ἐλαστικοὶ εἶναι οἱ γλωσσικοὶ νόμοι καὶ πόσα γλωσσολογικὰ προβλήματα, παρ' ὅλη τὴν ἐργασία ποὺ ἔγινε ὡς τώρα ἀπὸ τοὺς γλωσσολόγους δὲν ἔχουν λυθῆ κατὰ

τρόπο ποὺ νὰ μὴν ἀφίνει καμμιὰ ἐπιφύλαξη. Ὡστόσο οἱ δυσκολίες αὐτὲς μὲ τὸν καιρὸ παραμερίστηκαν καὶ σήμερα πιὰ ἡ σύνταξη προχωρεῖ ἐπὶ τῇ βάσει ἑνιαίου κανονισμοῦ ὁ ὁποῖος ὁρίζει ὅλα τὰ ζητήματα ποὺ ἀφοροῦν τὴν ὀρθογραφία τῶν λέξεων καὶ ὅλες τὶς τεχνικὲς λεπτομέρειες τῆς συγγραφῆς ἑκάστου ἄρθρου.

Γιὰ τὴν ἀκριβῆ παράσταση ὅλων τῶν φτογγικῶν ἀποχρώσεων τῶν νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων ἔχουν ἐπινοηθῆ νέα στοιχεῖα. Γιὰ τὰ σύμφωνα ποὺ δὲν ἔχουν στὸ ἑλληνικὸ ἀλφάβητο ἀνάλογο στοιχεῖο, ὅπως εἶναι τὰ μέσα μπ, ντ, γκ, χρησιμοποιοῦνται τὰ λατινικὰ b, d, g. Ὥστε τὰ ζητήματα αὐτὰ ἔπαψαν νὰ δυσχεραίνουν τὴ συνταχτικὴ ἐργασία ποὺ προχωρεῖ πιὰ ἀπρόσκοπτη.

Ἡ σύνταξη ἔχει φτάσει μέχρι τοῦ Κ, ὁλόκληρου δὲ τοῦ Α τὰ ἄρθρα ἔχουν ὑποστῆ καὶ τὸ τελευταῖο ρετουσάρισμα καὶ εἶναι ἕτοιμα γιὰ τύπωμα. Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, ἀποβλέποντας στὸ νὰ δώσῃ στὸ ἔργο ἐμφάνιση ἀνάλογη μὲ τὴν ἐπιστημονική του ἀξία καὶ μὲ τὴ σημασία ποὺ θἄχει γιὰ τὴν νεοελληνικὴ γλῶσσα καὶ λογοτεχνία, προμηθεύτηκε ἀπὸ γερμανικὰ ἐργοστάσια πολύτιμο μεμβρανῶδες χαρτὶ καὶ παράγγειλε σὲ ἐργοστάσιο τῆς Λειψίας τὴν κατασκευὴ τῶν τυπογραφικῶν στοιχείων. Τὸ χαρτὶ ἔφτασε πρὶν ἀπὸ λίγες μέρες σὲ λίγο δὲ ἔρχονται καὶ τὰ τυπογραφικὰ στοιχεῖα, ὥστε ἡ τύπωση τὸ πολὺ ὡς τὸ Πάσχα θὰ ἀρχίσῃ, ἐντὸς δὲ τοῦ τρέχοντος ἔτους θὰ κυκλοφορήσῃ ὁ πρῶτος τόμος τοῦ Λεξικοῦ.

Μὲ τιμὴ

Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

Μ' εὐχαρίστησή μας δημοσιεύουμε τὶς πληροφορίες αὐτές, ποὺ δείχνουν πὼς γλήγορα θ' ἀρχίσῃ τὸ τύπωμα τοῦ μεγάλου Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ. Μὰ πρέπει νὰ σημειώσουμε πὼς δὲν εἴχαμε «ἀνακριβεῖς πληροφορίες». Εἴχαμε μιὰ παλιὰ καὶ σωστὴ πληροφορία πὼς ἐγίνηκε κάποια πρόταση νὰ ἐφαρμοστῇ στὸ Λεξικὸ αὐτὸ ἡ Λατινικὴ γραφή. Μὰ ἡ πρόταση αὐτὴ δὲν ἐγίνηκε δεχτή.

***

Αὐτὸ τὸ φυλλάδιο γιομίζει μὲ τῆν ὕλη τὴ σχετικὴ μὲ τὴν Ἑκατονταετηρίδα καὶ γι' αὐτὸ ἀναγκαζόμαστε ν' ἀφίσουμε ἀπόξω γιὰ τὰ ἐρχόμενα φυλλάδια πολλὴ ἄλλη διαλεχτὴ ἐργασία. Ἔτσι στὰ ἐρχόμενα φυλλάδια θὰ δημοσιέψουμε τὶς μελέτες: «Δελφικὲς ἑορτὲς» τοῦ κ. Ἄγγελου Σικελιανοῦ, «Μονοφωνία καὶ πολυφωνία στὴν Ἰταλία» τοῦ κ. Αἰμ. Ριάδη, «Ἡ σημερνὴ Ρωσσικὴ φιλολογία» τοῦ κ. Α. Ι. Στ., «Κωστῆς Παλαμᾶς» τοῦ κ. Φώτου Γιοφύλλη, «Ὁ ζωγράφος Β. Βὰν Γκὸγκ» τοῦ κ. Γιώργου Βαλταδώρου, «Ἡ σημερνὴ ποίηση τῆς Τσεχοσλοβακίας» τοῦ Τσεχοσλοβάκου συνεργάτη μας B. Václevek, ποιήματα τῶν κ. κ. Α. Δρίβα, Τ. Ἀνθία καὶ ἄλλων, διηγήματα τῆς δίδος Ι. Σκαραβαίου, τοῦ κ. Ν. Ι. Σαράβα, τοῦ Βουλγάρου Λ. Στογιάνωφ, τοῦ Claude Farrère κλπ.

ΠΟΘΟΣ

Σὲ θέλω! Ἔτσι φώναξαν οἱ πόθοι σου τὴν ὥρα,
ποὺ μ' ἔσερνες καὶ μ' ἔσφιγγες σφιχτὰ στὴν ἀγκαλιά σου.
Τὴν ὥρα ποὺ μοῦ μάτωναν τὸ στόμα τὰ φιλιά σου,
καὶ μοῦφερνες γλυκόλογα ἀπ' τῆς Ἐδὲμ τὴ χώρα.

Χορτάτος γέρνεις κι' ἄσκημος στὴν ἀγκαλιά μου τώρα . . .
Καὶ κάπου κάπου μοῦ πετᾶς κανέν' ἀπ' τὰ φιλιά σου
Στὴ συλλογιά σου ὀρθώνεται τοῦ μαγαζιοῦ ἡ μπόρα.
Κι' ἀπὸ μιὰν ἕξη εὐγένειας πνίγεις τὴ βλαστημιά σου! . . .

ΑΝΤΙΓΟΝΗ ΓΑΛΑΝΑΚΗ

Η ΜΟΥΣΑ

ΜΟΝΟΠΡΑΧΤΟ ΔΡΑΜΑΤΑΚΙ

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΥ:

ΟΥΡΑΝΙΑ, ἡ Μοῦσα.
ΓΙΑΝΝΗΣ, ὁ ποιητής.
ΜΑΝΟΛΗΣ } φίλοι τους.
ΜΙΧΑΛΗΣ }
ΔΗΜΑΡΧΟΣ.
ΤΥΡΑΝΝΟΣ.
Στρατιῶτες.

Εἴμαστε στὴ Σκυθία. Ἐξοχή. Μιὰ κάμαρα ἐβρύχωρη. Στὸ βάθος ἕνα παράθυρο μεγάλο ποὺ πιάνει σκεδὸν ὅλο τὸν τοῖχο. Ἀπ' ὄξω δέντρα καὶ πρασινάδες. Ἀνάμεσα στὰ κλαδιὰ φαίνεται ποῦ καὶ ποῦ ἡ θάλασσα. Οὐρανὸς ἀπὸ πάνω. Στὴ μέση ἕνα σπουδαῖο γραφεῖο μὲ χαρτιά, καλαμάρια, πέννες καὶ δυὸ τρία βιβλία. Δεξιὰ τοῦ θεατή, μιὰ πόρτα γιὰ νὰ μπαινοβγαίνει ὁ κόσμος. Ἀριστερὰ ἕνας κομψὸς καναπές. Καρέγλες δῶθε κεῖθε. Μιὰ λύρα μαλαματένια κρέμεται ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸν καναπέ. Ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὴν πόρτα τὴν δεξιανή, μιὰ εἰκόνα. Ὁ Παρθενώνας.

Μέρα καλοκαιριάτικη. Ὁ ἥλιος φέγγει στὸν ὁρίζοντα μακριά.

Ἡ ὥρα ἕξη τὸ πρωΐ.

Τὸ ντεκόρο ἴσια μὲ τὸ τέλος δὲν ἀλλάζει.

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ

Γιάννης, Οὐρανία.

(Ὁ Γιάννης καὶ ἡ Οὐρανία μπαίνουνε ἀπὸ τὴν πόρτα δεξιά, ὁ Γιάννης ἀριστερὰ τῆς Οὐρανίας. Ὁ Γιάννης ὄμορφα ντυμένος, μὲ ἀψηλὸ ἀνάστημα, νέος τριάντα χρονῶν. Μουστάκι, χωρὶς γένια. Ἡ Οὐρανία φορεῖ ἄσπρο πέπλο χυμένο ἀπὸ πάνω ἴσια μὲ κάτω στὸ ρυθμημένο τὸ κορμί της. Μιὰ κλωστὴ χρυσὴ γύρω-γύρω στὸ κεφάλι της, σὰν ἄφαντο στεφάνι. Στὴ μέση τοῦ μέτωπού της ἕνα μικρὸ διαμαντένιο ἀστέρι. Σὲ ὅλα τὰ κινήματά της ἁπλή, ξέθαρρη, φυσική. Ἔκφραση σοβαρὴ συνάμα καὶ χάρη γεμάτη. Ἀνάστημα σὰν τοῦ Γιάννη. Ὅταν μπαίνουμε, ὁ Γιάννης τῆς βαστᾶ τὴ μέση καὶ μὲ τὰ μάτια του γυρισμένα πρὸς τὰ μάτια της, παραπονεμένα τῆς λέει καὶ ψιθυριστά).

ΓΙΑΝΝΗΣ.—Δὲν ξέρεις πόσο σ' ἀγαπῶ. Γιατὶ νὰ σηκωθοῦμε τόσο νωρίς; Ἔλα, ἔλα νὰ ξακολουθήσουμε στὸν καναπὲ τὶς γλυκειὲς κουβέντες τοῦ κρεββατιοῦ. *(Τὴν πηγαίνει ἀριστερὰ πρὸς τὸν καναπέ).*

ΟΥΡΑΝΙΑ.—Πῶς νὰ μὴν ἔρθω; Παντοῦ καλά, φτάνει μαζί σου νὰ εἶμαι. *(Κάθουνται κοντὰ ὁ ἕνας στὸν ἄλλονε, ἡ Οὐρανία πρὸς τὸ θέατρο, πλάϊ της ὁ Γιάννης.)*

ΓΙΑΝΝΗΣ *(ποὺ τὴν κοιτάζει μὲ μάτια φλόγα).*—Ὄχι. Ὄχι. Τὴ μέθη μου δὲν τὴ φαντάζεσαι, σὰ σὲ βλέπω. Κάμε τὸ γύρο τῆς ψυχῆς μου, τὸ κορμί μου πιάσε, θέση θεσούλα δὲ θὰ τὰ βρῆς στὰ τρίσβαθά μου ὅπου νὰ μὴν εἶσαι μέσα. Μὲ τὸ μυστικό, ἐκεῖνο τῆς ὕπαρξής σου, ξήγησέ μου ἀκόμη μιὰ φορὰ τὸ Θεό σου, ποὺ ὁ νοῦς μου δὲν τὸ χωρᾶ.

ΟΥΡΑΝΙΑ *(μ' ἕνα χαμόγελο ἥσυχο καὶ γλυκό).* Τόσο παράξενο σοῦ φαίνεται; Κατάλαβέ το ἁπλά, ὅπως ἁπλὰ σοῦ τὸ ξήγησα, τὴν ὥρα τὴν ἴδια ὅπου ἀνταμωθήκαμε, προχτές.

ΓΙΑΝΝΗΣ *(ὠνειρεμένα).*— Ναί, προχτές. Εἴτανε τὸ δείλι. Ἄγριο παντοῦθε μᾶς περικύκλωνε τὸ ρουμάνι. Φάνηκες σὰν τὸ φῶς, πρόβαλες μὲ τὸν πέπλο σου τὸ λεφκὸ ἀνάμεσά σας μάβρες πρασινάδες. Θαμπώθηκα, σὲ ρώτησα καὶ μοῦ ἀποκρίθηκες γλυκά «Ἐγὼ εἶμαι ἡ Μοῦσα».

ΟΥΡΑΝΙΑ (*χαδέβοντας τὰ μαλλιά του*). —Δὲ σοῦ τὸ εἶπα ἔτσι, χρυσέ μου. Σοῦ εἶπα—«Ἐγὼ εἶμαι ἡ Μοῦσα ***σου***»!

ΓΙΑΝΝΗΣ. Καλά! Πάντα Μοῦσα ὡστόσο! Εἶσαι μιὰ δηλαδὴ ἀπὸ τὶς ἐννιὰ τὶς περίφημες ἐκεῖνες τὶς Μοῦσες τοῦ Ἐλικώνα, μιὰ τοῦ Ἀπόλλωνα θυγατέρα (*ὅσο μιλᾶ συνεπαίρνεται κι' ἀνάβει*), μιὰ λοιπὸν καὶ τοῦ λόγου σου ἀπὸ τὶς ἀθάνατες ποὺ ἀθάνατη κάμανε τὴν Ἑλλάδα στὴν οἰκουμένη ἁλάκερη;

ΟΥΡΑΝΙΑ (*ἥμερα καὶ κάπως εἰρωνικά*).—Ναὶ καὶ ὄχι. Ἐσὺ ὁ ποιητής μου, ἐσὺ ποὺ σὲ θέλω ἐσένα μεγαλήτερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ξαναλὲς ὅσα σοῦ μάθανε σκολειό. Οἱ δάσκαλοι μᾶς βάλανε νούμερα. Μᾶς περιώρισε τὸ κεφάλι τους τὸ περιωρισμένο. Ἐμεῖς εἴμαστε ἀσκέρι σωστό, ἐμεῖς εἴμαστε ἀρίφνητες ὅσο ἀρίφνητοι καὶ οἱ ποιητάδες τῆς Ἑλλάδας. Ἔτσι ἔγινε μεγάλη.

ΓΙΑΝΝΗΣ (*μὲ περιέργεια, μὲ ἀπορία καὶ μὲ περιφάνεια συνάμα*).—Γιατί, γιατὶ ὅμως νὰ μὲ διαλέξης ἐμένα ἴσια ἴσια;

ΟΥΡΑΝΙΑ.—Γιατὶ σ' ἔβλεπα νὰ περιφέρνεσαι σὰν τὸ χαμένο στὸν πλούσιο τὸν τόπο, νὰ γυρέβης καὶ νὰ μὴν μπορεῖς νὰ πῆς τὴν ὁμορφιά του, νὰ τὰ θέλης ὅλα καὶ τίποτα νὰ μὴν τολμᾶς. Μὰ ἐμένα μοῦ τὸ εἶχε πεῖ ὁ πατέρας...

ΓΙΑΝΝΗΣ (*περίτομος καὶ σὰ θαμπωμένος*)—Ὁ πατέρας; Φρόντισε γιὰ μένα ὁ πατέρας σου;

ΟΥΡΑΝΙΑ.—Μάλιστα! Γιὰ ὅλους ὁ Ἀπόλλωνας φροντίζει. Μοῦ εἶπε πὼς ἀπὸ τὴ Μοίρα τὸ βαστοῦσες τὸ χάρισμα τὸ θεῖο, μὰ πὼς εἴσουνε ἀνήξερος ἀκόμη καὶ νἀρθῶ νὰ σὲ βοηθήσω.

ΓΙΑΝΝΗΣ.—Νὰ μὲ βοηθήσης, ναί! Ἀφτὸ ἔχω ἀνάγκη. Καὶ τὶ μοῦ χρειάζεται, ὁ ἴδιος δέν τὸ βλέπω.

ΟΥΡΑΝΙΑ.—(*τοῦ πιάνει τὸ χέρι ἁπαλα*). Τὸ βλέπω ἐγώ. Δύο πράματα μονάχα· κουράγιο καὶ δράση.

ΓΙΑΝΝΗΣ (*βαθιὰ συλλογισμένος*). —Δράση καὶ κουράγιο! Βέβαια. Θὰ μπορέσης ὅμως νὰ μοῦ τὰ μάθης; Ἐγὼ σᾶς περνοῦσα γιὰ ἥσυχες εἰρηνικὲς θεὲς τῆς μοναξιᾶς, γιὰ γλυκειὲς ἐμπνέφτρες τοῦ ποιητή, γιὰ σιγανές συντρόφισσές μας τὴ νύχτα μὲ τὸ φεγγάρι.

ΟΥΡΑΝΙΑ.—Παραμύθια καὶ τοῦτα τοῦ σκολειοῦ! Ἥσυχες ἐμεῖς; Ἐμεῖς σιγανές; Ἐμεῖς εἴμαστε σὲ κίνηση παντοτεινή. Ἐμεῖς ἐνεργοῦμε, δράττουμε, πολεμοῦμε, ἡ ζωή μας ἀγῶνας, ἐμεῖς δὲ συνηθίζουμε καθήσια. Ἐμεῖς θυμώνουμε κιόλας! (*Σηκώθηκε ὁλόρθια, προχώρησε ἴσια μὲ τὴ μέση τῆς σκηνῆς*).

ΓΙΑΝΝΗΣ (*ποὺ τὴν ἀκολούθησε*).—Θυμώνετε, οἱ Ὀλύμπιες οἱ θεές, ἐσεῖς;

ΟΥΡΑΝΙΑ (*μ' ἕνα χαμόγελο περήφανο*). —Ἔ καλά! Δέ σοῦ τὸ διηγηθήκανε τί ἔπαθε μαζί μας ὁ Θάμυρης, ποὺ θέλησε νὰ μᾶς παραβγῆ, ὁ ἀνόητος, νὰ φανῆ ἀνώτερός μας;

ΓΙΑΝΝΗΣ.—Τί τοῦ κάματε;

ΟΥΡΑΝΙΑ (*μ' ἄγριο ἕνα βλέμμα, μὲ τραγωδίες στὴ φωνή*).—Τοῦ βγάλαμε τὰ μάτια! (*κάνει μὲ τὰ δάχτυλά της τὸ κίνημα σὰ νὰ τοῦ τἄβγαζε καὶ τώρα*).

ΓΙΑΝΝΗΣ (*μὲ φρίκη*).—Τὰ μάτια τοῦ ἔβγαλες; Τὸ φῶς του;

ΟΥΡΑΝΙΑ.—Φῶς ὁ κακορίζικος δὲν εἶχε, ἀφοῦ δὲν εἶδε πὼς οἱ Μοῦσες εἶναι οἱ κόρες τῆς Μνημοσύνης, δηλαδὴ πὼς ἐμεῖς εἴμαστε ἡ Σκέψη. Καὶ ὁ κόσμος χωρὶς τὴ Σκέψη δὲν κυβερνιέται.

ΓΙΑΝΝΗΣ.—Μὲ τρομάζεις καὶ συνάμα μὲ γαληνέβεις, Οὐρανία.

ΟΥΡΑΝΙΑ.—Σωστὰ τὸ εἶπες τὄνομά μου. Μάλιστα! Οὐρανία, ἐπειδὴ πάντα πρέπει νὰ θωροῦμε τὸν οὐρανό. Μὰ ὁ οὐρανὸς γράφει γαλάξια. Γράφει κι ἀστροπελέκια. Σὰ μᾶς ἀκοῦνε οἱ θνητοί, παίζουμε καὶ γελοῦμε. Ἀρκᾶ νὰ μᾶς πειράξη κανείς, κι ἀμέσως βροντοῦμε. Τὴ Σκέψη νὰ μὴν τὴ βρίση κανένας.

ΓΙΑΝΝΗΣ.—Ἄχ! ἐσὺ μεγαλοψυχή μου, τότες πῶς κατέβηκες ἐδῶ στὸν τόπο, ποὺ σκέψη δὲ γνωρίζει, στὸ βάρβαρο τὸν τόπο, τὸν ἀπολίτιστο;

ΟΥΡΑΝΙΑ.—Κατέβηκα,νὰ τὸν πολιτίσω.

ΓΙΑΝΝΗΣ.—Δὲν πολιτίζεται! Σκύθες γεννηθήκαμε, θὰ πεθάνουμε Σκύθες.

ΟΥΡΑΝΙΑ.—Ἡ Ἑλλάδα δὲν ἔπαψε ἀκόμη νὰ φωτίζη τὴν οἰκουμένη. Τὴν παίρνει γύρο γύρο. Μήπως ἐμεῖς δέ βαστοῦμε τὴ Θράκη ποὺ ποίηση πρῶτα δέν ἤξαιρε καμιά; καὶ νὰ ποὺ τῆς χαρίσαμε τὸν Ὀρφέα!

ΓΙΑΝΝΗΣ.—Λοιπὸν ἀπὸ τὴ Θράκη μᾶς ἔρχεσαι τώρα;

ΟΥΡΑΝΙΑ.—Ἐγώ; Ἔρχουμαι ἀπὸ τὴν πρωτέβουσα.

ΓΙΑΝΝΗΣ.—Ποιά πρωτέβουσα;

ΟΥΡΑΝΙΑ.—Τὴ δική σου! Τὴν πρωτέβουσα τῆς Σκυθίας!

ΓΙΑΝΝΗΣ (*ἀδιάφορος*).—Καὶ τί γίνεται στὴ πρωτέβουσά μας;

ΟΥΡΑΝΙΑ (*σὰν ἀγαναχτισμένη*). Τί γίνεται; Εἶναι δυνατὸ νὰ ρωτᾶς; Ἕνας ποιητὴς ποὺ δὲν τοῦ μέλει γιὰ τὴν Πολιτεία, μήτε πολίτης εἶναι, μήτε ποιητής. Εἶναι νούλλα.

ΓΙΑΝΝΗΣ (*ντροπιασμένος*).—Μὴ μὲ μαλλώνης. Μίλα καὶ σ' ἀκούω.

ΟΥΡΑΝΙΑ.—Στὴν πρωτέβουσα, προχτὲς τὸ πρωΐ, ὅλα εἴτανε ἄνω κάτω. Μὲ τὰ χαράματα μπῆκε ὁ τύραννος στὸ παλάτι, πέταξε ὄξω τοὺς πέντε ἀρχηγοὺς ποὺ καθόντανε καὶ χουζουρέβανε μέσα, ποιοὺς ἔβαλε στὴ χάψη, ποιοὺς ἔστειλε στὴν ἐξορία, ἴσως νὰ σκότωσε κ' ἕνανε. Τότες προκηρύχτηκε μόνος ἀρχηγός, ἂς ποῦμε πιὰ τύραννος.

ΓΙΑΝΝΗΣ.—Μὰ σὲ παρακαλῶ, πὼς ἕνας ἀφτὸς κατόρθωσε νὰ διώξη τοὺς πέντε.

ΟΥΡΑΝΙΑ.—Εἶχε μαζί του δέκα στρατιῶτες.

ΓΙΑΝΝΗΣ.—Οἱ πέντε δὲν εἴχανε;

ΟΥΡΑΝΙΑ.—Εἴχανε ἁλάκερο ἀσκέρι.

ΓΙΑΝΝΗΣ.—Ἔ; τότες;

ΟΥΡΑΝΙΑ.—Οἱ δέκα στρατιῶτες εἴτανε ἀποφασισμένοι. Τἀσκέρι ἀναποφάσιστο.

ΓΙΑΝΝΗΣ.—Καὶ μὲ τὶ κόμμα πῆγες τοῦ Λόγου σου;

ΟΥΡΑΝΙΑ.—Μὲ κανένα. Κοίταξα καὶ πρόσμενα τὶ θὰ βγῆ ἀπὸ τὴ φασαρία.

ΓΙΑΝΝΗΣ.—Δὲ σοῦ φάνηκε ἄδικο τὸ φέρσιμο τοῦ τυράννου;

ΟΥΡΑΝΙΑ.—Γιατί; Ἐμένα οἱ τυράννοι δὲ μὲ δυσαρεστοῦνε. Μὴν ξεχνᾶς τὸν Ὅμηρο ποὺ τοὺς ἤθελε κιόλας. Οἱ Σκύθες θέλουνε χέρι σιδερένιο ποὺ νὰ τοὺς βαστᾶ Εἶνε ἀνάξιοι νὰ κυβερνηθοῦνε μοναχοί τους.

ΓΙΑΝΝΗΣ.—Ἐγὼ σὲ βνωμονῶ ποὺ τοὺς ἄφησες, θεά μου, κ' ἔσκυψες πρὸς ἐμένα τὸ φτωχό. Πῶς ἔγινε ὡστόσο ποὺ δὲν ἔμεινες μαζί τους, ἀφοῦ βολέβεσαι μὲ τοὺς τυράννους.

ΟΥΡΑΝΙΑ (*χαδεφτικά*).—Ἔλα, ἔλα, χρυσό μου, νὰ σοῦ πῶ τὸ μυστικό μου, νὰ σοῦ ἀνοίξω τὴν καρδιά μου. (*Τοῦ πιάνει τὸ χέρι γλυκὰ καὶ πᾶνε μαζὶ νὰ καθήσουνε ἀπάνω στὸν καναπέ*). Ἡ τυραννία θέλει περσότερη σκέψη ἀπὸ κάθε ἄλλη κυβέρνηση.

ΓΙΑΝΝΗΣ—Καὶ ὁ τύραννός μας δὲ σοῦ φαίνεται νἄχη;

ΟΥΡΑΝΙΑ.—Ποῦ νὰ τὸ ξαίρω ἀπὸ τώρα καὶ ποῦ νὰ τὸ ξαίρης; Τραβήχτηκα ἐδῶ ἴσια ἴσια, νὰ διοῦμε πῶς τὸ δράμα θὰ ξετυλιχτῆ, ἐπειδὴ ἀρχίζει δράμα, κάθε φορὰ ὅπου στὸ θέατρο τοῦ κόσμου θὰ προβάλη κανένας δυνατός.

ΓΙΑΝΝΗΣ.—Κι ὁ ταλαίπωρος ἐγώ, Οὐρανία μου, σὲ τὶ μπορῶ νὰ σὲ βοηθήσω γιὰ τέτοια μελέτη;

ΟΥΡΑΝΙΑ (*τὸν παίρνει στὴν ἀγκαλιά της καὶ τοῦ χαδέβει τὰ μαλλιά*).—Ἐσύ, ἐσύ, λατρεμένε, πῶς δὲν τὸ βλέπεις πὼς μοῦ εἶσαι ἀπαραίτητος; Εἶδες Μοῦσα χωρὶς ποιητὴ καὶ εἶδες ποιητὴ χωρὶς Μοῦσα; Ὅσο εἶμαι γώ, τόσο εἶσαι καὶ σύ. Μαζὶ θὰ προσέξουμε στὸ δράμα ποὺ παίζεται στὴν Πρωτέβουσα, θὰ τὸ καταλάβουμε μαζί.

ΓΙΑΝΝΗΣ (*ποὺ τὸ κεφάλι του εἴτανε γερμένο, σκυμμένο λιγάκι στὸ στῆθος τῆς Οὐρανίας, τὸ σηκώνει λέφτερα καὶ τὴν κοιτάζει ξέθαρρα στὰ μάτια*).—Μοῦ φαίνεται πὼς ξυπνῶ. Ἐσύ, ἐσὺ μὲ ξύπνησες, Μούσα μου τρομερὴ καὶ γλυκειά. Φοβοῦμαι μάλιστα μήπως καὶ μὲ ξύπνησες πιὸ πολὺ ἀπὸ κεῖνο ποὺ ἔπρεπε. Ἀπὸ ποῦ τὸ βαστῶ, ἀπὸ ποῦ μέσα μου τὄχω ἀπὸ ποῦ τὸ αἷμα μου βράζει, σὰν ἀκούω γιὰ τυραννίες καὶ τυράννους; Ἀπὸ φιλοσοφίες ἐγὼ δὲ νοιώθω σὰν καὶ σένα. Γυρέβω ἕνα μονάχα, νὰ πετάξω στὸν ἀέρα τυράννους καὶ τυραννία, (*δυνατὰ*) νὰ τοὺς σκάσω.

ΟΥΡΑΝΙΑ.—Ὁ θυμός σου μοῦ ἀρέσει, ὁ γενναῖος. Μὰ στάσου, στάσου. Μὴν ξεχνᾶς τὴ Σκέψη.

ΓΙΑΝΝΗΣ.—Καὶ τὶ νὰ τὴν κάμω;

ΟΥΡΑΝΙΑ.—Νὰ τὴν κάμης ὅπλο;

ΓΙΑΝΝΗΣ.—Πῶς ἀφτό;

ΟΥΡΑΝΙΑ.—Πολὶ ἁπλά. Δὲν ἔχουμε μπροστά μας τὸν τύραννο μονάχα· ἔχουμε καὶ κείνους ποὺ θέλουνε τὸν τύραννο. Ἔχουμε τὸ ἔθνος.

ΓΙΑΝΝΗΣ.—Πῶς νὰ γλυτώσουμε τότες;

ΟΥΡΑΝΙΑ.—Κοιτάζοντας τὶ θὰ πράξῃ ὁ τύραννος καὶ τὶ θἀντιπράξῃ τὸ ἔθνος.

ΓΙΑΝΝΗΣ.—Μπορεῖ νὰ μὴν πράξουνε τίποτα μήτε ὁ ἕνας μήτε ὁ ἄλλος.

ΟΥΡΑΝΙΑ.—Εἶναι ἀδύνατο. (*Μὲ κάποιο γνέψιμο φίνο*). Θὰ πράξῃ ὁ ἀέρας!

ΓΙΑΝΝΗΣ.—Ὁ ἀέρας;

ΟΥΡΑΝΙΑ (*δείχνοντας τὸ παράθυρο μὲ τὸ χέρι*).—Ὁ ἀέρας ὁ περίγυρος. Ὁ ἀέρας ποὺ μᾶς φέρνει τὴν ἀνάσα τοῦ τυράννου καὶ τοῦ φέρνουμε τὴ δική μας. Φορτωμένες καὶ οἱ δυὸ ἀπὸ μικρόβια πληθώρα. Κανένα τους ἀκίνητο δὲ μνήσκει. Ἐνεργοῦνε ἀπὸ τὴ μεριά του τὸ καθένα κ' ἔτσι κάποτες τυχαίνει νὰ ξεσπάσῃ ἀπροσμόνητη φουρτούνα.

ΓΙΑΝΝΗΣ (*ποὺ σηκώθηκε*).—Τὴ φουρτούνα! Τὴ φουρτούνα! Μακάρι τὰ μάτια μου νὰ τὴ χαροῦνε!

ΟΥΡΑΝΙΑ (*μὲ καμάρι*).—Χρεμετίζει τἄλογό μου τὸ λαμπρό. Μυρίστηκε μπαροῦτι.

ΓΙΑΝΝΗΣ (*ἀναμμένος*). Νὰ πᾶμε, νὰ τρέξουμε, νὰ χουμήσουμε στὴν Πρωτέβουσα οἱ δυό.

ΟΥΡΑΝΙΑ (*ποὺ τὸν κρατᾶ*).—Διόλου! Μὲ τὴν ὥρα μας μονάχα ταιριάζει νὰ φανοῦμε. Μὴ σὲ νοιάζῃ. Ἔχω φίλους κάμποσους ἐκεῖ κάτω. Μοῦ τάξανε πὼς κάθε τόσο θἄρχουνται νὰ μοῦ μαθαίνουνε τὰ νέα. Εἶναι καὶ κοντὰ ἡ πρωτέβουσα. Μήτε μᾶς λείπουνε τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας, βαπόρια, βάρκες, ἁμάξια, σιδεροδρόμος, μονοκίνητα, γιατὶ ἀφτοκίνητα δὲν ξαίρω τὶ θὰ πῇ.

ΓΙΑΝΝΗΣ.—Ἔχουμε ἀκόμη καὶ ἀεροπλάνα. Τὶ τὰ θέλεις; Τὰ ἐξωτερικὰ τοῦ πολιτισμοῦ δὲ μᾶς λείπουνε, μᾶς λείπει ὁ ἴδιος. Ἔχουμε τὴ φάτσα· δὲν ἔχουμε τὴν ψυχή.

ΟΥΡΑΝΙΑ.—Μπορεῖ νὰ μᾶς ἔρθῃ μὲ τὸ ἀεροπλάνο ποὺ λές! (*Κοιτάζει πάλε ἀπὸ τὸ παράθυρα*). Τοῦ κάκου ὡστόσο σηκωθήκαμε πρωΐ πρωΐ. Ἔλπιζα πὼς μὲ τὰ ξημερώματα θὰ παρουσιαστῇ κανένας ἀπὸ τοὺς δικούς μας. Μήπως ἐνεργήσανε τὰ μικρόβια τὴ στιγμὴ τὴν ἴδια ὅπου ἔφυγα; Μήπως τὰ μικρόβια τοῦ φόβου μοῦ σκοτώσανε καὶ τοὺς φίλους. (*Δείχνει τὸ παράθυρο καὶ τὴ θάλασσα*). Παννὶ ὄξω δὲ βλέπω. (*Ἀκούγεται δεξιὰ ὁ θόρυβος ἑνὸς μονοκίνητου ποὺ σταμάτησε στὴν πόρτα μπροστά. Χτυποῦνι*). Μπράβο του! Ἡ Μοῦσα πρέπει πάντα νὰ πιστέβῃ στὴν ἀνθρώπινη φιλία. (*Φωνάζει μὲ θάρρος*). Ὀμπρός!

ΣΚΗΝΗ ΔΕΦΤΕΡΗ

Μανόλης. Οἱ προηγούμενοι.

ΜΑΝΟΛΗΣ (*ντυμένος σὰ σεφέρης, μὰ μὲ πλούσιο παλτὸ τῆς σκόνης, μὲ παντελόνι ἄσπρο. Φορεῖ χοντρὰ γυαλιὰ ποὺ τὰ βγάζει ὅτι ποὺ μπῆκε τρεχάτος στὴν κάμαρα καὶ τὰ βαστᾶ στὸ ἕνα του χέρι*). Δὲν κρατήθηκα, θέλησα νὰ σοῦ τὰ προφτάσω ἀμέσως (*δείχνει ἄξαφνα τὸ Γιάννη*). Ὁ κύριος; . . .

ΟΥΡΑΝΙΑ.—Μίλα θαρρετά. Εἶναι δικός μας. Εἶναι ὁ ποιητής μου.

ΜΑΝΟΛΗΣ.— Ὡραῖα. Ἴσια ἴσια γιὰ ποιητὴ ὁ λόγος μου. Προχτὲς δὲν εἴτανε ποὺ προκηρύχτηκε τύραννος ὁ φίλος; Τὴν ἴδια μέρα νά σου ποὺ φτάνει ἀπὸ τὴν Ἐβρώπη ἕνα μεγάλο πρόσωπο, ἕνας ποιητὴς ξακουστός. Ὅλη μας ἡ παρέα στὸ ποδάρι, νὰ τοῦ προσφέρῃ ἕνα συμπόσιο ποὺ τὸ ταῖρι του νὰ μὴν ἔχῃ.

ΓΙΑΝΝΗΣ.— Κι ὁ τύραννος τ' ἀπαγορεύει!

ΜΑΝΟΛΗΣ.—Δὲν τὸ ξαίρεις! Τὸ φιλότιμο τὸν τρώει. Ἀκούει γιὰ συμπόσιο. Κατάλληλος καιρός, λέει, νὰ φαντάξουμε μπροστὰ στὴν Ἐβρώπη. Τί νὰ σᾶς πολυλογῶ; Ἀφίνει νὰ καταλαβαίνουνε γύρω του πὼς κάλεσμα προσμένει. Τὸν καλνοῦμε λοιπὸν ἐπίσημα. Δέχεται. Ἡ κόρη του καὶ ἡ γυναῖκα του . . .

ΜΟΥΣΑ.—Ἡ Ἀφροδίτη ἐκείνη;

ΜΑΝΟΛΗΣ (*γελᾶ*).—Μάλιστα. Ἡ γυναῖκα του καὶ ἡ κόρη του ρωτοῦνε τί τουαλέττες νὰ βάλουνε γιὰ μιὰ τέτοια ἐξαιρετικὴ περίσταση.

ΓΙΑΝΝΗΣ (*ξεκαρδισμένος ἐπειδὴ νομίζει πὼς θὰ τοῦ ποῦνε γελοῖα*). Καὶ φορέσανε;

ΜΑΝΟΛΗΣ.—Τίποτα δὲν φορέσανε, ἀφοῦ δὲ φάνηκε μήτε ὁ τύραννος μήτε ἡ Ἀφροδίτη μήτε ἡ Ἀφροδιτοῦλα!

ΜΟΥΣΑ.—Καὶ τὸ συμπόσιο ματαιώθηκε;

ΜΑΝΟΛΗΣ.—Πέτυχε λαμπρά.

ΜΟΥΣΑ.—Μὰ μπράβο σας, παλληκάρια.

ΜΑΝΟΛΗΣ.—Ἐβγενικὰ προσμείναμε ἴσια με τὶς δέκα ἡ ὥρα. Ἡ ὥρα δέκα, παρουσιάζεται ὑπάλληλος ἀπὸ τἀνάχτορα. Ὁ τύραννος λυπᾶται, τοῦ εἶναι ἀδύνατο, τοῦ ἦρθε ζάλη κ' ἔπεσε στὸ κρεββάτι.

ΜΟΥΣΑ.—Τἄκουσες, Γιαννίκο μου; Νὰ εἶσαι ἥσυχος τώρα. Ζαλίζεται ὁ τύραννος ζαλίστηκε μαζί του καὶ ἡ τυραννία.

ΜΑΝΟΛΗΣ.—Ἔτσι ἀπαράλαχτα τὸ διατύπωσε κ' ὁ ξένος ποιητής. Πρόστεσε μάλιστα πὼς ἀρρώστια δὲν εἴτανε, πὼς εἴτανε χωριατιά.

ΜΟΥΣΑ.—Τέτοιες ἀρρώστιες θἀκούσουμε ἀκόμη πολλές. Τὶς φέρνει τὸ σκαρί του. (*Ζυγώνει στὸ παράθυρο*) Δὲ γελάστηκε. Νὰ κ' ἕνα ὅμορφο θαλάσσινο μονοκίνητο. Γιὰ μᾶς θὰ εἶναι.

ΓΙΑΝΝΗΣ.—Ἐγὼ θὰ ἤθελα νὰ καταλάβω γιατὶ ἔκαμε χωριατιά.

ΜΑΝΟΛΗΣ.—Γιατὶ φοβήθηκε. Τοῦ εἴπανε μερικοὶ καλοθελητάδες πὼς ὁ ξένος ὁ ποιητὴς εἶχε στὸν τόπο του δυὸ κόμματα καὶ πὼς ὁ τύραννος, θωπεύοντας τὸ ἕνα, μποροῦσε νὰ δυσαρεστήσῃ τὸ ἄλλο.

ΜΟΥΣΑ.—Μιὰ χωριατιὰ ἴσως νὰ δυσαρεστῇ καὶ τὰ δυό, ἐπειδὴ κανένας δὲν τὶς κάνει γοῦστο, τὶς χωριατιὲς (*πρὸς τὸν Γιάννη*). Ποιητή μου, δὲ θἀναγκαστοῦμε νὰ τρέξουμε στὴν Πρωτέβουσα. Καταστρέφεται ἀφτὸς μοναχός του. Μήτε ἀφτὸς ἀπόφαση δὲν ἔχει.

ΓΙΑΝΝΗΣ.—Γκάφφα μὰ τὸ ναὶ τὸ πρῶτο του δημόσιο κίνημα. Πέφτει μονομιᾶς στὴ γλώσσα τοῦ ποιητῆ. Ἀλίμονό του. Δὲν τὸ ὑποψιάστηκε τὸ ἄχτι τὸ ἀθάνατο ποὺ ἐμεῖς μέσα μας βαστοῦμε.

ΜΟΥΣΑ.—Δὲ σοῦ τὸ εἶπα; Ἡ τυραννία θέλει σκέψη.

ΣΚΗΝΗ ΤΡΙΤΗ

Μιχάλης. Οἱ προηγούμενοι

ΜΙΧΑΛΗΣ (*ντυμένος κομψὰ καὶ πλούσια, σὰν ἁπλὸς νάφτης. Ἄθρωπος τῆς κοινωνίας. Τὸν τηροῦνε ὅλοι τους καὶ γελοῦνε*).—Μαζί μου γελᾶτε; Θὰ γελάσετε ἀκόμη περσότερο μὲ τὸν προκομμένο μας τύραννο.

ΜΑΝΟΛΗΣ.—Τίποτες ποὺ ἀκολούθησε ἀφοῦ ἔφυγα;

ΜΙΧΑΛΗΣ.—Καὶ ποὺ δὲν τὸ φαντάζεται κανένας ἀπὸ σᾶς. Οὔτε ἡ Μοῦσα!

ΜΟΥΣΑ.—Πῶς νὰ τὸ φανταστῶ, ἀφοῦ εἶναι τόσο ἄμουσος ὁ ἄνθρωπος;

ΜΙΧΑΛΗΣ.— Κι ὡστόσο εἶναι πρὸς τιμή σου.

ΓΙΑΝΝΗΣ.—Μήπως ἔγινε μουσολάτρης;

ΜΙΧΑΛΗΣ (*κοιτάζοντας τὴν Οὐρανία*). —Δὲ βλέπεις τὴν Ἐβγενεία της, τί μεγαλόπρεπα κατεβαίνει ὁ μονόχυτός της ὁ πέπλος ἀπὸ τὸ λαιμό της τὸ λεφκὸ ἴσια με τὰ φίνα της τὰ πόδια; Οἱ Σκύθισσές μας ἀλλάζανε μόδα· θελήσανε νὰ μιμηθοῦνετοὺς Ἔρωτες καὶ τοὺς Ζεφύρους, κόψανε τὰ φουστανάκια τους καὶ τώρα πιὰ δὲν πᾶνε πιὸ κάτω ἀπὸ τὰ γόνατά τους.

ΜΑΝΟΛΗΣ (*λιμπισμένος*).—Καταντήσανε τρέλα μονάχη.

ΜΙΧΑΛΗΣ.—Μὲ τέτοιο μάτι θὰ τὸ πῆρε κι' ὁ τύραννος, ἐπειδὴ φανταστῆτε! βγαίνει διαταγὴ ἀπογορεύονται τὰ κοντὰ φουστάνια σὲ μεγάλες καὶ σὲ μικρές. (*Ὅλοι τους ξεκαρδίζονται*).

ΜΟΥΣΑ (*ποὺ μιλοῦσε μὲ τοὺς ἄλλους στὴ μέση τῆς σκηνῆς, τραβιέται καὶ κάθεται στὸν καναπέ, λιγάκι ἀπογοητευμένη. Μὲ λύπη*).—Ἔλπιζα, μὰ τοὺς θεούς μας, πὼς θὰ μὲ ἀξιώνανε νἀπαντήσω στὴ Σκυθία κανέναν τύραννο τῆς προκοπῆς, κανένα γίγαντα, ὄχι ἕναν τζουτζὲ ποὺ χάνεται στὶς φοῦστες.

ΜΙΧΑΛΗΣ (*σὰ νὰ τοὺς ἐμπιστεβότανε κανένα μυστικό*).—Λένε πὼς δὲ φταίει ἀφτός. Ζούλεψε ἡ Ἀφροδίτη μας, ἀπαίτησε τὴ διαταγὴ ἀπὸ τὸν τύραννο, εἰδεμὴ θἄβγαζε κάτι ἀλλόκοτα στὴ μέση.

ΜΑΝΟΛΗΣ.—Γιατὶ φαίνεται πὼς τοῦ ἀρέσουνε τὰ θηλυκά.

ΜΙΧΑΛΗΣ.—Ναίσκε! Ἴσως καὶ οἱ θηλυκοί.

ΜΟΥΣΑ (*πάντα τραβηγμένη πάνω στὸν καναπὲ μὲ ἀπέραντη θλίψη*).—Ὅσο μάντισσα κι ἂν εἶμαι γεννημένη, δὲν τὸ πίστεβα πὼς τὸ αἷμα μου μὲ τόση λύσσα διδιψοῦσε τὸν ἀγῶνα. Ὅταν ἀφτὸς ὁ ἄνθρωπος γιουρούντισε στὸ παλάτι, πατῶντας κάθε νόμο τῆς Πολιτείας, χάρηκα, ἐπειδὴ νόμισα πὼς θὰ εἶχα νὰ παλέψω μὲ κανένα

ἀντάξιο. Δὲν ξαίρει ὁ κακορίζικος παρὰ νὰ πολεμᾶ μὲ γυναῖκες καὶ πνίγεται σ᾽ ἕνα ποτῆρι νερό, ἀρκεῖ τὰ εἶναι συμπόσιου ποτῆρι. Καὶ σοῦ ἔλεγα, Γιάννη μου, πὼς ὁ τύραννος θέλει σκέψη. Τί σκέψη; Ἔπρεπε νὰ σοῦ πῶ πρῶτα πὼς δὲ θέλει ρεζίλεμα. (*Πρὸς τὸ Μανόλη καὶ τὸ Μιχάλη*). Πηγαίντε ἥσυχα καὶ οἱ δυό σας. Ὅταν γρεμιστῆ ὁλότελα, ἔρχεται μὲ τὸ κέφι σας καὶ μοῦ τὸ λέτε—ἢ μοῦ τὸ μηνᾶτε μὲ κανένα παιδί.

ΜΑΝΟΛΗΣ.—Ἐμεῖς, Οὐρανία, πάντα στὴ διάθεσή σου. Ὅπως ὅμως κι ἂ γυρίσουνε τὰ πράματα, σήμερα τἀπόγεμα, πετιούμαστε στὸ ξοχικό σου.

ΜΟΥΣΑ (*μὲ ἀδιαφορία*).—Σὰν ἀγαπᾶτε. (*Σηκώνεται καὶ γελᾶ*). Προσμένω κιόλας βίζιτες!

ΓΙΑΝΝΗΣ.—Ἐδῶ στὴ μοναξιά μας; Καὶ ποιὸς μᾶς ξαίρει;

ΜΟΥΣΑ.—Ὅλο τὸ χωριό. Καλέ, προτοῦ μποῦνε ἀκόμη ὁ Μανόλης κι᾽ ὁ Μιχάλης, ψυχὴ δὲν ἀγνοοῦσε τὰ μαντάτα ποὺ μᾶς φέρανε.

ΜΑΝΟΛΗΣ καὶ ΜΙΧΑΛΗΣ.— Ἐμεῖς δὲ μιλήσαμε κανενός.

ΜΟΥΣΑ.—Τοὺς τὰ πρόφτασε ὁ ἀέρας! Τώρα καταλάβανε κιόλας πὼς ὁ τύραννος εἶναι ἀρλεκίνος καὶ ἡ τυραννία του κωμωδία.

ΓΙΑΝΝΗΣ.—Μὲ τὰ σωστά σου, ἄχ Οὐρανία μου; Πεσμένος προτοῦ ὑψωθῇ;

ΜΟΥΣΑ.—Θὰ τὸ δῆς ἀμέσως. Τὸ χωριουδάκι μας ἔχει δήμαρχο καὶ δημοτικὸ συμβούλιο. Ἀκούσανε πὼς ἦρθε πρόσωπο σημαντικό, ἡ πρώτη τους ἰδέα νὰ κοπιάσουνε νὰ μὲ χαιρετήσουνε. Καὶ δὲν τολμούσανε.

ΓΙΑΝΝΗΣ.—Θὰ τολμήσουνε λὲς τώρα. (*Χτυποῦνε στὴν πόρτα δειλὰ δειλά*).

ΜΟΥΣΑ.—Ὀμπρός. (*Μπαίνουνε μέσα τρεῖς νομάτοι, μὲ μάβρες μακριὲς ριντιγκότες καὶ μὲ ἀψηλὰ καπέλλα. Χαιρετοῦνε ταπεινά*).

ΜΑΝΟΛΗΣ καὶ ΜΙΧΑΛΗΣ.—Ἐμεῖς σᾶς ἀφίνουμε. (*Φέβγουνε καὶ οἱ δυό*).

ΣΚΗΝΗ ΤΕΤΑΡΤΗ

Οὐρανία. Γιάννης. Δήμαρχος. Δυὸ Δημαρχικοὶ σύμβουλοι.

ΔΗΜΑΡΧΟΣ (*ἀφοῦ προσκύνησε, μνήσκει μὲ τὸ κεφάλι σκυμμένο, προσμένοντας τοὺς ὁρισμοὺς τῆς Οὐρανίας. Οἱ δυὸ ἀκόλουθοί του, ντυμένοι ἀπαράλλαχτα τὸ ἴδιο, προσμένουνε σκυμμένοι καὶ τοῦ λόγου τους. Εἶναι πρόσωπα βουβά· τὰ κινήματα ποὺ κάνει ὁ Δήμαρχος, τὰ κάνουνε κι ἀφτοὶ ἀμέσως. Ὅ,τι λέει τὸ ἐγκρίνουνε μαζί του, μ᾽ ἕνα γνέψιμο, μ᾽ ἕνα στάσιμο, μὲ μιὰ χειρονομία. Ἡ Οὐρανία, ποὺ κάθησε μὲ τὸ Γιάννη πλάϊ της στὸ γραφεῖο της μέσης, τοὺς δείχνει τρεῖς καρέγλες δεξιὰ τοῦ γραφείου. Σὰ νὰ εἶτανε καὶ οἱ τρεῖς τους ἕνας καὶ μόνος ἄνθρωπος, ὀρθώνουνται κάθουνται μὲ τὴν ἀράδα, ὁ Δήμαρχος ἀνάμεσά τους. Προσκυνᾶ καὶ πάλε προσκυνοῦνε οἱ δυὸ ἀντάμα*).—Βασίλισσα!

ΟΥΡΑΝΙΑ.—Βασίλισσα καθαφτό δεν εἶμαι. Μὰ δὲν πειράζει.

ΔΗΜΑΡΧΟΣ.— Μὴ μᾶς βλέπης ἐμᾶς ποὺ εἴμαστε ἁπλοὶ χωρικοί. Ἐμεῖς, κάτι κόβει ὁ νοῦς μας. Τὸ ξαίρουμε δὰ πὼς εἶσαι ἀνώτερο πρόσωπο. Γιὰ τοῦτο ἤρθαμε κιόλας.

ΟΥΡΑΝΙΑ.—Καὶ πῶς δὲν ἤρθατε πρῶτα;

ΔΗΜΑΡΧΟΣ.—Δὲν ἤρθαμε πρῶτα, γιατὶ μᾶς κρατοῦσε ὁ φόβος. Εἴχαμε ἀκουστά—ἔ! κάτι κόβει ὁ νοῦς μας καὶ μᾶς! πὼς δὲν πήγαινες ἡ Ἐβγενεία σου καλὰ μὲ τὸν καινούργιο μας τὸν ἀφέντη. Δὲ θέλαμε τολοιπὸ νὰ τονὲ δυσαρεστήσουμε. Ἀφτὸς ἔχει τὸ στρατὸ μαζί του καὶ μεῖς δὲν εἴμαστε σὲ θέση νὰ τὰ βάλουμε ἄξαφνα μ᾽ ἕνα στρατό. Ἐμεῖς, κοκόνα μου, ἔτσι κυβερνήθηκαμε πάντα μας, πηγαίνουμε δηλαδὴ μὲ τοὺς δυνατούς. Εἶναι τὸ μόνο ποὺ μᾶς συμφέρει. Σήμερα μοιάζει ὁ Ἀφέντης σὰ νὰ τσακίστηκε, ὅτι ποὺ μᾶς φάνηκες τοῦ λόγου σου ποὺ σὲ περνοῦνε καὶ γιὰ Θεά. Λοιπὸν εἴτανε λογικὸ νὰ προστρέξουμε σὲ σένα, ἐσὺ νὰ μᾶς προστατέψῃς ἂν εἶναι ἀνάγκη. Ἐννοεῖται πὼς ἂν τύχῃ ἄβριο καὶ νικήσῃ ὁ Ἀφέντης ἐννοεῖται πὼς θὰ ἀναγκαστοῦμε νὰ σ᾽ἀφήσουμε, νὰ πᾶμε μαζί του. Ἔ! κάτι κόβει ὁ νοῦς μας καὶ μᾶς.

ΟΥΡΑΝΙΑ.— Γέρο, μοῦ ἀρέσει τοὐλάχιστο ποὺ τὰ μολογᾶς τὰ πράματα εἰλικρινὰ καὶ ἁπλά.

ΔΗΜΑΡΧΟΣ.— Ἀφέντισσα κι Ἀρχόντισσά μου, ὁ παπποῦς μου συχνὰ μοῦ διηγήθηκε τὸ παραμῦθι τοῦ Ἀράπη καὶ τοῦ Παλατιοῦ. (*Οἱ δυὸ σύμβουλοι τσιτώνουνε τἀφτιά τους, ἂν καὶ σίγουρα θὰ ξαίρουνε πιὰ τὸ παραμῦθι ἀπ᾽ ὄξω*). Τὸ παλάτι, κοτζὰμ παλάτι, μὲ ὅλα του, καὶ τὶ δὲν εἶχε τὸ Παλάτι; Νά, μ᾽ἕνα λόγο, νὰ σοῦ τὰ συγκεντρώσω, στὸ Παλάτι ἔβρισκες παράδες καὶ ψωμί, ὥστε μικροὶ μεγάλοι ἀναγγασμένοι νὰ μποῦνε μέσα, γιὰ νὰ ζήσουνε, ἀφοῦ ποιὸς δὲ χρειάζεται ψωμὶ καὶ παράδες; Ἔλα δὰ ποὺ εἴτανε τὸ Παλάτι τοῦ βασιλιᾶ κι ὁ βασιλιᾶς δὲν ἄφινε νὰ μποῦνε παρὰ ἐκείνους ποὺ δὲν εἴχανε τὸ μπόϊ του. Σ᾽ ἀφτὸ χρησίμευε ὁ Ἀράπης ποὺ στὴν πόρτα πάντα στεκότανε. Ἅμα ζύγωνε κανεὶς ποὺ ξεπερνοῦσε τὸ μέτρο τὸ κανονικὸ τσούφ! κ᾽ ἔπεφτε τὸ κεφάλι. Τοὺς κατώτερους δὲν τοὺς ἔκανε τίποτα, ὡστόσο ἔβαζε τὴν προσοχή του καὶ τοὺς ξέταζε μ᾽ ἕνα μάτι. Ἐμεῖς ὅμως οἱ παρακατιανοί, ἐμεῖς οἱ ἐλάχιστοι συλλογιστήκαμε, ὅπως ἔλεγε ὁ παπποῦς, νὰ καμπουριάσουμε τόσο πολί, νὰ χαμηλώσουμε τόσο καὶ τόσο ταπεινά, ποὺ ὁ Ἀράπης βαριότανε νὰ σκύψῃ ὡς ἐμᾶς. Ἔτσι περνούσαμε μιὰ χαρά. Ἔ! κάτι κόβει ὁ νοῦς μας καὶ μᾶς.

(*Γνέφει μὲ τὸ ἀριστερό του ματόκλαδο, ἐνῶ μὲ τὸ δείχτη τοῦ δεξιοῦ του χεριοῦ του χτυπᾶ τὸ μέτωπό του. Τὸ ἴδιο, τὴν ἴδια στιγμή, κάνουνε καὶ οἱ δυό του παραστεκάμενοι*).

ΓΙΑΝΝΗΣ.—Μπράβο σας καὶ τοὺς τρεῖς. Μοῦ ἔρχεται ὄρεξη νὰ κάμω σὰν καὶ σᾶς. (*Τοὺς μιμιέται μὲ τὰ ἴδια γνεψίματα*). Δὲ μοῦ λέτε ὡστόσο; Μὲ τὰ συστήματά σας τὶ γίνεται τὸ ἔθνος;

ΔΗΜΑΡΧΟΣ.—(*Τσακίζοντας τὸ δόντι του μ᾽ ἕνα νύχι*). Χαμπάρι δὲν ἔχω. Χαμπάρι δὲν ἔχει οὔτε τὸ ἔθνος. (*Τσακίζει πάλε τὸ δόντι, μαζί του δυὸ φορὲς κ᾽ οἱ ἀκόλουθοί του. Ὁ Γιάννης γελᾶ*).

ΟΥΡΑΝΙΑ.—Λαμπρὰ τὰ πᾶμε. Μπορεῖ τόντις νὰ πῆ κανεὶς πὼς ἀπὸ τὶς Μοῦσες, πὼς μὲ τὴ Μουσική μας ρυθμίζεται ὁ κόσμος.

ΓΙΑΝΝΗΣ.—Ἔννοια σου. Ἐσύ, Ἐβνομία, καὶ θὰ ξαναρθοῦνε στὸν τόπο τους τὰ πάντα, ἐπειδὴ χωρὶς Νόμο τίποτα δὲ στέκει. (*Ἀκούγουνται ἄξαφνα ὄξω κραβγὲς καὶ θόρυβος*).

ΜΙΑ ΦΩΝΗ.—Θὰ μπῶ! Πρέπει νὰ μπῶ!

ΟΥΡΑΝΙΑ.— Καὶ ποιὸς σὲ μποδίζει; Κλειστὰ παλάτια δὲν ἔχουμε μεῖς. (*Ἀνοίγει τὴν πόρτα*).

ΣΚΗΝΗ ΠΕΜΤΗ

Δημαρχιακὸς Κλητήρας καὶ οἱ προηγούμενοι.

ΚΛΗΤΗΡΑΣ (*μπαίνει μέσα βιαστικὰ βιαστικά*).—Τελέφωνο ἀπὸ τὸ Παλάτι. Θέλουνε τὸ Δήμαρχο ἀμέσως. (*Πρὸς τὸ Δήμαρχο*). Ἔλα, ἔλα, σιὸρ Δήμαρχε, κάμε γλήγορα, καὶ μοιάζει σὰ νὰ σοῦ μιλοῦνε θυμωμένα.

ΔΗΜΑΡΧΟΣ (*Σηκώνεται, σὰ νὰ τὸν κέντησε μέλισσα. Μόλις γυρίζει ν᾽ ἀποχαιρετήσῃ τὴν Οὐρανία καὶ τὸ Γιάννη. Μόλις προφταίνει νὰ τοὺς πῇ*).—Πρόσταξε ὁ Ἀφέντης! (*Καὶ μαζὶ μὲ τοὺς συμβούλους καὶ τὸν Κλητήρα γιουρουντίζουνε πρὸς τὰ ὄξω*).

ΣΚΗΝΗ ΕΧΤΗ

Οὐρανία, Γιάννης.

ΟΥΡΑΝΙΑ (*χαρούμενα*).—Κάτι θὰ τρέχῃ. Καμιὰ μεγάλη ἀλλαγὴ θὰ συνέβηκε ἀπὸ τὸ πρωΐ. Σὰ νὰ πῆρε πάνω του ὁ τύραννος.

ΓΙΑΝΝΗΣ (*ποὺ τὴν κατάλαβε*).—Ναί, καὶ γὼ μαζί σου ἀναγαλλιάζω. Ξαναρχίζει ὁ ἀγώνας.

ΟΥΡΑΝΙΑ.—Μὰ οἱ φίλοι μας, οἱ φίλοι τὶ ἀργοῦνε; Προσμένουνε μήπως τὰ μεσάνυχτα;

ΓΙΑΝΝΗΣ.—Πρώτη ἐσύ, Οὐρανία μου, τοὺς παράγγειλες νὰ μὴν κοπιάσουνε ἴσια μὲ δῶ.

ΟΥΡΑΝΙΑ.—Βέβαια. Τώρα ὅμως ἀνυπομονῶ. Χρέος τους νὰ τρέξουνε, ἅμα εἶναι ἀνάγκη.

ΓΙΑΝΝΗΣ.—Ποιὸς ξαίρει κιόλας ἂν ἔχουνε τὰ μέσα. (*Τσιτώνει τἀφτιά του. Γυρίζει τὸ κεφάλι, κι ἄξαφνα ξανοίγει ἀπὸ τὸ παράθυρο ἁμάξι ποὺ ἀγάλια γάλια προχωρεῖ μὲ ἄλογο ποὺ μοιάζει σὰν ψόφιο*).

ΣΚΗΝΗ ΕΒΔΟΜΗ

Μανόλης καὶ οἱ προηγούμενοι.

ΜΑΝΟΛΗΣ (*ποὺ μπαίνει καὶ κάθεται ἀμέσως στὴν πρώτη καρέγλα κοντὰ στὴν πόρτα. Κατσουφιασμένος*).—Μαφάνισε τὸ ψωφοάλογο!

ΓΙΑΝΝΗΣ.—Καλά! Τὸ μονοκίνητο τὶ ἔγινε;

ΜΑΝΟΛΗΣ.—Ποῦ, παιδάκι μου, νὰ βρεθῇ μονοκίνητο νὰ μὲ πάη στῆς Μούσας; Οὔτε νἀκούσουνε τὄνομά της. Μόλις τὸ κατώρθωσα νὰ νοικιάσω ἁμάξι καὶ νὰ κάμω ἐγὼ τὸν ἁμαξά.

ΓΙΑΝΝΗΣ.— Γιὰ νὰ φύγῃς χωρὶς νὰ σὲ νιώσουνε;

ΜΟΥΣΑ.— Τόση δύναμη λοιπὸν ἔχω ποὺ καὶ τοὺς φίλους μου φοβοῦνται;

ΜΑΝΟΛΗΣ.—Φυσικά. Καὶ σὺ πρώτη τὸ φταῖς.

ΜΟΥΣΑ.—Τὸ καμαρώνω.

ΜΑΝΟΛΗΣ.—Ἕνας Θεὸς μπορεῖ νὰ πῇ ποιὸς τοῦ πρόφτασε στὴν Πρωτέβουσα τὰ λόγια ποὺ τὸ πρωῒ ἀνταλλάξαμε ἀναμεταξύ μας.

ΓΙΑΝΝΗΣ.—Ποιός; Ὁ ἀέρας! Σωστὰ τὄλεγε ἡ Οὐρανία.

ΜΑΝΟΛΗΣ.—Ἐκεῖνο ποὺ δαιμόνισε τὸν τύραννο εἶναι πὼς ἀπόφαση δὲν ἔχει. Βάλθηκε νὰ δείξῃ πὼς ἔχει περίσσια.

ΜΟΥΣΑ.—Ὥστε εἶναι ἀπὸ πεῖσμα, δὲν εἶναι ἀπὸ χαρακτῆρα. Τότες δὲ θὰ βαστάξῃ.

ΜΑΝΟΛΗΣ.—Βαστᾶ, Οὐρανία μου, βαστᾶ. Ψυχολογικὸ νὰ βαστάξῃ. Στὴν ἀρχὴ ἀρχή, ἔκαμε δυὸ γκάφφες τρανές, τὴν γκάφφα τοῦ συμπόσιου, τὴν γκάφφα τοῦ φουστανιοῦ. Ἔγινε ρεζίλι ὁλωνῶνε. Κατάλαβε πὼς εἴτανε χαντακωμένος· ἢ ἔπρεπε νὰ πάψῃ τὸ ρεζίλεμα ἢ νὰ πάψῃ ὁ ἴδιος. Ἀπὸ κεῖ προέρχουνται τἀποδέλοιπα. Κατάργησε τὸν τύπο. Ρεκλάμα δηλαδὴ σὲ ἐφημερίδα δὲ δημοσιέβεται δίχως νὰ δώσῃ ἄδεια ἡ λογοκρισία. Ἔβγαλε νόμο στρατιωτικὸ ἡ πρωτέβουσα πιὰ σὰ νὰ εἶναι σὲ κατάσταση πολιορκείας. Γιὰ νὰ τὸ καταφέρῃ πιὸ σίγουρα, κόντεψε κιόλας νὰ μᾶς σηκώσῃ πόλεμο, ἕναν πόλεμο ἄδικο, προστάζοντας νὰ γίνουνε στὰ σύνορα ταραχές.

ΓΙΑΝΝΗΣ.—Ὁ ἄθεος! Δὲ φοβᾶται γιὰ τὴν πατρίδα;

ΜΑΝΟΛΗΣ.—Γιὰ τὴν πατρίδα; Φοβᾶται γιὰ τὴν πέτσα του, καὶ σώνει.

ΜΟΥΣΑ (*συλλογισμένη καί κοντοστέκοντας*).—Γιὰ τὴν πέτσα του; Ἔτσι;

ΜΑΝΟΛΗΣ.—Στοχάστηκε μάλιστα ἕνα μέσο μοναδικὸ σωτηρίας. Κατάγγειλε συνομωσίες ἐναντίο του, γιὰ ἐνόχους στιγμάτισε τοὺς ἐπικίντυνους,—ἐπικίντυνος ὅποιος ἀνώτερός του. Ἔπειτα φωνάζει πὼς ἐπειδὴ κανένας ἴσια μὲ τώρα δὲ φρόντισε μὲ πιὸ ἄδολο πατριωτισμὸ γιὰ τὸ καλὸ τῆς Σκυθίας, ὅσοι τὸν πειράζουνε, πειράζουνε τὴ Σκυθία.

ΜΟΥΣΑ.—Ὁ ψέφτης! Πρῶτος συνομώτης ἀφτὸς ποὺ τὴ Σκυθία καταστρέφει.

ΣΚΗΝΗ ΟΓΔΟΗ

Μιχάλης. Οἱ προηγούμενοι.

ΜΙΧΑΛΗΣ (*Μπαίνει μέσα βιαστικὸς, ἀνταρεμένος καὶ πέφτει στὰ γόνατα τῆς Οὐρανίας*).—Οὐρανία μου, σὲ παρακαλῶ, σὲ ἱκετέβω. Νὰ φύγῃς, νὰ φύγῃς γλήγορις ἀπὸ δῶ. Ἔτσι μονάχα θὰ ἡσυχάσῃ ὁ τόπος.

ΓΙΑΝΝΗΣ (*εἰρωνικά*).—Καὶ θὰ γλυτώσουνε οἱ φίλοι μας ἀπὸ τοὺς μπελάδες ποὺ τοὺς προξενοῦμε;

ΜΙΧΑΛΗΣ (*ποὺ σηκώθηκε*).—Ἄχ! μὴ γελᾶτε, μῆν περγελᾶτε. Δὲν ξαίρετε, ποὺ δὲν ξαίρετε. Τὰ πράματα εἶναι ἀπελπισμένα. Κυριολεχτικά. Ἐλπίδα καμιὰ δὲ μᾶς ἀπομνήσκει. Ὁ τύραννος ξεφρενιασμένος. Πρόκειται πιὰ γιὰ τὴ ζωή του. Ἕτοιμος σὲ ὅ,τι μπορεῖς καὶ δὲν μπορεῖς νὰ φανταστῇς. Τὄδειξε κιόλας τώρα τώρα. Τὸ σύνταγμα τὸ πάτησε. Ὑπουργοὺς δὲν ἔχει· ἔχει σερβιτόρους ποὺ τοῦ φέρνουνε τὰ πιάτα, τσιμπᾶ ὅ,τι τοῦ στρέγει καὶ τοὺς δίνει δρόμο. Τὰ δικαστήρια δικά του. Ὥστε ἀπ' ὅπου κι ἂ γυρίσῃς, Οὐρανία, εἴμαστε ἁλυσοδεμένοι.

ΜΟΥΣΑ.—Χείριστα, Μιχάλη, τὰ μαντάτα σου! Ὄχι ὅμως γιὰ μᾶς. Ὀλέθρια γι' ἀφτόνε. Τόπος χωρὶς δικιοσύνη δὲ βαστᾶ. Ὁ τύραννος χαμένος.

ΜΙΧΑΛΗΣ (*ἀπελπισμένος ποὺ δὲν τὴν πείθει*).—Ἔλα, ἔλα τολοιπὸ νὰ σοῦ πῶ ἐκεῖνο ποὺ σοῦ ἔκρυβα. Ὁ τύραννος ἔρχεται. Εἶναι φουρκισμένος μαζί σου.—«Ἡ διανοούμενη», ἐπειδὴ ἔτσι σὲ φωνάζει μὲ καταφρόνιο, «ἡ διανοούμενη δὲ θέλω ἀπὸ δῶ κι ὀμπρὸς λέξῃ νὰ ξεστομίσῃ. Θὰ τῆς στουμπώσω τὸ στόμα της ἐγώ!»

ΜΟΥΣΑ (*ἥσυχα*).—Τὶ ἀνόητος! Ἂς ἔρθῃ καὶ θὰ τοῦ τσούσῃ. Ἀλίμονό του ἂν ἀγγίξῃ τὴν Ἰδέα!

ΓΙΑΝΝΗΣ (*ποὺ σιμόνει στὸ παράθυρο*) —Ἀλήθεια καὶ νάτος. (*Ἀκούγεται στὸν ἀέρα ἕνας κρότος φοβερός. Εἶναι ἀεροπλάνο ποὺ πλησιάζει*).

ΜΑΝΟΛΗΣ (*σηκώνοντας τὰ μάτια*).—Σῶσε, κύριε! Τὸ ἀεροπλάνο τοῦ τυράννου, μὲ τὸν ἀετὸ στὴν πλώρη—τὸ μάβρο τὸν ἀετό! (*ἀνοίγει ξαφνικὰ ἡ πόρτα*). Θέ μου! Νά σου καὶ τἀσκέρι του!

ΣΚΗΝΗ ΕΝΑΤΗ ΚΑΙ ΣΤΕΡΝΗ

Στρατιῶτες. Ὁ δήμαρχος μὲ τοὺς σύμβουλούς του. Ἔπειτα ὁ τύραννος. Οἱ προηγούμενοι.

ΔΗΜΑΡΧΟΣ (*μὲ δυνατὴ φωνή*).—Ὁ Ἀφέντης! Ὁ Ἀφέντης! Ὁ Ἀφέντης! Προσκυνᾶτε ὅλοι! Τὰ κεφάλια κάτω! (*Στέκεται δίπλα στὴν πόρτα, σὰ φρουρός*).

ΤΥΡΑΝΝΟΣ (*τοῦ δίνει μπαίνοντας μιὰ σκουντιά*).—Σώπα βρωμοκόλακα. Ἐγὼ ἔχω νὰ μιλήσω τῆς γυναίκας ἀφτηνῆς. (*Προχωρᾶ ὡς τὴ μέση τῆς σκηνῆς, ὅπου στέκεται ἡ Οὐρανία ἥσυχη. Τῆς πιάνει τὸ μπράτσο τὸ ἀριστερὸ μὲ δύναμη*). Ἀνταρσίες ἐγὼ δὲ θέλω! Ἀκοῦς. Δὲ θέλω Σκέψη. Δὲ σὲ θέλω! Τὶ μπορεῖς νὰ κάμῃς ἐναντίο μου ἐσύ;

ΜΟΥΣΑ.—Τὶ νὰ κάμω; Ἀφτό! (*τοῦ μπήγει ἕνα μαχαῖρι στὸ στῆθος. Πέφτει ὁ Τύραννος σωριασμένος, νεκρός*).

ΣΤΡΑΤΙΩΤΕΣ ΚΑΙ ΛΟΙΠΟΙ.—Σκοτωμένος ἀπὸ τὴ Μοῦσα. (*Γλήγορα γλήγορα ὁ Δήμαρχος ἀφίνει τὴν πόρτα καὶ πάει κοντὰ στὴν Οὐρανία, ποὺ τὴν προσκυνᾶ*). Γειά σου, ἀφέντισσα.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΕΣ.—Νὰ πεθάνῃ! Νὰ πεθάνῃ τώρα κι ἀφτή. (*Ὁρμοῦνε καὶ τῆς ρίχνουνται μὲ τὰ σπαθιά*).

ΜΟΥΣΑ (*πάντα στὴ μέση τῆς σκηνῆς*). —Βαρᾶτε, βαρᾶτε, ὅση ὄρεξη ἔχετε. Εἶμαι ἀθάνατος ἐγώ. (*τραβιοῦται τρομασμένοι πρὸς τὰ ὄξω οἱ Στρατιῶτες. Κοντά της ἀπομνήσκει ὁ Ποιητής*).

Σαββάτο, 10, πεντέμιση τἀπόγεμα.—Σαββάτο 24 τοῦ Γιούλη 1926, ἕξη τἀπόγεμα, στὶς Λέκκες.

ΨΥΧΑΡΗΣ

ΣΚΑΨΙΜΟ ΓΙΑ ΘΕΜΕΛΙΩΜΑ

1830 - 1930

Ἐφέτος συμπληρώνεται ἑκατονταετία ἀπὸ τὴν ἐπίσημη ἐξασφάλιση τῆς ἀνεξαρτησίας ἑνὸς κομματιοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους κ' ἑνὸς μέρους τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ὕστερα ἀπὸ τεσσάρων αἰώνων σκλαβιὰ στοὺς Ἀσιάτες μουσουλμάνους Τούρκους. Εἶναι ἄρα κατάλληλη ψυχολογικὴ περίσταση νὰ σταθοῦμε πρὸς στιγμή, νὰ στραφοῦμε πρὸς τὰ πίσω καὶ νὰ ἐξετάσωμε ποιὰ σημειώθηκε πρόοδος γιὰ τὸ ἔθνος μας ὡς πρὸς τὴν πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴν ἀνάπτυξή του κατὰ τὸ διάσστημα τοῦ αἰώνα αὐτοῦ.

Ἀναμφίβολα θὰ ὑπάρχουν ἁρμοδιώτεροι ἄνθρωποι, λογοτέχνες, κριτικοὶ καὶ ἱστορικοί, γιὰ ν' ἀποφανθοῦν. Ἴσως ὅμως ἔχει δίκαιο ἡ «Πρωτοπορία» ν' ἀποτείνεται καὶ πρὸς μὴ εἰδικούς, που μπορεῖ νἄχουν διαφορετικὲς ἀπόψεις ἀπὸ κείνους.

Ὁπωσδήποτε θὰ προσπαθήσω νὰ διατυπώσω ὅσο τὸ δυνατὸ συνοπτικώτερα καὶ σαφέστερα τὴν ἀπάντησή μου στὸ δύσκολο αὐτὸ ἐρώτημα, ἄν καὶ μοῦ δίδεται τόσο λίγος καιρὸς καὶ χῶρος.

Κατὰ τὴν ἀντίληψή μου, ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάσταση τοῦ 1821—1830 ἦτον τέρμα μᾶλλον παρὰ ἀρχὴ περιόδου. Μπορεῖ νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς τὸ τελευταῖο μεγάλο κῦμα τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ που ἔσπανε στ' ἀκρογιάλια τοῦ 19ου αἰώνα, τὸ τελευταῖο μεγάλο ξέσπασμα τοῦ βυζαντινισμοῦ. Ὁ μεσαιωνικὸς ἑλληνισμὸς ἐξακολούθησε κ' ἔκτοτε ἴσαμε σήμερα νὰ στέλνη κι ἄλλα κύματα, ἀλλὰ αὐτὰ τὰ νεώτερα δὲν μποροῦν νὰ συγκριθοῦν οὔτε στὴ δύναμη οὔτε στὴν ἔκταση οὔτε στὸ ὕψος οὔτε πρὸ πάντων στὴν ἀγνότητα πρὸς τὸ κῦμα ἐκεῖνο. Γιατὶ ἀπὸ τότε ὅσο περνᾶ ὁ καιρὸς τόσο τὰ κύματα ἀδυνατίζουν καὶ συγχέωνται μ' ἄλλα δυνατώτερα που ἔρχονται ἀπὸ διάφορες ἄλλες μεριές. Τὸ ὕστατο βυζαντινὸ παράκυμα ὑπῆρξε ἡ μικρασιατικὴ ἐκστρατεία· γιατὶ μετὰ τὴν τραγικὴ κι ἀναπόφευκτη ἀποτυχία αὐτῆς ἡ Μεγάλη Ἰδέα, δηλαδὴ τὸ ὄνειρο τῆς ἀνασυστάσεως τῆς βυζαντινῆς ὀρθόδοξης ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας, ἐσβήσθηκε γιὰ πάντα.

Ἂν καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάσταση τοῦ 1821 ὑπῆρξε ἀρχικῶς ἀγνὴ βυζαντινὴ ἀναλαμπή, ὡστόσο γρήγορα ἔχασε τὴν ἁγνότητά της, ἀφοῦ ὁ φιλελληνισμὸς τῶν φιλελεύθερων στοιχείων τῆς Δύσης, που ζητοῦσε ναῦρη στὴν ἐπαναστατημένη Ἑλλάδα τὰ φανταστικά του πρότυπα τῆς ἀρχαίας κλασικῆς ἐποχῆς, καθὼς καὶ μερικοὶ ἀπ' τοὺς λογιώτατους Ἕλληνες, που εἶχαν σπουδάσει στὴ Δύση, προσπάθησαν νὰ φωτίσουν τὴ μεγαλοϊδεατικὴν αὐτὴν ἀνάσταση μὲ τεχνητὲς ἀνταύγειες τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως.

Ἡ ***Μεγάλη Ἰδέα*** ἢ βυζαντινισμὸς ἐξακολούθησε νὰ εἶναι τὸ κυριώτερο κίνητρο ὅλης τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς κατὰ τὸν αἰῶνα που ἔκλεισε φέτος.

Δίπλα σ' αὐτὴν ἡ ***ἀρχαιολατρεία,*** ἢ ὁ θαυμασμὸς καὶ ἡ προσπάθεια μιμήσεως τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ὑπῆρξε τὸ δεύτερο κατὰ δύναμη κίνητρο.

Ἀντίθετο πρὸς τὲς δυὸ αὐτὲς ἰδέες ἐγινόταν κάθε μέρα πιὸ αἰσθητὸ τὸ διαρκῶς αὐξανόμενο ρεῦμα τῆς ***προσπάθειας μιμήσεως τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ*** καὶ τῶν δυτικῶν μεθόδων καὶ συστημάτων (ἀρχὴ τῶν ἐθνικοτήτων, ρωμαντισμός, κοινοβουλευτισμός, κρατικισμὸς=étatisme, ἐθνικισμός, σοσιαλισμός, στρατιωτικισμός=militarisme, ἰμπεριαλισμός, κομμουνισμός, φασισμός, ἰμπρεσιονισμός, κυβισμός, ἐξπρεσιονισμὸς κλπ. κλπ.).

Τέλος κάποια κίνηση, ἡ μόνη ἴσως ἀληθινὰ πρωτότυπη καὶ φυσική, δηλαδὴ μὴ βασισμένη στὸ παρελθὸν καὶ σὲ ξένα ὑποδείγματα, παρὰ σ' αὐτὰ τὰ σημερινὰ τὰ πράγματα, ἄρχισε νὰ ἐκδηλώνεται κατὰ τὸ τελευταῖο τρίτο τοῦ αἰώνα ὅσον πήγαινε ἐντατικώτερα καὶ πλατύτερα, ἡ ἰδέα τοῦ ***δημοτικισμοῦ*** καὶ κατὰ συνέπειαν, ὄχι ἀκόμη τόσο ἀντιληπτή, τοῦ ***ἀνατολισμοῦ.***

Ἡ ἰδέα αὐτὴ δὲν ἀποκλείει τίποτε τὸ χρήσιμο καὶ ζωτικὸ που μπορεῖ νὰ περιλαμβάνεται στὲς τρεῖς ἄλλες· ἀπεναντίας ἐπιζητεῖ νὰ βοηθήση τὸν ὀργανισμό μας, νὰ χωνέψη καλλίτερα ὅ,τι θρεπτικὸ καὶ δυναμωτικὸ εὑρίσκεται σὲ κεῖνες. Ἀποκλείει μονάχα ὅ,τι περιέχουν ἀπροσάρμοστο καὶ μὴ ἀφομοιώσιμο γιὰ μᾶς καὶ γιὰ τὴν ἐποχή μας, ξένο καὶ δουλωτικὸ γιὰ τὸν ἑλληνικὸ λαὸ καὶ τοὺς λοιποὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς.

Ὁ δημοτικισμός, μὲ τὴν εὐρύτερη σημασία τῆς λέξης, εἶναι ἡ στροφή μας πρὸς ἀναγνώριση τῶν ἐσώτερων πραγματικῶν πηγῶν τῆς ζωῆς μας ὡς ἔθνους, πρὸς ἀναγνώριση τοῦ φυσικοῦ πολιτισμοῦ μας, τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ τοῦ περιβάλλοντος ὅπου ζοῦμε. Δὲν ἔχει μονάχα γλωσσικὸ περιεχόμενο, παρὰ καὶ ψυχολογικὸ καὶ ἠθικὸ καὶ καλλιτεχνικὸ καὶ ἐπιστημονικό. Εἶναι τρόπος σκέψης καὶ διάθεση. Εἶναι ρυθμός. Ἐμφανίσθηκε πρῶτα μὲ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα, γιατὶ ἡ γλῶσσα εἶναι τὸ κυριώτερο μέσον ἐκδηλώσεως τῆς ψυχικῆς ζωῆς ἑνὸς λαοῦ. Αὐτὸ σημαίνει πως μπορεῖ πολλοὶ ἀπ' τοὺς λεγόμενους «δημοτικιστὰς» νὰ μὴν εἶναι καθόλου δημοτικισταὶ μὲ τὴ βαθύτερην ἔννοια καὶ μάλιστα ἀντίθετοι πρὸς ὅ,τι πλατιὰ δημοτικιστικό· καὶ ἀντίστροφα πολλοὶ που μεταχειρίζονται ὡς γλωσσικὸν ὄργανο τὴν καθαρεύουσα νὰ εἶναι καλλίτεροι δημοτικισταί, σὰν τὸν Παπαδιαμάντη, παρὰ οἱ μὲ τὴ γλωσσικὴν ἔννοια τέτοιοι.

Ἡ σχέση τοῦ δημοτικισμοῦ πρὸς τὸν ἀνατολισμὸν ἔγκειται στ' ὅτι ὁ δεύτερος ἀποτελεῖ ὁριζόντιαν ἐπέκταση τοῦ πρώτου πρὸς τοὺς ἄλλους λαούς, που ἐπὶ τόσους αἰῶνες συζοῦν μὲ τὸν ἑλληνικό, μὲ τοὺς ἴδιους περίπου ὅρους στὴν ἑνιαία χώρα που ὀνομάζεται Ἀνατολή, τὸ λίκνο τόσων πολιτισμῶν, οἱ ὁποῖοι ξαπλώθηκαν σ' ὅλους τοὺς λαούς, τὸ μοναδικὸ σταυροδρόμι, θαλασσινὸ καὶ στεριανό, τριῶν ἠπείρων. Ὅπως ὁ δημοτικισμὸς σὲ μᾶς τοὺς νέους Ἕλληνες μπορεῖ νὰ συνοψισθῇ στὴν αὐτέρευνα πρὸς καθορισμὸ καὶ ἀναγνώριση τοῦ τί εἴμαστε ἢ δὲν εἴμαστε, τοῦ τί θέλομε ἢ δὲ θέλομε, τοῦ τὶ μποροῦμε ἢ ὄχι, τὸ ἴδιο καὶ ὁ ἀνατολισμὸς μπορεῖ νὰ συνοψισθῇ στὴν ἔρευνα τοῦ ἑαυτοῦ μας σχετικὰ μὲ τοὺς συνοίκους αὐτοὺς λαούς, οἱ ὁποῖοι ἀντίστοιχα ἐρευνοῦν τὸν ἑαυτό των, γιὰ ναῦρωμε ὅλοι μαζὶ ποιὰ στοιχεῖα μᾶς ἑνώνουν ἀναμεταξύ μας καὶ μᾶς ἐπιτρέπουν πληρέστερα νὰ ζήσωμε ἐλεύθερα κι ἁρμονικὰ τὴ ζωή μας μέσα στὸ κοινὸ περιβάλλον, εἰς τὸ ἐπίκαιρο τοῦτο σημεῖο τῆς γῆς, καὶ ποιὰ στοιχεῖα μᾶς διακρίνουν ἀπ' τὴν ὑπόλοιπη οἰκουμένη.

Ἡ ἐργασία αὐτὴ τῆς αὐτέρευνας μόλις ἔχει ἀρχίσει καὶ γιὰ νὰ συμπληρωθῇ κάπως θὰ περάση πολὺς καιρὸς ἀκόμη. Βέβαια καὶ οἱ ἄλλες τρεῖς ἐπιρροὲς (βυζαντινισμὸς μὲ πολιτιστικὴ κι' ὄχι πιὰ μὲ πολιτικὴ μορφήν, ἡ ἀρχαιολατρεία καὶ ὁ δυτικὸς πολιτισμός) θὰ ἐξακολουθοῦν νὰ ἐπιδιώκουν τὴν κυριαρχία πάνω στὸν ἑλληνικὸ λαό, καὶ μάλιστα ἡ τρίτη που εἶναι καὶ ἡ ὑλικὰ ἰσχυρώτερη. Γι' αὐτὸ θὰ ἰδοῦμε, ἢ μᾶλλον οἱ ἀπόγονοί μας θὰ ἰδοῦν, συγκρούσεις καὶ ἀλλεπάλληλες νίκες καὶ ἥττες τῶν ἐπιρροῶν ἐκείνων, ἀλλὰ πιστεύω πως τελευταῖα θὰ ὑπερισχύση ὁ δημοτικισμὸς - ἀνατολισμός, γιατὶ ἔχει τὴ ζωὴ μαζί του, τὴ ριζωμένη σὲ μᾶς τοὺς ἴδιους ἐδῶ, στὴν ἐξαίσια τούτη χώρα, τὴν ὁποία κατοικοῦμε μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους ἀνατολικοὺς λαούς.

Ἐννοεῖται πως ὅσο ἐλκυστικὴ καὶ ἀπαραίτητη κι ἂν εἶναι ἡ παράλληλη μὲ τὴ μελέτη τῆς γύρω φύσης ἐργασία περισυλλογῆς, συνειδητοποιήσεως καὶ ἀπελευθερώσεως τῶν διάφορων τρόπων αὐθόρμητης ἐκδηλώσεως τῆς λαϊκῆς ψυχῆς, δὲν εἶναι ὅμως καὶ ἀρκετὴ γιὰ τὴ δημιουργία τοῦ ἀνώτερου μελλοντικοῦ πολιτισμοῦ· χρειάζεται γι' αὐτὴν κ' ἡ ἀνυψωτικὴ ἐξέλιξη τῶν στοιχείων ἐκείνων πρὸς τὲς συνθετώτερες καὶ λεπτότερες ἀνάγκες καὶ τοὺς πόθους τῆς ἀδιάκοπα καλλιεργούμενης σημερινῆς καὶ αὐριανῆς κοινωνίας μας. Τὴν τέτοιαν ἐκμετάλλευση τοῦ φυσικοῦ αὐτοῦ πλούτου θ' ἀναλάβουν ἐλεύθερα τὰ καλλιτεχνικῶς καὶ πνευματικῶς πλέον προικισμένα πρόσωπα. Τὴ μέθοδο μᾶς ἐδίδαξε ὡς πρὸς τὴ γλῶσσα πρῶτος ὁ Σολωμὸς παραγγέλοντας· «Ὑποτάξου πρῶτα στὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ κι ἂν εἶσαι ἀρκετὸς κυρίεψέ την».

Ἀλλὰ δὲν πρόκειται δῶ τόσο γιὰ τὸ μέλλον ὅσο γιὰ τὸν τελευταῖον αἰῶνα που πέρασε. Σ' αὐτὸν μέσα διακρίνομε μόλις τὴν ἀρχὴ τῆς ἐνσυνείδητης προσπάθειας πρὸς αὐτογνωσία, πρὸς προσαρμογὴ στὸ περιβάλλον καὶ πρὸς γενικὸ προσανατολισμό. Γιατὶ αὐτὸς ὁ αἰῶνας ὑπῆρξε περίοδος πρωταρχικοῦ σχηματισμοῦ τῶν ὀργάνων αὐτοσυντηρησίας τοῦ κράτους μας ἐδαφικὰ καὶ ὀργανικὰ καὶ τοῦ λαοῦ μας ἐθνικὰ καὶ γλωσσικά· ὑπῆρξε περίοδος προσαρμογῆς τῶν ὀλίγων ξαφνικὰ ἐλευθερωμένων ὀρθόδοξων Ρωμιῶν, τῶν ἐξαντλημένων ἀπὸ τὸν ἀγῶνα καὶ τὴν ἀναρχία, τῶν ἀκατάρτιστων καὶ ἀμόρφωτων καὶ πεινασμένων πρώην δούλων εἰς τὸν προχωρημένο μηχανικὸ πολισμὸ τῆς Δύσης, που κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ἴδιου αἰώνα ἐπικρατοῦσε καὶ ξαπλωνόταν εἰς ὅλη τὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς. Ἐξαντλήθηκαν ἔτσι σχεδὸν ὅλες οἱ διαθέσιμες ὀλίγες δυνάμεις πρὸς σωτηρία καὶ αὐτοσυντηρησία· δὲν περίσσεψε τίποτε γιὰ ἐλεύθερη διαμόρφωση καὶ πνευματικὴν ἐκδήλωση ἢ κατάκτηση. Ἦτον ἐποχὴ ψηλαφήσεως, προφυλάξεως, δοκιμῶν, δοκιμασιῶν καὶ περισυλλογῆς. Καμιὰ ἐργασία δὲν ἔγινε μὲ μέθοδο, συστηματικὰ καὶ μὲ σειρά. Ἡ φορὰ τῶν πραγμάτων, οἱ ἀλληλοσυγκρουόμενες ἐπιρροὲς καὶ δυνάμεις μᾶς ἐστριφογύριζαν καὶ δὲν μᾶς ἄφηναν νὰ νοιώσωμε καλὰ καλὰ ποῦ εὑρισκόμαστε καὶ ποῦ πηγαίνομε. Ὁ ἀγῶνας γιὰ τὴν ὕπαρξη μᾶς ἀπορροφοῦσε καὶ μᾶς παράλυε. Ἡ κακομοιριὰ μᾶς ἔδερνε καὶ οἱ συνέπειες τῆς σκλαβιᾶς τεσσάρων αἰώνων ἐκρατοῦσαν ἀκόμη τὸ κορμὶ καὶ τὴν ψυχή μας στιγματισμένα. Ἦτον ἀδύνατο μ' αὐτοὺς τοὺς ὅρους νὰ παρουσιάσωμε μὲ τὸ λόγο καὶ τῆν τέχνη τίποτε τὸ ἄρτιο, τὸ πρωτότυπο, τὸ τελειωμένο, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ μεσαιωνικά μας ἀπομεινάρια, που τὰ περιφρονοῦσαν οἱ ἀρχαιόπληκτοι καὶ δυτικόπληκτοι. Ὅ,τι ἀποδώσαμε ἦτον ἀνάλογο μὲ τὸν στρεβλωμένον ἑαυτό μας καὶ μὲ τὴν ἀποπνιχτικὴ στενότητα τῆς ἐποχῆς που περνούσαμε.

Τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν εἴχαμε, οὔτε ἔχομε ἀκόμη, ***ἕνα*** ἑνιαῖον ὄργανο γλωσσικό, ἱκανὸ νὰ ἐκφράση κάθε εἶδος αἰσθήματος καὶ σκέψης, ἀρκεῖ γιὰ νὰ ἐξηγήση τὸ ὅτι δὲν ἦτον ποτὲ δυνατὸ νὰ παρουσιάσωμε κατὰ τὸν περασμένον αἰῶνα κανένα ἀριστούργημα ὁποιασδήποτε τέχνης καὶ κανένα ἐπιστημονικὸ ἀληθινὰ δημιουργικὸ ἔργο.

Ὡστόσο τοῦτο δὲν σημαίνει πως ἐστείρεψε ἡ φυλή μας καὶ πως δὲν εἴμαστε πλέον ἄξιοι γιὰ τίποτε ἢ πως ἔλειψαν κατὰ τὸν περασμένον αἰῶνα τὰ ἐξαιρετικὰ ἐκεῖνα πρόσωπα που ἀνοίγουν καινούργιους δρόμους γιὰ τὸ ἔθνος καὶ τὴν ἀνθρωπότητα. Ὑπῆρξαν τέτοια πρόσωπα, ἀλλὰ ξοδεύθηκαν εἰς προσπάθειες προσαρμοστικὲς καὶ προπαρασκευαστικὲς καὶ πνίγηκαν ἀπὸ τὸ περιβάλλον καὶ τὲς περιστάσεις πρὶν προφθάσουν νὰ ἐκφρασθοῦν ὅπως θὰ μποροῦσαν εἰς ἄλλες περιστάσεις καὶ σ' ἄλλο περιβάλλον. Τὸ ἔδαφος δὲν ἦτον ἀκόμη δουλεμένο γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ βλαστή-

σουν τέτοια σπάνια φυτὰ μὲ ἄνθη ἐξαιρετικὰ καὶ μ᾽ ἐξαιρετικώτερους καρπούς. Ἀπόδειξη πως ὅσοι τέτοιοι ἄνθρωποι, σὰν τὸν Παπαδιαμαντόπουλο - «Μωρεᾶς» καὶ σὰν τὸν Γκύζη, ἀντὶ νὰ μείνουν εἰς τὸν τόπο των καὶ νὰ βασανισθοῦν μὲ τὸν τρομερὸν ἄθλο τῆς τακτοποιήσεως τοῦ ἐδῶ χάους καὶ τῆς δημιουργίας πνευματικῆς, ἐπιστημονικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ἀτμοσφαίρας, ὅπως ἔκαμαν ἄλλοι ἴσως καλλίτεροί των, προτίμησαν νὰ φύγουν εἰς τὴ Δύση, σὲ κοινωνίες προχωρημένες καὶ πρόσφορες γιὰ καλλιτεχνικὲς ἐκδηλώσεις, μολονότι ξένοι, κατάφεραν εἰς τέτοιο περιβάλλον νὰ ἐπιπλεύσουν καὶ νὰ ἐπιβληθοῦν. Πόσο τραγικώτερη ὅμως ἡ μοῖρα τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων που ἔπνιξαν τὲς ἐξαιρετικὲς ἰδιοφυΐες των μέσα στὸ κακομοιριασμένο περιβάλλον τῆς Ἑλλαδούλας καὶ κατάγιναν εἴτε μ᾽ ἄλλα ἀναγκαῖα ἔργα, ἄσχετα πρὸς τὴν κλίση των, εἴτε μὲ τὸ νὰ μορφώσουν τ᾽ ἀπαραίτητα ὄργανα γιὰ τὴ μελλοντικὴν ἑλληνικὴ σκέψη καὶ τέχνη! Πολὺ μεγαλύτερη πρέπει νὰ εἶναι ἡ εὐγνωμοσύνη μας πρὸς ἕνα Σολωμὸν ἢ ἕναν Παλαμᾶ, που ταλαιπωρήθηκαν μαζί μας καὶ ἐργάσθηκαν γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῶν ἐρχόμενων γενεῶν, παρὰ γιὰ τὸν «Μωρεᾶς», ὁ ὁποῖος ἐδοξάσθηκε μὲ τὸ νὰ πειθαρχήση σὲ ξένο πολιτισμὸ καὶ στὴ γλῶσσα δυτικοῦ μεγάλου ἔθνους καὶ μὲ τὸ ν᾽ ἀπευθύνεται πρὸς αὐτὸ καὶ ὄχι πρὸς ἐμᾶς. Καὶ πόσοι ἄλλοι ἐκλεκτοί, που δὲν μᾶς εἶναι τόσο γνωστοί, δὲν ἐπρόσφεραν τὸ καλλίτερο μέρος τοῦ ἑαυτοῦ των γιὰ τὸ μέλλον τοῦ Ἑλληνισμοῦ; Κι ὅμως αὐτοὶ θὰ μείνουν ἄγνωστοι, ἂν καὶ ρόζιασαν οἱ παλάμες των σκάφτοντας τὴν τάφρο γιὰ τὸ θεμέλιωμα τοῦ ναοῦ τῶν ὀνείρων μας.

Ἂς μὴ φανταζόμαστε πως μπορεῖ κανένα ἔργο τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους κατὰ τὸν περασμένον αἰῶνα νὰ σταθῆ σὰν ἔργο δικό του, πρωτότυπο, ἄρτιο καὶ δημιουργικὸ δίπλα στὰ παλαιότερά του ἢ καὶ στὰ σύγχρονα τῶν ἄλλων ὡριμασμένων λαῶν. Ἡ μίμηση, ἡ ἐπιτήδευση, ἡ ἀδυναμία, ἡ ἐλλειπτικότης, ἡ ἀμορφωσιά, ἡ ἀσυμμετρία, ἡ ἐπιπολαιότης, ἡ ἀνισορροπία, ἡ βαρύτης, ἡ δυσκινησία κλπ. κλπ. ξεμυτίζουν ἀπὸ παντοῦ στὰ ἔργα τῶν καλλιτεχνῶν καὶ λογογράφων μας τοῦ περασμένου αἰῶνα. Τίποτε τὸ ἀληθινὰ ὁλόκληρο καὶ τελειωμένο τίποτε τὸ ἀπόλυτα ἐλεύθερο καὶ τὸ ἀπελευθερωτικό, τίποτε τὸ φυσικὰ ἐνθουσιασμένο καὶ κατάβαθα ἐνθουσιαστικὸ δὲν ἔχομε νὰ παρουσιάσωμε. Μποροῦμε ναὐρίσκωμε ποῦ καὶ ποῦ σπίθες ἢ ἀστραπὲς καὶ στιγμὲς μεγαλοφυΐας, μὰ εἶναι μόνο σπίθες καὶ στιγμές, δὲν εἶναι σταθερὰ φῶτα, μόνιμοι κ᾽ αἰώνιοι φάροι, ἤρεμοι καὶ μεγαλόπρεποι ἥλιοι γιὰ τὸν Ἑλληνισμὸ καὶ τὴ λοιπὴν ἀνθρωπότητα.

Τοῦτο δὲν σημαίνει πως ἔχομε δικαίωμα ν᾽ ἀπελπιζόμαστε ἢ νὰ περιφρονοῦμε ὅ,τι μᾶς ἀφῆκε ἡ περασμένη ἑκατονταετία. Ἀπεναντίας ἡ προσοχή μας γιὰ τὰ λίγα ἐκεῖνα προκαλεῖται νὰ ἐνταθῆ γιὰ νὰ ξεχωρίσωμε μ᾽ ἐπιμέλεια καὶ στοργὴν ὅλα τὰ ζωντανὰ καὶ χρήσιμα στοιχεῖα ἀπὸ τὸ φόρτο τῶν περιττῶν καὶ βλαβερῶν. Τὸ ὅτι δὲν μένομε ἱκανοποιημένοι, τὸ ὅτι ψάχνομε γιὰ κάτι καλλίτερο, γιὰ κάτι ἀνώτερο, τὸ ὅτι αἰσθανόμαστε τὰ ἐλαττώματα καὶ τὲς ἐλλείψεις εἶναι παρήγορο κ᾽ ἐνθαρρυντικὸ φαινόμενο. Ἡ δουλειὰ καὶ ἡ ἔρευνα, ἡ ἀμφιβολία γιὰ τὸν ἑαυτό μας κ᾽ ἡ αὐτοπεποίθηση, ἡ μιχτὴ περιφρόνηση καὶ ἐκτίμηση τοῦ ἐγώ μας, ἡ αὐτοδοκιμασία καὶ αὐτογνωριμία μας καὶ ἡ μελέτη τοῦ γύρω μας κόσμου εἶναι ἱκανὲς νὰ μᾶς κάμουν ἄρτιους καὶ ὡραίους, δηλαδὴ ὥριμους καὶ δημιουργικούς. Γιατὶ τὸ κυριώτερο ἔργο μας πρέπει νὰ εἶναι ὁ ἑαυτός μας· οἱ ἐκδηλώσεις του γιὰ νὰ εἶναι ἀπόλυτα ἄξιες, ἀνάγκη νὰ προέρχωνται ἀβίαστα καὶ αὐθόρμητα ἀπ᾽ αὐτὸν τὸν ἴδιο καὶ νὰ τὸν καθρεφτίζουν ἄμεσα. Τὰ ἔργα του γιὰ νὰ εἶναι ἀληθινὰ καὶ ζωοποιά, ἀνάγκη νὰ μὴν ἀντιφάσκουν πρὸς τὸ εἶναι του, παρὰ ν᾽ ἀποτελοῦν ἕνα σύνολο μ᾽ αὐτόν.

Ὡστόσο κατὰ τὸν περασμένον αἰῶνα ὁ μέσος ὅρος τοῦ Ἕλληνα κάθε ἄλλο πορὰ ἄρτιος καὶ ὡραῖος ἦτον· πῶς λοιπὸν περιμένομε ἐμορφιὰ καὶ δημιουργικότητα ἀπὸ τὰ ἔργα του; Ἡ μόνη ἀπόλυτη ἀξία τῶν καλλίτερων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦτον ὅτι ἀγωνίσθηκαν κ᾽ ἐργάσθησαν, ὄχι ὅτι ἔπλασαν ἔργα αἰώνια καὶ νίκησαν. Ἡ ἐργασία καὶ ὁ ἀγῶνας εἶναι αὐτοὶ καθεαυτοὺς ἀτέλειες, ὅσο κι ἂν ἄξιοι ἐνδιαφέροντος. Ὅποιος ἔβλεπε τὸν Παρθενῶνα ὁλόκληρο δὲν ἐθυμόταν τὸν Ἰκτῖνο καὶ τὸ Φειδία, παρὰ

χαιρόταν ἁπλὰ καὶ συγκινοῦνταν ὥς στὰ φυλλοκάρδια γι᾽ αὐτὸ τοῦτο τὸ ἔργο μέσα στὸ φυσικὸ περιβάλλον του, καὶ τοῦτο γιατὶ τὸ ἔργο στὸ εἶδος του ἦτον τέλειο, σὰν ἀναπόφευκτο γέννημα τῆς ἴδιας τῆς φύσης. Ἀλλὰ γιὰ νὰ γίνη ἐκεῖνο τ᾽ ἀρχιτεκτονικὸ ἀριστούργημα χρειάσθηκε νὰ προηγηθοῦν πολλοὶ αἰῶνες σιωπηλῆς μορφωτικῆς ἐργασίας ὁλόκληρου λαοῦ καὶ ἄπειρα σχέδια, δοκιμὲς καὶ πειράματα χορείας ἐξαιρετικῶν ἀτόμων τοῦ λαοῦ αὐτοῦ κατὰ τὴν ἴδια περίοδο. Δὲν ἦτον δυνατὸ νὰ χτισθῆ ὁ Παρθενῶνας, ἂν δὲν εἶχε πρῶτα κατασταλάξει ὁ μέσος ὅρος τοῦ ἑλληνικοῦ ἀνθρώπινου τύπου που ἐπέτρεψε σ᾽ ἕναν Ἰκτῖνο καὶ σ᾽ ἕνα Φειδία νὰ πραγματοποιήσουν τέτοιο κατόρθωμα.

Εἴμαστε ἀκόμη πολὺ μακρυὰ ἀπὸ παρόμοια ἀνθρώπινη ἄνθηση καὶ καρποφορίαν· ἀκόμη κι ἀπὸ ἀνθίσεις σημερινῶν ξένων λαῶν. Ἂν ὅμως κατὰ τοὺς ἐπόμενους αἰῶνες ἀκολουθήσωμε ἐπίμονα τὸν ἰδικό μας δρόμο, μέσα στὲς καινούργιες περιστάσεις, θὰ μπορέσωμε κάποτε νὰ ξαναεκφράσωμε τὴν ἐπὶ πολλὲς γενεὲς ἐντατικὰ καλλιεργημένη ζωή μας πιστὰ κι ὁλοκληρωτικά.

Γιὰ τὴν ὥρα ἡ πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἐργασία τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὸν περασμένον αἰῶνα μπορεῖ νὰ παραβληθῆ πρὸς τὸ βαθὺ σκάψιμο τάφρων γιὰ τὰ θεμέλια τοῦ νέου ναοῦ. Ἀπὸ δῶ κ᾽ ἐμπρὸς ἀρχίζει τὸ καθαυτὸ θεμέλιωμα πάνω στὸν ξεγυμνωμένο βράχο τῆς σημερινῆς ψυχῆς τοῦ λαοῦ καὶ κατόπι σιγὰ σιγὰ θὰ ὑψωθῆ τὸ οἰκοδόμημα περήφανα ἀπὸ τὸ ἔδαφος. Συμπληρωνόμενο τὸ οἰκοδόμημα αὐτὸ θὰ χρησιμεύση ὡς ζωντανὸς ναὸς τοῦ πρωτότυπου νεώτερου ἑλληνανατολικοῦ πολιτισμοῦ μας μὲ χαρακτηριστικὰ τὴν κίνηση, τὴ διαύγεια, τὴ χάρη, τὴ λιτότητα, τὸ μέτρο, τὴν ἀκρίβεια, τὴν ἰσορροπία, τὴν εἰλικρίνεια. Ὁ ρυθμός του δὲν θὰ εἶναι σύμφωνος οὔτε μὲ τὸν μηχανικὸ κι ἀπόλυτα ὀρθολογιστικὸν πολιτισμὸ τῆς Δύσης οὔτε μὲ τὸν ὑποβλητικό, μυστικοπαθῆ καὶ παραφορτωμένο ἀπὸ συμβολισμοὺς καὶ στολίδια πολιτισμὸ τῆς Ἀσίας. Θὰ εἶναι κάτι ἐντελῶς νέο καὶ χαρακτηριστικὸ κι ὡστόσο κάτι γενικώτατα ἀνθρώπινο. Θὰ εἶναι τὸ συγχώνευμα ὅλων τῶν ρευμάτων που περνοῦν ἀπὸ τοῦτο τὸ σταυροδρόμι σὲ κάτι ἐντελῶς ἰδιαίτερο, μὲ ξεχωριστὴν ὀντότητα, ἀφομοιωτικὸ καὶ ἀκτινοβόλο πρὸς ὅλες τὲς διευθύνσεις.

Γιὰ νὰ μπορέση αὐτὸς ὁ πυρῆνας νὰ πήξη ἀναγκαστικὰ τὸ ἀριθμητικὰ πολὺ μικρὸ κ᾽ ἐδαφικὰ περιορισμένο, ἰδίως μετὰ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφήν, ἑλληνικὸ ἔθνος θὰ συνεργασθῆ μ᾽ ὅλα τἄλλα ἔθνη τῆς Ἀνατολῆς καὶ θὰ πλατύνη ἔτσι τὸν ὁρίζοντά του, ὅπου θὰ χωρέσουν κι αὐτὰ καὶ θὰ συνυπάρξουν ἐλεύθερα ὅλα, φωτιζόμενα καὶ θερμαινόμενα ἀπὸ τὰ ἴδια ἰδανικά. Τοῦτο ὄχι μόνο δὲν εἶναι ἀπίθανο, παρὰ καὶ ἀναγκαῖο, γιατὶ ἀλλιῶς δὲν ὑπάρχει πιὰ ἄλλο στάδιο γιὰ τὸν Ἑλληνισμόν, ἐὰν θέλει νὰ ζήση πλέρια καὶ ν᾽ ἀποδώση στὴ ζωὴ τὴν ὀφειλή του πρὸς αὐτήν. Ἀλλιῶς θὰ μείνη στὸ περιθώριο τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἂν καὶ τὸ σκάψιμο γιὰ θεμέλια φαίνεται μᾶλλον ἀρνητικὴ ἐργασία, κατ᾽ οὐσίαν δὲν εἶναι· γι αὐτὸ κ᾽ οἱ ἑλληνικὲς γενεὲς τοῦ περασμένου αἰῶνα μποροῦν τώρα νὰ κοιμηθοῦν ἥσυχες πως ἔκαμαν ὅ,τι ἦτον δυνατὸ καὶ πρέπον εἰς αὐτὲς τότε. Ἴσως νὰ μὴν ἐπρόφθασαν νὰ τελειώσουν τὸ μέρος τοῦ ἔργου που τοὺς ἀνῆκε, δηλαδὴ μπορεῖ καὶ μεῖς νὰ εἴμαστε ἀναγκασμένοι νὰ ἐξακολουθήσωμε τὸ σκάψιμο· ἴσως ὅμως μποροῦμε καὶ ν᾽ ἀρχίσωμε νὰ μαζεύωμε καὶ νὰ κουβαλοῦμε τὸ ὑλικὸ που θὰ χρησιμοποιηθῆ ἀργότερα γιὰ τὸ θεμέλιωμα, ἴσως ποῦ καὶ ποῦ ν᾽ ἀρχίσωμε κι αὐτὸ τὸ ἴδιο. Ἀλλὰ πάντως δὲν θὰ μπορέσωμε νὰ φέρωμε μεῖς τὸ κτίριο ἴσαμε τὴν ἐπιφάνεια τοῦ ἐδάφους. Θὰ τὸ κατορθώσουν οἱ ἀπόγονοί μας. Ὁπωσδήποτε οὔτε μεῖς οὔτε αὐτοὶ οὔτε κεῖνοι, γιὰ τοὺς ὁποίους ἐλπίζομε πως θὰ φθάσουν κάποτε στὴν κορυφὴ δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦμε πως ἀπ᾽ τὸ 1830 ἴσαμε τὸ 1930 οἱ πατέρες μας ἔκαμαν τὸ πιὸ ἄχαρο μέρος τῆς δουλειᾶς· ὅτι ἔσκαφταν ἀφανεῖς γιὰ ναῦρουν τὸ βράχον, ὅπου θὰ θεμελιωθῆ ὁ ναός.

Ἀθήνα, Φεβρουάριος 1930.

Φ. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ

Η ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΜΑΣ ΑΠΟ ΤΟ 1830 ΩΣ ΤΟ 1930

Πάντα ποθοῦμε καινούργιους φωτεινοὺς δρόμους, πρωτότυπες δημιουργίες, πετάγματα σὲ νέους λογοτεχνικοὺς ὁρίζοντες. Νέες χαρὲς τῆς Τέχνης. Κι' ἂν ἀρνιώμαστε καὶ χτυπᾶμε τὰ μέτρια καὶ τὰ ψεύτικα, εἶναι γιατὶ λαχταρᾶμε γιὰ τὰ ὡραῖα καὶ τ' ἀληθινά. Δὲ θὰ περιφρονίσουμε τολοιπὸν ἀνεξέταστα τὰ περασμένα. Μὰ θὰ ξετάσουμε τί γίνηκε στὴ Λογοτεχνία μας μέσα στὰ ἑκατὸ χρόνια τῆς λευτεριᾶς τῆς Νέας Ἑλλάδας. Καὶ δὲ μποροῦμε νὰ μὴν ἰδοῦμε πὼς κάτι γίνηκε καὶ πὼς προχώρησε ἀρκετὰ ἡ Λογοτεχνία μας. Ἂν ἀκόμα ὡς τὴν ὥρα δὲν ἐβγάλαμε δημιουργοὺς μὲ παγκόσμια ἀναγνώριση, ἂν δὲν ἄστραψε ἡ νεοελληνικὴ λογοτεχνία μέσα στὴν παραγωγὴ ὅλων τῶν τόπων καὶ τῶν καιρῶν, δὲ θὰ πῇ πὼς γινήκανε ἀσήμαντα πράμματα μέσα σ' αὐτὸ τὸν αἰῶνα. Τὰ θαύματα εἶναι σπάνια. Καὶ μάλιστα γιὰ νὰ γένουν θέλουν περίσταση κατάλληλη κ' ἔδαφος εὐνοϊκό. Μὰ σ' ἐμᾶς τὰ ἑκατὸ αὐτὰ χρόνια εἴτανε γιομάτα ἀπὸ τόσους ἀγῶνες καὶ ἀγωνίες. Κι' ὅμως! Ἂν ρίξουμε μιὰ ματιὰ πρὸς τὰ πίσω, θὰ ἰδοῦμε πὼς πήγαμε πολὺ μπροστά.

***

Μόλις γίνηκε τὸ ἀνεξάρτητο Κράτος καὶ ζητοῦσε λίγη μάθηση καὶ φῶς, χυμήξανε νὰν τὸ ντοντέψουνε οἱ Φαναριῶτες. Ἡ λόγια Βυζαντινὴ παράδοση κρυβαλήθηκε πρῶτα στ' Ἀνάπλι τὸ 1830 κ' ἔπειτα στὴν Ἀθήνα τὸ 1835. Παρουσιαστήκανε γιὰ νὰ μᾶς φκιάσουνε λογοτεχνία οἱ Σοῦτσοι, ὁ Ἀλ. Ραγκαβῆς καὶ τὰ τσιράκια τους. Καὶ πῶς; Μὲ τὴν ἄψυχη Γαλλικὴ καθαρεύουσα! Ἀρνηθήκανε τὴ γλωσσικὴν ἀλήθεια, ποὺ εἴχανε κηρύξῃ ὁ Βιλαρᾶς κι' ὁ Σολωμός, πετάξανε ἀκόμα καὶ τοὺς συμβιβασμοὺς τῆς ἁπλοποίησης τοῦ Κοραῆ, καὶ βάλανε πλώρη γραμμὴ πρὸς τὰ πίσω: γιὰ τὸν Ἀττικισμό! Καὶ γράψανε - γράψανε στίχους καὶ πεζά, ξεζουμίσματα καὶ ρωμαντικὲς σάχλες, κάθε ἀνοστιὰ κι' ἀνοησία...

58 χρόνια ἡ λευτερωμένη Ἑλλάδα τράβηξε αὐτὰ τὰ χάλια! Ἀπὸ τὸ 1830 ὡς τὸ 1888. Περάσανε τρεῖς ἁλάκερες γενεὲς στραβὲς κ' ἀξιολύπητες λογοτεχνικά.

Ἔπειτ' ἀπὸ τοὺς Σούτσους κι' ἀπὸ τὸν Ἀλ. Ραγκαβῆ, ἤρθανε ὁ Σ. Βασιλειάδης κι' ὁ Δ. Παπαρρηγόπουλος, ποὺ μπορεῖ νἄχανε καλλίτερη τύχη ἂν ἀνοίγανε τὰ μάτια τους στὴ γλωσσικὴ ἀλήθεια. Ἀκολουθήσανε κατόπι οἱ Παράσχοι κ' οἱ πεζογράφοι Π. Καλλιγᾶς, Σ. Ζαμπέλιος, Ἐμ. Ροΐδης Δ. Βικέλας... Ὅλοι αὐτοὶ οἱ πεζογράφοι κάτι εἴχανε μέσα τους νὰ δώσουν μὰ τοὺς ἔφαγε ἡ γλῶσσα. Τοὺς πῆρε ἡ ρόδα!

***

Ὡστόσο ἡ Ἑφτάνησο εἶχε πάρῃ ἀληθινότερο δρόμο. Ἐνῷ στὴν Ἀθήνα καὶ στὴν ἄλλην Ἑλλάδα δὲν ἐφαινότανε πουθενὰ λογοτεχνία ἀληθινή, ἡ Ἑφτάνησο εἶχε λυρικὴ ποίηση, μὰ καὶ σατυρικὴ καὶ ἄλλη λογοτεχνικὴ παραγωγή.

Τὸ 1830, ποὺ ἀποχτοῦσε ἡ Ἑλλάδα τὴν ἀνεξαρτησία της, ὁ Σολωμὸς ἄρχιζε στὴν Κέρκυρα νὰ δουλεύῃ μὲ δημιουργικὴ διάθεση τὸν πολιτικὸ στίχο. Τρία χρόνια κατόπι σύνθεσε τὸν «Κρητικὸ» καὶ τὸ 1834 δημοσίεψε στὴν «Ἰόνιο Ἀνθολογία» ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὸ «Λάμπρο». Ἔπειτα βάλθηκε νὰ δουλέψῃ τοὺς «Ἐλεύθερους πολιορκημένους», μά, καθὼς ξέρουμε, ὅταν πέθανε τὸ 1857, βρεθήκανε μονάχα ἄδετα συντρίμμια...

Λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Σολωμοῦ ὁ Κεφαλωνίτης Ἰούλιος Τυπάλδος ἔβγαλε τὰ λυρικά του ποιήματα καὶ δυὸ χρόνια κατόπι ὁ Πολυλᾶς τύπωσε τὴν κριτικὴ ἔκδοση «Εὑρισκόμενα» τοῦ Σολωμοῦ. Τὴν ἴδια ἐποχὴ φανήκανε τὰ πρῶτα ποιήματα τοῦ Λευκαδίτη Ἀριστοτέλη Βαλαωρίτη, ποὺ δημιούργησε τὴν πλατειὰ λυρικὴ δημιουργία του ὡς τὸ 1879.

Παράλληλα ὁ Κεφαλωνίτης Ἀντρέας Λασκαρᾶτος ἔδινε τὴν ξεχωριστὰ προσωπικὴ σατυρική του παραγωγή.

***

Τὸ 1888 σημειώνει τὴν ἀρχὴ τῆς ἀναγέννησης τῆς λογοτεχνίας μας μὲ τὸ «Ταξίδι» τοῦ Ψυχάρη. Ἀρχίζει ὁ γλωσσικὸς ἀγώνας κι' ἀνοίγουν τὰ μάτια πρὸς τὸ φῶς. Ἀπὸ δῶ καὶ μπρὸς ὅ,τι ἀξίζει στὴ λογοτεχνία μας γράφεται στὴ δημοτική, στὴ φυσικὴ γλῶσσα μας. Ἐξαίρεση κάνει μονάχα ἡ ἐργασία ἑνοῦ καλλιτέχνη διηγηματογράφου: τοῦ Ἀλ. Παπαδιαμάντη. Μιχτόγλωσση καὶ ἠθογραφική. Μὰ παράλληλα ἔρχονται οἱ γεροὶ πεζογράφοι τῆς δημοτικῆς: ὁ Ἀργύρης Εφταλιώτης, ὁ Ἀντρέας Καρκαβίτσας, ὁ Γρ. Ξενόπουλος, ὁ Κώστας Χατζόπουλος, ὁ Γιάννης Βλαχογιάννης, ὁ Παῦλος Νιρβάνας, ὁ Κ. Χρηστομάνος, ὁ Κ. Θεοτόκης...

Ἀπὸ τὴν ἴδια ἐποχὴ ἀρχίζει νὰ ζῇ ἀληθινὰ κ' ἡ ποίηση στὴν Ἀθήνα καὶ στὴν Ἑλλάδα ἁλάκερη. Παρουσιάζεται μιὰ γερὴ λυρικὴ φυσιογνωμία τοῦ καιροῦ μας: ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς. Ἀκολουθεῖ στηριγμένος στὸ λαϊκὸ τραγοῦδι ὁ Κώστας Κρυστάλλης. Μὰ κι' ὁ πρὶν καθαρευουσιάνος Ἀρ. Προβελέγγιος. Καὶ τρεῖς διαλεχτοὶ Ἑφτανησιῶτες φαίνεται σὰ νὰ θέλουν νὰ ἑνώσουν τὴν Ἑφτανησιώτικη παράδοση μὲ τὴ νεοελληνικὴ ἀναγέννηση: ὁ Γερ. Μαρκορᾶς, ὁ Στέφανος Μαρτζώκης κι' ὁ Λ. Μαβίλης. Ἄλλοι τρεῖς λυρικοὶ μὲ δυνατὴ φλέβα παρουσιάζονται: ὁ Ι. Γρυπάρης, ὁ Λ. Πορφύρας κι' ὁ Μ. Μαλακάσης. Κι' ἀπὸ τὴν Ἀλεξάντρεια μᾶς στέλνει τὴν ἀπόλυτα προσωπική του ποίηση ὁ Κ. Καβάφης.

Μὰ λίγο κατόπι κι' ὡς τὰ σήμερα καινούργια ταλέντα μὲ προσωπικὲς λογοτεχνικὲς ἐργασίες παρουσιάζονται: ὁ διηγηματογράφος Δημ. Βουτυρᾶς, ὁ λαμπρὸς Ἄγγελος Σικελιανός, ὁ Κ. Βάρναλης, ὁ Σωτ. Σκίπης, ὁ Παπατζώνης, ὁ Κ. Καρυωτάκης, ὁ Κυπριώτης διηγηματογράφος Νῖκος Νικολαΐδης.

Μιὰ ὡραία καρποφορία γεμίζει τὴ χτεσινὴν ἀκόμα λογοτεχνία μας. Μὰ μεῖς προσμένουμε πιὸ πολλὰ ἀπὸ τὶς σημερνὲς ἐλπίδες. Μπροστὰ λοιπόν!

Φ. Γ.

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΑΠΟ ΤΑ 1830 ΩΣ ΣΗΜΕΡΑ

Ἡ κριτικὲς ἀνασκόπήσεις ποῦ μόνη ἀφορμὴ ἔχουν τὴν τύχη μιᾶς κούφιας χρονολογίας στρογγυλοῦ ἀριθμοῦ μὲ τὴν ἑκάστοτε ἡλικία τοῦ αἰῶνα μας, ἐκτὸς ποῦ ἀκριβῶς γιὰ τὸ ζήτημα τῆς ἐπικαιρότητος κινδυνεύουν ἀπὸ τοὺς σοβαροὺς ἀνθρώπους νὰ νομιστοῦν δημοσιογραφικὲς προχειρολογίες, παρουσιάζουν τὸ μειονέχτημα μιᾶς βασικῆς ἀνισορροπίας. Ἐνῷ δηλαδὴ τὰ κάπως περασμένα χρόνια μποροῦν ὅσο ἀρχαιότερα, καὶ εὐκολώτερα νὰ πιαστοῦν στὴς κριτικὲς ἁρπάγες γιὰ νὰ βγῇ συμπέρασμα, τὰ σύγχρονα ξεφεύγουν ἐντελῶς ἀπὸ τὴ δύναμη τοῦ ἀνθρώπινου μυαλοῦ νὰ τὰ συνοψίσῃ στὴς γενικές τους γραμμές. Ἔτσι καὶ τώρα ποῦ μοῦ δόθηκε ἀπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ περιοδικοῦ νὰ μιλήσω γιὰ τὰ θεατρικὰ ἑκατόχρονα τῆς ἐλεύθερης πατρίδος μας, θὰ μπορέσω ἴσα μὲ τὰ 1900 πάνω κάτω νὰ δώσω τὰ γενικὰ χαραχτηριστικὰ τοῦ θεάτρου μας· γιὰ τἀκόλουθα τριάντα χρόνια ἡ ἀτομικές μου ἰδέες ἴσως ἀναγκαστικῶς καὶ ἀσυνείδητα νὰ μὴν ἔχουν τὴν ἀντικειμενικότητα ποῦ μοῦ ξεφεύγει μοιραίως.

Τὸ νεώτερο ἑλληνικὸ θέατρο, μετὰ τὸ ***ρωμαντικὸ*** κρητικὸ καὶ τὸ ***σατυρικὸ*** ἑφτανησιώτικο ἦταν ἐδῶ καὶ ἑκατὸ χρόνια, καθὼς λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση, καθαρῶς ***πατριωτικό***. Ἀνταποκρίνονταν δηλαδὴ στὴς τότε κοινωνικὲς ἀνάγκες τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς ποῦ συνταυτίζονταν μὲ τὴς πολιτικές της. Πρὶν τὰ εἰκοσιένα, στὴν Ὀδησσό, στὸ Βουκουρέστι καὶ ὅπου ἄλλοῦ ἴσως νὰ ἔχουν λειτουργήσῃ ἐρασιτεχνικὲς παραστάσεις, τὸ θέατρο δὲν εἶχε ἄλλο σκοπὸ παρὰ νὰ ἐξάψῃ τὰ πατριωτικὰ αἰσθήματα γιὰ νὰ ἀποτινάξουμε τὸ αἴσχος τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ. ***Πατριωτικὸ καὶ ἐρασιτεχνικὸ*** τέτοιο ἦταν τὸ θέατρο, ὅταν ἀφοῦ κόπασε ἡ δεκάχρονη σχεδὸν ἀντάρα τοῦ εἰκοσιένα γινήκαμε κράτος περιμένοντας νὰ γίνουμε καὶ ἀπὸ δοῦλοι ἄνθρωποι. Δοῦλοι παύσαμε νὰ εἴμαστε. Ὅσο γιὰ τὸ δεύτερο ἔχω ἐπιφυλάξεις.

Πατᾷ λοιπὸν τὰ τριάντα ὁ περασμένος αἰῶνας καὶ ἕνας λαὸς μουδιασμένος ἀπὸ τὴν σκλαβιά, σκορπισμένος, δεκατισμένος συμμαζεύεται σὲ κάτι ἄγονους βράχους νὰ γίνῃ κράτος. Τὸ ἐμπόριό του καὶ τὰ διεσπαρμένα μέλη του εἶναι οἱ μοναχοί του οἰκονομικοὶ πόροι. Κουτσὰ-στραβά, μὲ χί-

λια βάσανα καὶ καϋμούς, τὸ κράτος στέκεται παρ' ὅλα τὰ αἴσχη τῆς πολιτικῆς ποῦ ἴσα μὲ σήμερα ἐξακολουθοῦν νὰ τὸ φαρμακώνουν καὶ νὰ ὑπονομεύουν τὴν ἐθνικὴ συνείδηση. Τί νὰ κάνῃ ἡ Τέχνη σὲ τέτοιο χάος; Ἰδιαίτερα τὸ θέατρο πῶς νὰ πιάσῃ ρίζες, ἔχοντας δύο στίγματα, τὸν πατριωτισμὸ [1] καὶ τὸν ἐρασιτεχνισμό; Ἡ τέχνη στέκει πάνω ἀπὸ κοινωνικὲς ἰδεολογίες καὶ ἀπαιτεῖ τεχνική. Ὁ πατριωτισμὸς τῆς περιώριζε τὴν ἔμπνευση καὶ ὁ ἐρασιτεχνισμὸς τὴν καταδίκαζε στὴν ἄγνοια τῆς τεχνικῆς. Αὐτὲς οἱ πληγὲς δὲν ἔφταναν ὅμως· ἦτον μοιραῖο οἱ δασκαλοπαπάδες μὲ ***τὴ μάσκα τῆς μόρφωσης νὰ σκορπίσουν τὴν ἀμάθεια***, ποῦ στὸν τόπο μας εἶναι ἐνδημικὴ καὶ ἐγκυκλοπαιδικὴ χάρη στὴν καθαρεύουσα. Τὰ πρῶτα θεατρικὰ ἑλληνικὰ ἔργα ἔχουν λοιπὸν θέμα πατριωτικό, γράφονταν καὶ παίζονταν ἀπὸ ἐρασιτέχνες σὲ μιὰ γλῶσσα ποῦ ποτὲ δὲ μιλήθηκε. Ἀποτέλεσμα; Πέφτουμε σὰν τὰ γουρούνια στὴς μεταφράσεις καὶ μουσουνίζουμε τὰ βρωμερώτερα σκουπίδια τῆς ξένης παραγωγῆς... Ἀπὸ τότε! Κι αὐτὲς φυσικὰ στὴν καθαρεύουσα Ὁ Χορτάτσης καὶ ὁ Γουζέλης μᾶς ἔδωσαν ὑποδείγματα τῆς ζωντανῆς γλώσσας στὴ σκηνή. Ὁ ἕνας ὅμως ἦταν σχεδὸν ἄγνωστος καὶ ὁ ἄλλος πολὺ τοπικός, ἀφοῦ ὁ ***Χάσης*** του ἔξω ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο εἶναι ἐρωτηματικό. Οἱ δυό τους ἦταν βάρβαροι καὶ «προϊόντα τῆς δουλείας». Τότε θριάμβευαν τὰ Σούτσεια ἔπη, στὰ ὁποῖα χρωστοῦμε τὸν ἁρμονικώτατο στίχο κάποιου μιμητοῦ:

«ὁ ἁβροβάτης ποῦς της»!!

Ἡ παριάγκες ποῦ λέγονταν θέατρα ἀντηχοῦσαν τότε ἀπὸ τοὺς βορβορυγμοὺς μιᾶς γερμανικῆς, γαλλικῆς γιὰ ἐγγλέζικης καθαρεύουσας κατὰ τὰ κολυβογράμματα τοῦ μεταφραστή. Ὁ ἡλίθιος ρωμαντισμός, ἠλιθιώτερος ἀκόμη στὸ θέατρο, σκορπίζει στὴν Εὐρώπη κουμουλιὲς-κουμουλιὲς τῆς ἀνοησίες καὶ τῆς ἐξωφρενικότητες. Τὸ ἑλληνικὸ θέατρο τί νὰ κάμῃ; Πέρνει ὅ,τι βρίσκει, ἀφοῦ καθαυτὸ εἶναι ἀνύπαρχτο καὶ ἀδυνατεῖ νὰ δημιουργήσῃ βιώσιμα. Ἡ λεπτὲς χορδὲς τῶν νεοελλήνων—ἡ ἴδιες ποῦ δονοῦν σήμερα στὸ δημοσιογραφικὸ μασκαραλῆκι καὶ τὴν ἀναξιοπρέπεια ποῦ λέγεται Μὶς τάδε χώρα—πάλλουν μὲ τὸ ἀράδιασμα τῶν κολοσσιαίων βλακολογημάτων ποῦ ξεφουρνίζει ὁ ρωμαντισμός. Ὁ λαὸς ποῦ γέννησε τὸν Ἀριστοφάνη χάνει τὸ αἴσθημα τῆς εἰρωνείας καὶ τῆς σάτυρας καὶ χάβει τὰ καθαρευουσιάνικα ἐρωτολογήματα. Παράλληλα δημιουργοῦνται καὶ καθαρευουσιάνικες τραγωδίες «εἰς πράξεις ἐκτενεστάτας πέντε». Ποῦ λοιπὸν νὰ γίνῃ λόγος σὲ τέτοιες συνθῆκες γιὰ πρόοδο τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου καὶ γιὰ τὴς νέες ἰθύνουσες τάσεις μιᾶς τέχνης ποῦ ξαναγεννιέται;! «Τὸ ὡρολόγιον τοῦ ἁγίου Σουλπικίου» ποῦ «ἐσήμανε τὴν δωδεκάτην... Ἦτο νὺξ ζοφερὰ κτλ.» βασίλευε στὴν πνευματική μας ζωή. Καὶ ὅμως ἕνας Βυζάντιος πετᾷ μιὰ μέρα τὴ ***Βαβυλωνία***, ἕνας Μάτεσης ξεφουρνίζει τὸ ***Βασιλικό***. Μονομιᾶς συνειδητοποιεῖται μὲ δύο θεατρικὰ ἀριστουργήματα τὸ ἑλληνικὸ θέατρο καὶ στὴν κωμωδία καὶ στὸ δρᾶμα. Σημειῶστε πῶς καὶ ὁ ἕνας καὶ ὁ ἄλλος δὲν εἶναι δραματικοὶ συγγραφεῖς στὴν σημερινὴ ἐκδοχὴ τῶν λέξεων Τὰ ἄλλα ἔργα τοῦ Βυζαντίου εἶναι κατώτατα, καὶ ἂν δὲν ἔγραφε τὴ ***Βαβυλωνία*** ὁ Βυζάντιος δὲ θᾶταν παραπάνω ἀπὸ τὸν Χουρμούζη ἔξαφνα, γιὰ τὸν ὁποῖον ὁ τίτλος δραματικοῦ συγγραφέα εἶναι μιὰ ἀπὸ τὴς κωμικώτερες ὑπερβολές. Ὁ Μάτεσης ἐκτὸς ἀπὸ κάτι ἀσήμαντα ποιήματα καὶ ἰταλικὲς μεταφράσεις, παρὰ ποῦ πέθανε σχεδὸν αἰωνόβιος, δὲν ἀσχολήθηκε καθόλου μὲ τὸ θέατρο ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ***Βασιλικό***, ποῦ κι' αὐτὸς γράφηκε μᾶλλον μὲ τὸ σκοπὸ ἱστορικῆς ἠθογραφίας παρὰ παράστασης. Αὐτὰ ὅμως τὰ δυὸ ἔργα, σχεδὸν σύγχρονα, ἔχουν τὸ κοινὸ γνώρισμα πῶς εἶναι γραμμένα στὴ μιλούμενη ἑλληνικὴ (ἡ ***Βαβυλωνία*** μάλιστα κοροϊδεύει καὶ τὸ λογιωτατισμὸ) καὶ μένουν ἔξω ἀπὸ κάθε ἀρχαία ἢ νεώτερη δική μας ἢ ξένη μίμηση· αὐτὸς ὁ ρωμαντισμὸς δὲν τὰ μολύνῃ μὲ τὴς γλυκαντζοῦρες του. Καὶ τὰ δυὸ ἔργα δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ σκηνικὴ συνειδητοποίηση τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ στὴν ἑνότητα τῆς φυλῆς (Βαβυλωνία) καὶ στὴν ἑνότητα τῆς οἰκογένειας (Βασιλικός). Στὰ δυὸ

[1] Δὲ θέλω νὰ πῶ πῶς ἔργα τέχνης δὲν μποροῦν νὰ εἶναι *καὶ* πατριωτικά· ἐννοῶ πῶς τὰ «ζήτω» καὶ τὰ «ἐμπρὸς τὸν Τοῦρκον σφάξωμεν» δὲν εἶναι στοιχεῖα σοβαρῆς τέχνης.

αὐτὰ ἔργα παρουσιάζεται τέλος πάντων ἡ ἑλληνικὴ ζωή, πλατύτερη στὸ πρῶτο, τοπικώτερη στὸ δεύτερο. Τὴν τύχη τους τὴν ξέρουμε. Ἡ προστυχιὰ τῶν ἑρμηνευτῶν μένα σωρὸ προσθῆκες καὶ καλαμπούρια κατάντησε τὴ ***Βαβυλωνία*** χειρότερη ἀπὸ τὴς ἀνοητότερες φάρσες· ἡ σοφία τῶν κριτικῶν, ποῦ ἀσχολοῦνται μόνο μὲ «προσωπικά», μὲ «προεκτάσεις», «κοσμοθεωρίες» καὶ «ὁλοκληρώσεις», μόλις πρὸ λίγων χρόνων ἀνεκάλυψε, μένα σωρὸ ἐπιφυλάξεις τὶ ἔργο εἶναι ὁ ***Βασιλικὸς*** ποῦ κλείνει σκηνὲς σεξπίριες.

Θὰ πῆτε—ἀνοητεύοντες βέβαια ἢ εἰρωνευόμενοι—«μὰ τὸ ἐπίσημο κράτος τὶ...» Σᾶς σταματῶ ἀμέσως. Τὸ ἐπίσημο κράτος γιὰ τὸ ἑλληνικὸ θέατρο ὄχι μόνο δὲν ἔκαμε τίποτε, παρὰ καὶ ὅσο μπόρεσε τὸ χαντάκωσε. Πρὶν μὲ τὴν ἐπιθετική του στάση, σήμερα μὲ τὴν παθητική. Ἐδῶ καὶ κάμποσα χρόνια, στὰ ὀθωνικὰ μεγαλεῖα ἡ βαυαρέζικη λογοκρισία δὲν παύει νὰ σταυρώνῃ τοὺς ἥρωες ἕλληνες ἠθοποιούς. Ὁ θιασάρχης Καστόρχης τραβᾶ τὰ μαλλιοκέφαλά του γιατὶ θέλησε νἀνεβάσῃ ἕνα ***Ρήγα Φερραῖο***, ἐπειδὴ ἔτριξε τὰ δόντια ἡ Αὐστριακὴ κυβέρνηση. Ἡ δική μας κύτταξε πῶς νἀναξιοπρέψῃ ἐντελέστερα. Γιὰ νὰ φανῇ εὐάρεστη στοὺς ξένους καὶ πολιτισμένη, ὄχι μόνο κατατρέχει τοὺς ζητιάνους Ἕλληνες θεατρίνους παρὰ καὶ ψηφίζει ἰδιαίτερο ἐπίδομα νἄρθῃ ἰταλικὸ μελόδραμα στὴν Ἀθήνα. Κατέκλυσε τὴν πρωτεύουσα χείμαρρος ἀπὸ τὴς προστυχώτερες μελωδίες ποῦ μπορεῖ κανεὶς νὰ φαντασθῇ Ἡ ἑλληνικὴ μουσικὴ ἔμπνευση γιὰ πολλὰ χρόνια ἐκμηδενίστηκε· μόλις τελευταῖα ἀνάνηψε. Τὸ ἑλληνικὸ θέατρο ἦταν «ἐν διωγμῷ». Ἀλλὰ κάθε ἐμπόδιο γιὰ καλό. Οἱ ἀλῆτες θεατρίνοι ποῦ οἱ πρωτευουσιάνοι δὲν καταδέχτηκαν, πλανιοῦνται στὴν Τουρκιά, στὴ Βουλγαρία, στὴν Αἴγυπτο. Δίνουν παραστάσεις στοὺς καφενέδες, στὰ καζίνα, στὰ χάνια, στὴς ταβέρνες, στὸ χῶμα, σὲ κάσες, σὲ βαρέλια, ὁπουδήποτε. Οἱ ἐρασιτέχνες καταντοῦν δόκιμοι ἐπαγγελματίες, τὸ ἑλληνικὸ κοινὸ ξυπνᾷ. Βέβαια τὸ ἑλληνικὸ θέατρο ἀπὸ δραμοτολόγιο δὲν κερδίζει τίποτε ἀκόμα, ἀλλὰ ἀποχτᾷ ἕναν καλλιτεχνικὸ πυρῆνα ποῦ ψήνεται ὁλοένα στὴν ἀχάριστη δουλειά του. Κάτι ψευτογίνεται. Οἱ θίασοι γυρνοῦν στὴν Ἀθήνα. Κάτι ἀρχίζουν, κάτι κάνουν. Ἡ κυβέρνηση ὅμως δὲν ἐννοεῖ νὰ παύσῃ τὸ ἐκπολιτιστικό της ἔργο· ἀφοῦ πείστηκε πῶς τὸ μουσικό μας γοῦστο μορφώθηκε ἀρκετὰ μὲ τὰ ἀποβράσματα τῆς ἰταλικῆς ὄπερας, θέλησε νὰ μᾶς τελειοποιήσῃ καὶ νὰ μᾶς κάνῃ ἐντελῶς «συγχρονισμένους» μὲ τὴ γαλλικὴ ὀπερέττα. Καινούργια πληγὴ γιὰ τὸ ἑλληνικὸ θέατρο. Τὰ «μπὸν ποὺρ λ' ὀριὰν» κάμουν τοὺς ἀρχοντοχωριάτες μας νὰ βρενθύωνται. Ἡ πορνογραφία νομίζεται τὸ ἄκρο ἄωτο τῆς εὐφυΐας. Καὶ ὅμως ἀπὸ τὴν Ἰταλία καὶ τὴ Γαλλία ποὺ ἔχουν πλουσιώτατο δραματολόγιο μπορούσαμε νὰ διαλέγαμε πολὺ ἐπωφελέστερα πρότυπα. Ναί, μὰ οἱ κυβερνῆτες ποῦ, σὰν τοὺς δημοσιογράφους, τὰ ξέρουν ὅλα, νόμισαν πῶς κατατρέχοντας τὸ ἑλληνικὸ θέατρο, ποῦ δὲν πῆρε πεντάρα τσακισμένη ἀπὸ τὸ δημόσιο, μὲ τὴν ὑποστήριξη ἀδροπληρωμένων ξένων θιάσων, γίνηκαν προστάτες τῶν καλῶν Τεχνῶν. Ἀπὸ τότε δὲν ἄλλαξαν, γιατὶ εἶναι πρόσφατες ἡ γελοῖες παρασημοφορήσεις τῶν περαστικῶν ξένων θεατρίνων ἀπὸ ὑπουργοὺς ποῦ μαὐτὸ τὸ ρεζιλῆκι ἐπιζητοῦν προσωπικὴ διαφήμιση! Σήμερα ἡ προστασία τοῦ κράτους περιορίζεται στὴν καταθλιπτικὴ φορολογία τῶν θεαμάτων. Νὰ φρόντιζε τοὐλάχιστον νὰ ἐπιβάλῃ τὴν ἀναλογικὴ καταμέτρηση τῶν ξένων ἔργων ποῦ παίζονται; Ἂς μὴ θίξω τὸ ζήτημα μήπως νομιστῇ σοβαρὰ πῶς τἄχω χαμένα!

Μὲ τέτοιο λοιπὸν ρεζίλη προστάτη σὰν τὸ ἑλληνικὸ Κράτος, τὸ ἑλληνικὸ θέατρο ἔφτυνε αἷμα γιὰ νὰ ψωμοζήσῃ. Ἡ καθαρεύουσα, φυσικά, βασίλευε. Τὰ «πολύκροτα» καὶ «περιπετειώδη» δράματα, τὰ βυζαντινὰ διασκευάσματα, σωριάζονταν ἀπὸ ἕνα σωρὸ καθηγητὲς τοῦ πανεπιστημίου, δημοσιογράφους, δημοδιδασκάλους, γιατρούς, δικηγόρους καὶ πρεσβευτάδες ἀκόμα, ἀπὸ τοὺς ὁποίους κανένας δὲν ἦταν δραματικὸς συγγραφέας. Καὶ μολαταῦτα τὸ δραματικὸ δαιμόνιο ἀγαποῦσε τὴν πατρίδα του. Δὲν ἀρκέστηκε νὰ τῆς δώσῃ τὴ ***Βαβυλωνία*** καὶ τὸ ***Βασιλικό***· ἡ κυβερνήσεις πέσαν τὰ ἔργα μείναν. Δὲ φοβήθηκε τὴν καθαρεύουσα ποῦ θανάτωνε μὲ ψύξη τὴ δραματική μας ζωή μας. Ἔτσι σὰν εἰ-

ρωνεία, φύσηξε στὸ μέτωπο καθαρευουσιάνων, ἀληθινῶν ὅμως δραματικῶν συγγραφέων, καὶ γεννήθηκαν μιὰ ***Γαλάτεια,*** μιὰ ***Φαῦστα*** καὶ μιὰ ***Μερόπη.*** Ἂς μὴ μὲ κακομοιριάσουν οἱ σημερινοὶ κριτικάστροι· ἂς προσπαθήσουν νὰ μὲ καταλάβουν. Λόγος γίνεται γιὰ θέατρο· καθαρεύουσα στὸ θέατρο δὲν πάει· σύμφωνοι· ἀλλὰ σὰ λείψῃ αὐτὴ ἡ λέπρα ἀπὸ τὸ ἔργο, χάνεται ἡ ***δραματική*** του ἀξία; Αὐτὰ τὰ τρία δράματα εἶναι ἀξιοθαύμαστα. Εἶναι περίεργο πῶς τἄγραψαν ἄνθρωποι δίχως θεωρίες, ὅπως ὁ Βασιλειάδης καὶ ἀπ᾽ τὴν ἄλλη μεριὰ, γεμᾶτοι θεωρίες, ὅπως ὁ Βερναρδάκης. Δίκαια τὰ θαυμάζουν οἱ ξένοι. Γιατὶ τὰ γνωρίζουν ἀπὸ μεταφράσεις ὅπου ἡ καθαρεύουσα δὲν ξερνᾷ τὴν ἀσκήμια της. Καὶ ἂν τὸ μεταφράζαμε στὴν καθωμιλουμένη, τὶ θὰ λέγατε; ἀπορεῖτε; καθόλου δὲν πρέπει νὰ ἀπορήσετε. ***Δίνετε στὸ ἑλληνικὸ θέατρο ὅτι τοῦ ἔκλεψε ἡ καθαρεύουσα,*** καὶ τέτοιες κλεψιὲς ἔχει κάμῃ ἄπειρες. Τὴν ἰδέα τῆς μεταφράσεως αὐτῶν τῶν ἔργων καθὼς καὶ μερικῶν ἄλλων τὴν εἶχα ἀπὸ καιρό, ἀλλὰ ἡ συγγραφὴ τοῦ δικοῦ μου θεάτρου δὲ μοῦ ἐπέτρεψε νὰ τὴν πραγματοποιήσω. Κάποιος μὲ πρόλαβε τελευταίως, ὁ θεατρῖνος κ. Α. Νίκας ποῦ μετάφρασε τὴ ***Γαλάτεια.*** Μοῦ εἶναι πολὺ εὐχάριστο ἐδῶ δημόσια νὰ ἐκφράσω τὴν ἐχτίμηση γιὰ τὴ μετάφρασή του ποῦ γνώρισα σὲ χειρόγραφο ἐδῶ στὸ Παρίσι. Τὸ ἑλληνικὸ δραματολόγιο δὲν πρέπει νὰ ντραπῇ γιὰ τὰ ἔργα ποῦ βρωμίζει ἡ καθαρεύουσα. Ἀρκετὰ ἀπ᾽ αὐτὰ ἀξίζουν νἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὸ μόλυσμά της. Παρ᾽ ὅλες τὶς ἀντίξοες συνθῆκες, ἡ δραματική μας παραγωγή, καμμιὰ εἰκοσαριὰ χρόνια γύρω στὴν ἀρχὴ τοῦ κωμειδυλλίου, ἀντὶ νὰ περιφρονηθῇ ἀδιάβαστη, πρέπει νὰ μελετηθῇ μὲ ὑπομονή, νὰ ξεδιαλυστῇ, καὶ νὰ χυθῇ στὴ γλῶσσα μας κάθε φορὰ ποῦ ἀξίζει τὸν κόπο τέτοια δουλειά. Πότε θὰ μεταφράσουμε καὶ λίγα... ἑλληνικὰ σύγχρονα ἔργα;

Καὶ νὰ ποῦ μοῦ ξέφυγε πρὶν ἡ λέξη ποῦ δὲν ἤθελα νὰ πῶ παρὰ στὴ σειρά της. Τὸ κωμειδύλλιο, τὸ θαυμάσιο κωμειδύλλιο, τὴν χάρη τῆς ἁγνῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς, ὅταν συνειδητοποιήθηκε στὸ θέατρο μόλη της τὴν ἁπλότητα, δίχως νάζια καὶ ψευτοπολιτισμένους μορφασμούς. Ἂν ἐξαιρέσουμε τὴν ἱσπανικὴν Θαρθουέλα, θαρρῶ πῶς τὸ ὀλιγόβιο κωμειδύλλιο ποῦ πέθανε στὰ νειᾶτα του μὲ τὸ γέλοιο στὰ χείλια, εἶναι ἕνα μοναδικὸ θεατρικὸ εἶδος στὸν κόσμο. Οἱ ἀριστοκράτες, ποῦ δὲν μποροῦν νὰ ὑποφέρουν στὴ σκηνὴ τῆς βράκες καὶ τὰ τσεμπέρια τῶν γονιῶν τους, θὰ στραβομουτσουνιάσουν. Αὐτοὶ μόνο «κομεντὶ» καὶ «λεβὲ ντὲ ριντὼ» καταλαβαίνουν. Εἶναι «ἑρματισμένοι» καὶ «ἐκλεπτυσμένοι»! Ἀκοῦς ἐκεῖ λέει τὸ κωμειδύλλιο! Αὐτὴ τὴν προστυχάντσα; Μάλιστα, κύριοι. Ἔργα σὰν τὸν ***Ἀγαπητικὸ τῆς Βοσκοπούλας*** τοῦ Κορομηλᾶ, [1] τὴ ***Γκόλφω*** τοῦ Περεσιάδη, καὶ τὸ ***Γενικὸ Γραμματέα*** τοῦ Καπετανάκη δὲν εἶναι οὔτε γιὰ περιφρόνηση οὔτε γιὰ πέταμα. Σὲ μιὰ ξένη σκηνὴ θὰ συγυρίζονταν μιὰ χαρὰ καὶ θἄκαμαν τὸ γῦρο τοῦ κόσμου. Στὴ δική μας κατάντησαν ἕρμαιο τῆς χοντροκοπιᾶς μερικῶν ἀμόρφωτων θεατρίνων, ποῦ συγχέουν τὸ κωμικὸ μὲ τὸ πρόστυχο. Βέβαια δὲν εἶναι ἴσα στὴ δραματικὴ ἀξία σὰν τὰ τρία καθαρευουσιάνικα δράματα ποῦ προαναφέραμε. Σχηματοποιοῦν ὅμως τὴν ἑλληνικὴ ἐπαρχιώτικη καὶ ὀρεινὴ ζωὴ τόσο νόστιμα σκηνικά, ποῦ θἆταν ἀχαριστία νὰ τὰ παραμελούσαμε. Καὶ ὅμως τὸ κάναμε προτιμῶντας τὰ ἀθλιώτερα μεταφράσματα τῶν σκουπιδιῶν τῆς εὐρωπαϊκῆς σκηνῆς. ***Τὸ κωμειδύλλιο εἶναι ἡ πρώτη ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΠΟΙΗΜΕΝΗ πειὰ καὶ ἔχει σποραδικὴ καὶ σπασμωδικὴ ἐκδήλωση μιᾶς δημιουργίας ἑνὸς καθαυτὸ νεοελληνικοῦ θεάτρου.*** Στὸ κωμειδύλλιο χρεωστοῦμε πολὺ περισσότερα πράγματα παρ᾽ ὅ,τι νομίζουμε. Οἱ μαρκήσιοι τῆς Ἀράχωβας καὶ οἱ βαρῶνοι τοῦ Γαϊδαρονησιοῦ, ἀφοῦ ἐπολιτίσθηκαν ἀπὸ τὸ Ἰταλικὸ μελόδραμα καὶ τὴ Γαλλικὴ ὀπερέττα, ἀηδίασαν βλέποντας ἀνεβασμένους στὴ σκηνὴ βλαχοτσομπάνηδες καὶ νησιῶτες· ἡ κοκότες, ἡ μαιτρέσες ἐπλησίαζαν περισσότερο τὴν καλαισθησία τους. Ἔτσι τὸ κωμειδύλλιο ξεψύχησε στὰ χέρια τῆς θεατρίνικης χοντροκοπιᾶς ποῦ δὲν εἶχε συναίσθηση τῶν θεατρικῶν ἀξιῶν (καὶ γι᾽ αὐτὸ φταίει τὸ κράτος), περιφρονημένο ἀπὸ τοὺς σαρκασμοὺς

[1] Ποῦ εἶναι πρόδρομος τοῦ κ. Πιραντέλλο μὲ τὸν ἀριστουργηματικὸ *Θάνατο τοῦ Περικλέους.*

ἑνὸς ἀμόρφωτου κοινοῦ, ἀπὸ φανταζάκηδες, ξενομανεῖς, λιμοκοντόρους, ὁμοφυλόφιλους καὶ νεόπλουτους ἀπὸ ρουσφέτια ***ἀστοὺς*** μ᾽ ὅλη τὴ σημασία τῆς λέξης, ποῦ θεωροῦν ἄκρο ἄωτον τοῦ πολιτισμοῦ τὴ συστηματικὴ ἀναξιοπρέπεια νὰ περιφρονοῦν τὴν πατρίδα τους.

Ταυτόχρονα νέα δαιμόνια φαίνονται στὴν Εὐρώπη ὁ ρεαλισμός, ὁ νατουραλισμός, ὁ Ἰμπσενισμός. Ὁ ρωμηὸς ἀφοῦ ἀπαρνήθηκε τὴν προσωπικότητά του, ρίχνεται δεξιὰ κι᾽ ἀριστερὰ νὰ κλέψῃ μιὰ ξένη μάσκα. Ἄτυχες προσπάθειες φαίνονται δεξιὰ κι᾽ ἀριστερὰ νὰ μιμηθοῦμε ἐπιπόλαια κάθε τι νέο. Δὲ λογαριάζαμε πῶς οἱ νέες σχολὲς εἶναι μοιραία ἐξέλιξη μιᾶς πολυχρόνιας παράδοσης, καὶ θαρρούσαμε πῶς ἁρπάζοντας τὴς ἐξωτερικὲς φόρμες κατέχουμε καὶ τὴν οὐσία. Δὲ βρίσκεται κανεὶς νὰ ξαναδώσῃ στὸ ἑλληνικὸ θέατρο τὴ νέα του συνειδητοποίηση ὕστερα ἀπὸ τοὺς σταθμοὺς ποὺ προϋποδείξαμε. Δὲ βρίσκεται, ἀκόμα λιγώτερο, κανεὶς νὰ δημιουργήσῃ σὲ νέες βάσεις θέατρο, ὄχι πειὰ ἑλληνικοῦ παρὰ γενικοῦ ἐνδιαφέροντος. Καμμιὰ προσπάθεια, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ μιμητική! Ρεύματα ἰδεῶν δὲν ὑπάρχουν, πνευματικὲς τάσεις τὸ ἴδιο. Ἡ δημοσιογραφία, τὸ ἀεροκοπάνισμα, ἡ πολιτικὴ τῶν προσωπικῶν, τὰ ἐπιγράμματα εἶναι ἡ μόνη μας δράση τὴν ἐποχὴ ποῦ ἀρχίζει νὰ μεστώνῃ ὁ ἄντρας ποῦ μᾶς ἔδειξε ἀνθρώπους στὴν Εὐρώπη ὁ κ. Παλαμᾶς. Δὲ γράφει ὅμως θέατρο. Ὁ Παλαμᾶς τοῦ θεάτρου πεθαίνει εἰκοσιοχτὼ χρονῶν πρὶν δώσῃ ὅ,τι θὰ μποροῦσε ἀσφαλῶς νὰ ἔδινε. Ὁ Γιάννης Καμπύσης ***πρῶτος*** περνοντας τὴ λαμπάδα ἀπὸ τὸ Μάτεσι συγχρονίζει τὸ ἑλληνικὸ δρᾶμα μὲ τοὺς ***Κούρδους,*** τὴ ***Φάρσα τῆς Ζωῆς,*** τὴ ***Μὶς Ἄννα Κούξλεϋ,*** ἔργα ἄνισα, μὰ ἔργα ἑλληνικά, παρ᾽ ὅλη τους τὴ σοσιαλιστικὴ ἰδεολογία, ἔργα ποῦ ἄνοιξαν δρόμο. Ἡ ἔμπνευση τοῦ Καμπύση ἀποκρυσταλλώνεται στὸ ***Δαχτυλίδι τῆς Μάνας,*** ποῦ ἐξαϋλώνει τὴν τέχνη του συνδυάζοντας τὴν ποίηση καὶ τὴν ὀμορφιὰ τῶν παραμυθιῶν μας μὲ τὴν πιὸ ἀγωνιώδη κραυγὴ τοῦ πόθου τοῦ Ὡραίου, ὅταν σκίζει τὰ στήθεια τοῦ καλλιτέχνη ποῦ λαχταρεῖ νὰ φτάσῃ «τὴν ἀπάτητη κορφή».

Ἀλλὰ ὁ καθαρευουσιανισμὸς δὲ χάνει καιρό, παρ᾽ ὅσο νοιώθει ποῦ θὰ πλαντάξῃ. Ἡ τελευταία του μπαμπεσιὰ εἶναι ἡ κατηγόρια τοῦ Καμπύση πῶς ἦταν μαλλιαρός. Αὐτὴ ἡ λέξη, ἀνόητο καλαμποῦρι ἑνὸς ἀνόητου δημοσιογράφου, κατάντησε βρισιὰ στὴν Ἑλλάδα. Δὲν ἔφτανε περισσότερο νὰ χαντακωθῇ ἕνας ἀπὸ τοὺς πειὸ ἁγνοὺς καὶ πειὸ πονεμένους δραματικούς μας συγγραφεῖς στὸν ἐπιπόλαιο καφενόβιο ρωμηό.

Καὶ μὲ τὸ κλείσιμο τοῦ αἰῶνα ἀνοίγει τὸ Βασιλικὸ θέατρο. Δὲν πιστεύω νὰ ἔχῃ ποτὲ γραφῇ στὰ δραματικὰ χρονικὰ ἀντικαλλιτεχνικώτερη σταδιοδρομία. Ὡρισμένως τὸ κράτος ὅ,τι ἐγγίσῃ τὸ κάνει σὰν τὰ μοῦτρα του. Στὸ ἔρημο Βασιλικὸ θέατρο διάβηκαν καὶ μορφώθηκαν ἴσως θεατρῖνοι ποὺ τίμησαν κατόπι τὸ ἑλληνικὸ θέατρο, ἀλλὰ ἡ αὐλοκολακεία καὶ ἡ κοσμικὲς συναθροίσεις τῶν ψευτοαριστοκράτηδων κάθε ἄλλο μπορεῖ νὰ εἶναι παρὰ πυρῆνας καλλιτεχνικῆς παραγωγῆς καὶ ἐξέλιξης. Καθαρεύουσα, ἀρχαῖα ἔργα, μεταφράσματα, ἀντιγραφές, ψευτοδημιουργίες, Κοκλὲν καὶ Σάρες Μπερνὰρ μπορεῖ νὰ πέρασαν ἀπὸ τὸ Βασιλικὸ θέατρο. ***Ἀληθινὴ*** ἑλληνικὴ δημιουργία δὲ βλέπω. Τὸ ἀληθινὸ ἑλληνικὸ θέατρο δὲν μπορεῖ νὰ δημιουργηθῇ ἐκεῖ ποῦ διευθύνουν δανικὰ ἀνάχτορα. ὑπασπιστές, μεγαλειότατοι, ἀρχικαγγελάριοι καὶ βλακοπριγκηπίσκοι. Τὸ ἑλληνικὸ θέατρο, τοῦ ὁποίου ἡ ἀνάγκη ἀρχίζει πειὰ νὰ γίνεται αἰσθητή, ἱδρύεται ταπεινὰ ἀπὸ τὸν Κώστα Χρηστομάνο ποῦ μπήγει στὴν Ὁμόνοια τὴς παράγκες τῆς Νέας Σκηνῆς. Γιὰ λίγα, πολὺ λίγα δυστυχῶς χρόνια, ἀπὸ τὸ 1904 ὡς τὸ 1910 σχεδόν, στὸν ἑλληνικὸ θεατρικὸ ὁρίζοντα ἀναφαίνονται ἔργα ποῦ κάμνουν ὅλους ὅσοι ἀγαποῦν τὴν ἑλληνικὴ σκηνὴ νὰ ραγίσῃ ἀπὸ χαρὰ ἡ καρδιά τους. Θυμοῦμαι σ᾽ αὐτὴ τὴν περίοδο μὲ τί ἀγαλλίαση, νέοι τότε στὴν Ἀλεξάνδρεια χαιρετίσαμε τὸ ἀριστούργημα ποὺ λέγεται ***Πετροχάρηδες.*** Τὸ δραματικὸ δαιμόνιο χαμογελᾶ στοὺς δραματικοὺς καὶ οἱ τρεῖς τέσσερες σημερινοὶ ποῦ κάπως ἐξέχουν στὸ ἄχαρο ἑλληνικὸ συγγραφικὸ θεατρικὸ ὁρίζοντα ἔχουν γράψῃ ἐκείνη τὴν ἐποχὴ τὰ καλλίτερά τους ἔργα. Ἀκολουθοῦν πολέμοι, δυστυχίες, πολιτικὲς ἀθλιότητες, ἐθνικὲς ἀναξιοπρέπειες. Ἡ ἐπιθεώρηση καὶ ἡ ὀπερέττα — ἡ ἑλληνικὴ πειὰ—περνοῦν γιὰ ἀριστουργήματα.

Οἱ μεταφραστὲς μετὰ τὸ τέλος τοῦ μεγάλου πολέμου διαγωνίζονται ποιὸς θὰ κακομεταφράσῃ περισσότερα ἔργα σὲ λιγώτερο διάστημα. Ἀντὶ νὰ κυττάζουμε κάτι νὰ κάμουμε, καραδοκοῦμε νὰ πρωτοαγαράσουμε ὅ,τι θαρροῦμε πῶς ἔχει ἐπιτυχία στὴν Εὐρώπη, γιὰ νὰ μὴν τὸ ἀγοράσῃ ὁ συναγωνιστής μας καὶ χάσουμε τὸ κελεπίρι. Ἕνας θίασος εἰδοποιεῖται στὸ καρύκευμα τῶν παριζιάνικων ἀερολογημάτων, ἄλλος στὴν τουρσὴ κάθε γερμανικῆς φούσκας Κανένας τους, σὲ μιὰ ἐποχή, ποῦ ἡ σκηνοθεσία χάρις στὴς ἐργασίες τῶν Γ'κόρντον Κρέϊγκ, Ράϊνχαρτ, Μέϊερχολτ, ἄρχιζε νὰ πέρνῃ σπουδαιότατη σημασία, δὲ συλλογίστηκε νὰ ἐξετάσῃ ἄλλο τι ἀπὸ τὴ ρουτίνα τῶν ἐμπορικῶν θεάτρων τῶν εὐρωπαϊκῶν μεγαλοπρωτευουσῶν. Ὅταν ἡ κολοσσιαία ἀμερικάνικη προσπάθεια, ἀπὸ ἕνα θέατρο ποῦ ἦταν μηδέν, κατώτερο ἀπὸ τὸ δικό μας στὸ 1880, δείχνει συγγραφεῖς σὰν τοὺς κ. κ. Ο'Νήλ, Ἔλμερ Ράϊς, Ντράϊζερ ποιὸς συλλογιέται νὰ μελετήσῃ τὰ ἔργα τους; Τὸ ὄνομα τοῦ κ. Πιραντέλλο, ἂν δὲ γελοιέμε, πρῶτος ἐγὼ τὸ τύπωσα σὲ ἀθηναϊϊκο περιοδικό. Στὰς ἰοστεφάνους πειὸ γνωστὸς ἦταν ὁ κ. Βερνέϊ παρὰ ὁ μεγάλος Φρανσουὰ ντὲ Κυρέλ. Πῶς εἶναι δυνατὸν νἆναι ἀλλοιῶς τὰ πράματα μὲ τέτοιου θιασάρχες καὶ κριτικοὺς σὰν τοὺς σημερνούς; Ἤθελα νάξερα σὲ ποιὰ χώρα ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα βρίσκεται ὁ θεατρώνης ποῦ θὰ πῇ σένα νέο ἕλληνα συγγραφέα.—«Τί νὰ σοῦ παίξω τὸ ἔργο σου, ἀφοῦ ἅμα μάθουν οἱ κριτικοὶ πῶς εἶσαι ρωμηὸς θὰ σοῦ τὸ χτυπήσουν ἀλύπητα;»!

* * *

Στὸ τωρινὸ χάος ποῦ δὲν μποροῦμε καὶ νὰ τὸ ζοῦμε καὶ νὰ τὸ καλοκρίνουμε εἶναι φυσικὰ πολὺ δύσκολη καθὼς τὸ εἴπαμε μιὰ ἐπισκόπηση. Θὰ τελειώσω θίγοντας τέσσερα σημεῖα: α) τοὺς παληοὺς θεατρικοὺς συγγραφεῖς ποῦ εἶχαν ἐπιτυχίες καὶ ζοῦν ἀκόμα, ἱκανοὶ νὰ δημιουργήσουν ἀνώτερα ἔργα, β) τοὺς νέους ἢ ἄπαιχτους, γ) τὴν ἀνάγκη ἢ ὄχι ἑνὸς ἐθνικοῦ θεάτρου, δ) τὸ ρόλο τῆς Ἑταιρείας τῶν Ἑλλήνων θεατρικῶν συγγραφέων.

Δὲν παρέλειψα νὰ τονίσω πῶς οἱ παληοὶ ὅ,τι ἔδωσαν τῶδωσαν καὶ στὰ καλλίτερα χρόνια τῆς Νέας Σκηνῆς. Πρῶτος ἐγὼ ἀποκαλύπτομαι στὸ ἔργο τους ποῦ σέβομαι. Ἂν τοὺς ποῦμε συνολικὰ πῶς σήμερα δὲν εἶναι ὅ,τι ἦταν ἐδῶ καὶ 25 χρόνια, αὐτὸ δὲ σημαίνει πῶς θέλουμε νὰ τοὺς ὑποβιβάσουμε. Τοὺς κάνουμε ἐκδούλευση. Διαπιστώνουμε μιὰ ἀλήθεια ποῦ οἱ ἴδιοι ἀναγνωρίζουν κατὰ βάθος. Μὲ στενοχωρεῖ κάπως, γιὰ ὅσους δὲν ὀνομάζω καὶ τῶν ὁποίων ἀγαπῶ τὰ ἔργα, νὰ διαπιστώσω πῶς ***μόνος*** ὁ κ. Χὸρν ἀπὸ τοὺς παληούς, παρ' ὅλη τὴν ἡλιθιότητα μερικῶν κριτικῶν, ἐρευνᾷ στὸ δραματικὸ ὁρίζοντα καὶ προσπαθεῖ νὰ νεωτερίσῃ. Μένει πάντα νέος. Ἀδιάφορο ἂν ἔχῃ ἢ ὄχι θεατρικὲς ἐπιτυχίες τοῦ ταμείου ἢ τῆς τέχνης. Τοὐλάχιστον δὲ γράφει σήμερα «κομεντὶ» καὶ αὐτὸ εἶναι σπουδαῖο. Στὸ σημεῖο ποῦ καταντήσαμε πρέπει πρὶν ἀπὸ κάθε τὶ νὰ ἀποφύγωμε τὴν μετριότητα στὴν ὁποία δυστυχῶς ἐναβρύνονται ἐκεῖνοι ποῦ ἔπρεπε νὰ μένουν ὁδηγοί μας. Καλλίτερα ἕνα σκόνταμα μπροστὰ παρὰ ἡ στασιμότητα. Ὁ κ. Χὸρν εἶναι ὁ μόνος πρωτοπόρος τῆς γενεᾶς του.

Οἱ νέοι... τὶ νὰ τοὺς πῇ κανείς; Χρειάζεται νὰ μελετήσουν τὴν τεχνικὴ ποῦ τοὺς λείπει καὶ νὰ μάθουν νὰ γράφουν ἑλληνικά. Εἶναι ἡ ἐλπίδες. Ἢ θὰ κάνουν μεγάλα πράματα, ἢ θὰ σαπίσουν στὴν μετριότητα. Γιὰ τὴν ὥρα ἔδειξαν ἕνα, τὸν κ. Μπόγρη ποῦ μὲ τ' ***Ἀρραβωνιάσματα*** πῆρε μεγάλη εὐθύνη, νὰ κρατήσῃ στὰ ἐρχόμενά του δημιουργήματα τὸ ἴδιο ἐπίπεδο. Οἱ νέοι πρέπει νὰ ἐξακολουθοῦν τὴς καλλιτεχνικές τους ἐκδηλώσεις σὰν αὐτὲς στὸ θέατρο τοῦ Παγκρατιοῦ, ὅσο φτωχὲς καὶ ἂν εἶναι σὲ ἀποτελέσματα. Πρέπει ἐπίσης νὰ ἀλληλοσεβαστοῦν καὶ νὰ μὴ δείχνουν τὴς περσυνές τους ἀσχημίες σὲ παραστάσεις συναδέλφων. Πῶς θὰ μπορέσουνε νὰ ἐπιβληθοῦν ὅταν οἱ ἴδιοι δίνουν τὸ παράδειγμα τῆς προστυχιᾶς; Οἱ νέοι πρέπει νἀνοίξουν τὰ μάτια τους νὰ δοῦν τὶ γίνεται ἔξω, ὄχι γιὰ νὰ τὸ μιμηθοῦν, παρὰ γιὰ νὰ καταμετρήσουν τὴς δυνάμεις τους καὶ νὰ δοῦν σὲ τὶ μποροῦν κι αὐτοὶ νὰ νεωτερίσουν.

Ὅσο γιὰ τὸ ***Ἐθνικὸ θέατρο*** θὰ εἶναι ἡ χειρότερη κουταμάρα, ἂν ἡ Κυβέρνηση πετάξῃ παράδες γιὰ νὰ γηροκομήσῃ ὅλους τοὺς αὐτόκλητους «πατέρες τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου» ποῦ μοιράστηκον κι' ὅλας τὰ πιθανὰ ὀφφίκια. Ἐθνικὸ θέατρο εἶναι μιὰ κούφια ἔκφραση ποῦ σημαίνει ρουσφέτια, χατήρια, προσωπικὸ καὶ τὰ ρέστα. Τὸ Ἐθνικὸ θέατρο θὰ εἶναι ἡ χειρότερη βλακεία ποῦ θὰ γίνῃ στὸν τόπο μας γιὰ νὰ σκοτωθῇ τὸ ἑλληνικὸ μελλούμενο θέατρο καὶ νὰ βασιλέψῃ ἡ μετριότητα. Οἱ νέοι γιὰ νὰ παιχτοῦν ἀπὸ τοὺς γέροντς θὰ γράψουν ἔργα σὰν τὰ δικά τους. Ὁ φαβοριτισμὸς θἀντικαταστήσῃ τὴν ἅμιλλα τῶν ἀξιῶν. Ἡ κυβέρνηση ἂν θέλῃ πραγματικὰ νὰ βοηθήσῃ τὸ θέατρο ***νὰ μὴ δώσῃ*** παράδες· ἂς περιοριστῇ πρὸς τὸ παρὸν νὰ ***μὴν τοῦ πάρῃ*** παράδες τοῦ θεάτρου μὲ τὴν αἰσχρὴ καὶ ἀνήθικη φορολογία τῶν θεαμάτων. Τὸ ἐθνικὸ θέατρο εἶναι μιὰ κοροϊδία. Ποιὸς εἶναι σκοπός του; Νὰ καλλιεργηθῇ τὸ δραματικὸ τάλαντο; καλλιεργοῦνται τέτοια πράματα; Μόνο του ἀποτέλεσμα, ἂν ἀκόμη λειτουργήσῃ ἰδεωδῶς, θὰ εἶναι νὰ διαιωνίσῃ μιὰ μετριότητα. Μὰ αὐτὴ ἀκριβῶς δὲ θέλουμε. Ἔχουμε ἀνάγκη ἀπὸ μεγαλοφυεῖς θεατρικοὺς συγγραφεῖς καὶ αὐτοὶς δὲν τοὺς γεννοῦν τὰ κυβερνητικὰ διατάγματα καὶ ἡ ταχτικὲς γιὰ ἔκτακτες συνεδριάσεις ἐπιτροπῶν. Μήπως ὁ Σοφοκλῆς ἀναδείχτηκε ἀπὸ κανένα ἐθνικὸ θέατρο; μήπως ὁ Σέξπιρ, ποῦ κινδύνευσε τὸ κεφάλι του στὴν ἀπολυταρχία τῆς Ἐλισάβετ; ὁ Κορνέϊ ἴσως, ὅταν τὸ Παρίσι εἶχε δύο θέατρα ὅλα κι' ὅλα, γιὰ ὁ Ἴμπσεν, βοηθήθηκαν ἀπὸ ἐθνικὰ θέατρα; Ἂς ἀφίσουμε τὴς κοροϊδίες καὶ ἂς εἴμαστε εἰλικρινεῖς μὲ τοὺς ἑαυτούς μας.

Τὸ κράτος δὲ θὰ βοηθήσῃ τὸ θέατρο μονάχα μὲ τὴν κατάργηση τῶν σχετικῶν φόρων. Ἡ θεατρική μας νομοθεσία θέλει ἀναθεώρηση ἀπ' τὸ ἄλφα ὡς τὸ ὠμέγα της. Τὸ κράτος ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ μαντεύσῃ τὴς ἀνάγκες τοῦ θεάτρου καὶ νὰ ἐχτιμήσῃ τὴς τωρινές του συνθῆκες. Αὐτὴ ἡ δουλειὰ εἶναι ὁ ρόλος τῆς Ἑταιρείας τῶν Θεατρικῶν Συγγραφέων (δίχως νἀποκλείω τἄλλα ἐπαγγελματικὰ σωματεῖα) τῆς ὁποίας ἔχω τὴν τιμὴ νἆμαι ὁ μόνιμος ἀντιπρόσωπος στὸ Διεθνῆ Σύνδεσμο Ἑταιρειῶν Συγγραφέων. Ἡ Ἑταιρεία μας δὲν πρέπει μόνο νὰ μαζεύῃ καὶ νὰ μοιράζῃ ποσοστά. Ἕνα τέτοιο ἵδρυμα, τοῦ ὁποίου ἔχουν προεδρεύσῃ ἄνθρωποι σὰν τὸν κ. Λάσκαρη ποῦ πλούτησε τὸ ἑλληνικὸ θέατρο μὲ τόσα ἔργα καὶ μὲ τὴν ἱστορία του, ἔχει καὶ εὐγενέστερο σκοπό. Πρώτη ἀνάγκη σήμερα εἶναι νὰ ἐνεργήσῃ νὰ γίνουν τὰ κατάλληλα διαβήματα στὸ Κοινοβούλιο νὰ παύσῃ τὸ σκάνδαλο τῶν παιζομένων ξένων ἀνοητογραφημάτων καὶ πορνογραφημάτων στὸ ἀθηναϊκὸ θέατρο. Ἀρκετὰ ἑκατομμύρια τσέπωσαν οἱ «εἰδικοὶ» εἰς βάρος τῆς καλαισθησίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἡ Ἑταιρεία τῶν Συγγραφέων πρέπει νὰ εἰσηγηθῇ στὴν κυβέρνηση νομοσχέδιο τῆς ἀναλογικῆς καταμέτρησης τῶν παιζομένων ξένων ἔργων. Τέτοιο μέτρο εἶναι μόνη σωτηρία ὄχι μόνον τοῦ ἤδη γραμμένου ἑλληνικοῦ θεάτρου, ἀλλὰ καὶ ἐκείνου ποῦ θὰ γραφῇ ἀπὸ τοὺς νέους. Θἆναι μιὰ σωτηρία, μιὰ ἐγγύηση γιὰ το μέλλον καὶ μιὰ διάσωση τῆς ἀξιοπρέπειάς μας. Ἅμα ἐπιτευχθῇ τέτοιο πρᾶμα θἄρθῃ ἡ σειρὰ ἄλλων. Τὸ ἑλληνικὸ θέατρο θὰ λυτρωθῇ καὶ θὰ προοδεύσῃ μονάχα ἅμα κανανοηθῇ ἡ ἀνάγκη μιᾶς ἑλληνικῆς θεατρικῆς «πολιτικῆς». Ἀλλοιῶς καὶ στὰ 2030 ἐκεῖνος ποῦ θὰ γράψῃ γιὰ τὴ θεατρικὴ διακοσιετηρίδα τοῦ νεοελληνικοῦ κόσμου, ἀμφιβάλλω ἂν θἄχῃ νὰ πῇ εὐχαριστότερα πράματα ἀπὸ μένα.

Παρίσι 24. Β'. 1930.

Μ. ΒΑΛΣΑΣ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΑΠΟ ΤΟ 1830 ΩΣ ΤΟ 1930

Οἱ Θεοτοκόπουλοι δὲν γεννιῶνται βέβαια κάθε μέρα. Τὸ Ἑλληνικὸ αἷμα ἕναν μονάχα μπόρεσε νὰ ξεπετάξῃ μέσα στὸ μάκρος τῶν αἰώνων. Γι' αὐτὸ δὲν θ' ἀπαντήσουμε τέτοια θαύματα στὰ ἑκατὸ χρόνια ποὺ περάσανε ἀπὸ τότες ποὺ ἡ νέα Ἑλλάδα γίνηκε ἀνεξάρτητη. Μὰ οὔτε μιὰ ἐνιαία καὶ αὐτόνομη Νεοελληνικὴ ζωγραφικὴ δὲν θὰ βροῦμε. Μάταια θὰ ψάξουμε, ἂν θελήσουμε νὰ προσδιορίσουμε κάποια ὁμα-

δικὰ γνωρίσματα μιᾶς ζωγραφικῆς μὲ δικό της χαραχτήρα. Θὰ προσπαθήσουμε τολοιπὸν νὰ ξεχωρίσουμε μονάχα τὶς διάφορες γενικὲς γραμμές, ποὺ ἀκολούθησαν τὰ ἔργα τῶν Ἑλλήνων ζωγράφων μέσα στὰ ἑκατὸ αὐτὰ χρόνια. Δηλαδὴ θὰ ξελαγαρίσουμε τὰ σύνορα ἀπὸ τὶς ξένες ἐπιδράσεις μέσα στὰ ἔργ' αὐτά... Ὡστόσο θ' ἀπαντήσουμε καὶ μερικὰ γερὰ ταλέντα ζωγράφων, ποὺ θ' ἀφίσουν κάτι μέσα στὴν ἱστορία τῆς ζωγραφικῆς.

***

Ἂς βρεθοῦμε ἑκατὸ χρόνια πίσω. Στὸ 1830. Τὴ στιγμὴ ποὺ ἡ Ἑλλάδα γένεται ἀνεξάρτητο κράτος ὑπάρχουν Ἕλληνες ζωγράφοι; Μὴ ζητᾶτε τέτοια λοῦσα σ' ἕνα ἔθνος, ποὺ μόλις ἐβγῆκε ἀπὸ τὸ αἷμα. Οὔτε στ' Ἀνάπλι θὰ βρῆτε κάτι τέτοιο, οὔτε στὴν Ἀθήνα, ποὺ πέντε χρόνια κατόπι γίνηκε πρωτεύουσα. Ὡστόσο ἡ Ἑφτάνησο, κάτω ἀπὸ τὴν Ἀγγλικὴ προστασία τότες, εἶχεν ἀκόμα δυὸ ζωγράφους, ποὺ παίξανε μεγάλο ρόλο στὸν καιρό τους. Ὁ ἕνας ἦτανε ὁ Ζακυθινὸς Νικόλας Καντούνης, ποὺ ζωγράφισε πολλὲς εἰκόνες σ' ἐκκλησιὲς τῆς Ζάκυθος καὶ δυὸ μεγάλες στὴν Πλατυτέρα τῆς Κέρκυρας καὶ ποὺ πέθανε τὸ 1834. Ὁ ἄλλος ἦτανε ὁ Κερκυραῖος Παῦλος Προσαλέντης, προσωπογράφος μὲ φήμη, μὰ καὶ γλύπτης καὶ δάσκαλος τῆς ζωγραφικῆς καὶ τῆς γλυπτικῆς μαζί. Οἱ δυὸ αὐτοὶ ζωγράφοι ἦτανε καλοὶ τεχνίτες, μὰ δὲν εἴχανε τίποτα καθαρὰ προσωπικὸ ἢ χαραχτηριστικὰ Ἑλληνικὸ στὰ ἔργα τους. Κ' οἱ δυὸ ἦτανε παιδιὰ τῆς Ἰταλικῆς τέχνης. Ὁ Προσαλέντης σπούδασε στὴν Ἰταλία, μὰ κι' ὁ Καντούνης πῆρε διδάγματα ἀπὸ τὴν ἐργασία τοῦ Κουτούζη καὶ τῶν Δοξαράδων, ποὺ ἦτανε φροῦτα τῆς Ἰταλικῆς ζωγραφικῆς.

Ἀληθινὰ κ' ἡ λογοτεχνία στὴν Ἑφτάνησο κεῖνο τὸν καιρὸ συγγένευε μὲ τὴν Ἰταλική. Μὰ ἡ ζωγραφικὴ δὲν ξεχώριζε σὲ τίποτα. Οὔτε τὴ διαφορὰ τῆς γλώσσας εἶχε —ὅπως τὴν εἶχε ἡ λογοτεχνία—μήτε ποὺ ἡ ἁγιογραφία διατηροῦσε πιὰ τίποτα ἀπὸ τὴν παλιὰ Βυζαντινὴ παράδοση.

***

Λίγο ἀργότερα, σὰν ἡ ἐλεύθερη Ἑλλάδα ἔνιωσε τὴν ἀνάγκη νἄχῃ καὶ τὸ λοῦσο τῆς ζωγραφικῆς, ἔφτασαν στὴν Ἀθήνα μερικοὶ μέτριοι τεχνίτες ἀπὸ τὴ Γερμανία καὶ τὴ Γαλλία κι' ἀργότερα κι' ἀπὸ τὴν Ἰταλία. Αὐτοὶ στὸν τόπο τους ἦτανε ἀπὸ τοὺς πιὸ παρακατιανούς, μὰ στὴν Ἀθήνα κάμανε τὴν τύχη τους καὶ μάλιστα αὐτοὶ πρῶτοι διδάξανε δῶ καὶ τὴ ζωγραφικὴ στὸ Πολυτεχνεῖο, ποὺ ἦτανε τότες στὴν ὁδὸ Πειραιῶς, ἐκεῖ ποὺ τώρα εἶναι τὸ «Ὠδεῖο Ἀθηνῶν». Οἱ τυχοδιῶχτες αὐτοί, ὄχι μονάχα διδάξανε κακὴ ζωγραφικὴ στὴν Ἀθήνα, μὰ φυτέψανε πρῶτοι καὶ τὴν καταστρεφτικὴν ἐκείνην ἀντιπάθεια γιὰ τὴ Βυζαντινὴ τέχνη καὶ παράδοση. Αὐτὴ ἡ ἀντιπάθεια ἀργότερα ἔκαμε τὴν Ἀθηναϊκὴ κοινωνία νὰ πετάῃ κάθε χαραχτηριστικὴ Βυζαντινὴ ἐργασία καὶ νὰ προσκυνάῃ κάθε Φράγκικη ἐλεεινότητα. Γιὰ κάμποσα χρόνια τὸ λοιπὸν οἱ σκιτζῆδες αὐτοὶ τῆς Δύσης ἐστράβωναν τὸ ζωγραφικὸ γοῦστο τοῦ ἄμοιρου φρεσκολευτερωμένου κοινοῦ...

Ἔτσι ἀπὸ τότες ἡ προσοχὴ τῆς Ἑλληνικῆς κοινωνίας ἐγύρισε κατὰ τὶς ζωγραφικὲς σχολὲς τοῦ Μονάχου καὶ τοῦ Παρισιοῦ καὶ γιὰ τὰ τελευταῖα χνάρια τῆς Βυζαντινῆς παράδοσης ἀπόμεινε μονάχα ἡ περιφρόνηση. Μὰ καὶ τὰ χνάρια κεῖνα πιὰ εἴχανε σβύσῃ. Ἡ Ἑφτανησιώτικη ζωγραφικὴ ἦτανε καθαρὴ Ἰταλικὴ κ' ἡ Ἁγιογραφία τοῦ Ἁγ. Ὄρους ἔβγαζε τώρα πιὰ μονάχα ἀντίγραφα ἀπὸ Ρούσικα ἢ Φράγκικα κονίσματα. . .

***

Αὐτὴ ἡ κατάσταση βάσταξε στὴν Ἀθήνα καὶ σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα σαράντα ἁλάκερα χρόνια. Ἕλληνας ζωγράφος ἄξιος κάπως νὰ τὸν προσέξῃ κανένας δὲν ἐφάνηκε ὡς τὴν ἐποχὴ ποὺ παρουσιάστηκε ὁ Ν. Γκίζης. Ὁ Ντηνιακὸς αὐτὸς ζωγράφος σπούδασε στὸ Πολυτεχνεῖο τῆς Ἀθήνας καὶ κατόπι στὴν Ἀκαδημία τοῦ Μονάχου ὡς τὸ 1871. Εἶν' ὁ πρῶτος ποὔδωσε ζωγραφικὰ ἠθογραφικὰ ἔργα μὲ χαραχτῆρα Ἀνατολίτικο, ἢ καλλίτερα νεοελληνικό. Ἀπὸ τὸ 1873 ὡς τὸ 1880 παρουσίασεν ἕνα πλῆθος τέτοια ἔργα. Ἂν κ' ἦτανε ὅμως ἠθογράφος, ξέφευγεν ἀπὸ τὸν ξερὸ ρεαλισμό. Ἀργότερα, ἀπὸ τὸ 1886, ἄρχισε νὰ κάνῃ συνθέσεις μὲ ἀρχαῖες ἑλληνικὲς ἀπόπειρες. Μὰ τραβώντας σ' ἕνα τέτοιο δρόμο, γίνηκε στὸ τέλος διακοσμητικὸς ζωγράφος. Ἡ «Ἀποθέωση τῆς Βαυαρίας» (1895) εἶναι ἕνας τέτοιος διακοσμητικὸς θρίαμβός του. Μὰ πιὸ πολὺ ἀτομικὸ χαραχτήρα δείχνει στὰ τελευταῖα του ἔργα: «Ἡ δόξα τῶν Ψαρῶν» «Νέος Αἰών», «Χαρά», «Πνεῦμα τοῦ πόνου»—ὅλα πιὸ πολὺ διακοσμητικὰ παρὰ στερεὰ ζωγραφικά.—Ὁ Γκίζης ἔζησε ὡς τὸ 1900, δημιουργώντας χωρὶς διακοπὴ ὡς τὶς στερνὲς στιγμὲς τῆς ζωῆς του. Ἦτανε ἀληθινὰ γερὸ ταλέντο καὶ πνεῦμα ἀνήσυχο. Μὰ ἡ ἐπίδραση τῆς Γερμανικῆς τέχνης τοῦ καιροῦ του κ' ἡ ρωμαντικὴ διάθεση ἐπηρρέασαν καὶ τὴν ἠθογραφικὴ καὶ τὴν διακοσμητική του ἐργασία.

Παιδιὰ τῆς σχολῆς τοῦ Μονάχου εἶναι κι' ὁ Νικηφόρος Λύτρας κι' ὁ Γ. Ἰακωβίδης. Ὁ πρῶτος συνθέτης μὲ δυνατὴ φλέβα καὶ μὲ ζωηρὴ διάθεση νησιώτη ἠθογράφου. Ὁ δεύτερος μὲ γερὴ τεχνική, μὰ πιὸ λίγο συνθέτης. Καὶ πιὸ πολὺ Γερμανός. Οἱ δυὸ αὐτοὶ ζωγράφοι ἐπηρρεάσανε πολύ. Διδάξανε πολλὰ χρόνια ζωγραφικὴ στὸ Πολυτεχνεῖο καὶ δυναμώσανε τὴν ἐπίδραση τῆς Γερμανικῆς ζωγραφικῆς στὸν τόπο μας.

Παράλληλα, μὰ λιγότερο, ἐδούλεψε κ' ἡ ἐπίδραση τοῦ Παρισιοῦ. Ὁ Ράλλης κι' ὁ Ξυδιᾶς εἶναι ἀπὸ τὰ πρῶτα της φροῦτα.

Μὰ κ' ἡ Ἰταλικὴ σκλαβιὰ ξακολούθησε στὴν Ἑφτανισιώτικη ζωγραφική. Μποροῦμε νὰ σημειώσουμε τὸ Χαρ. Παχύ, τὸ Σ. Πιζάνη καὶ πλῆθος ἄλλους.

***

Ὅπως καὶ πρίν, ὅμοια καὶ στὰ 30 τελευταῖα χρόνια, ἡ ζωγραφική μας βολοδέρνει ἀνάμεσα στὶς διδασκαλίες καὶ στὶς μιμήσεις τῶν σχολῶν καὶ τῶν τρόπων ποὺ μᾶς ἔρχονται ἀπὸ τὸ Μόναχο, ἀπὸ τὸ Παρίσι κι' ἀπὸ τὴ Ρώμη. Χιλιάδες καὶ μυριάδες πίνακες φκιάνονται μέσα σὲ μιὰ ἰσοπέδωση καὶ τραβᾶνε στὸ δρόμο τῆς ἀπελπισμένης μετριότητας....

Μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἰσοπέδωση ξεχώρισαν κάποιες ἀναλαμπές, μὰ οἱ ἰσχυρὲς προσωπικότητες ἄργησαν πολὺ νὰ φανοῦν. Φάνηκαν κάποιες τέτοιες ἀναλαμπὲς μὲ τὸν Π. Λεμπέση, μὲ τὰ θαλασσινὰ τοῦ Κ. Βολωνάκη, τοῦ Β. Χατζῆ, τοῦ Αἰμ. Προσαλέτη, μὲ τὰ πορτραῖτα τοῦ Νίκου Ν. Λύτρα καὶ μὲ κάποια τοῦ Γ. Ροϊλοῦ...

***

Κι' ἂς ἔρθουμε τώρα στὴ σημερνή μας ζωγραφική. Ἀπὸ τοὺς ζωγράφους ποὺ ζοῦνε σήμερα ἀναφέραμε ὡς ἐδῶ μονάχα τὸν Ἰακωβίδη. Πόσους ἀκόμα θὰ μποροῦσαμε ν' ἀναφέρουμε; Μὲ κάποιες ἀναλαμπὲς ἢ μ' ἐλπίδες, ἀρκετούς. Αὐτὸ εἶναι κάτι πολὺ εὐχάριστο. Δείχνει πὼς πᾶμε πρὸς τὴν ὡριμότητα. Ὡστόσο ἂν ζητήσουμε τὴν καθαρὴ ξεχωριστὴ ἀτομικότητα, τὴν ὡριμασμένη δημιουργικὴ προσωπικότητα, τότες πρέπει νὰ σημειώσουμε δῶ τρία ὀνόματα:

Δ. Γαλάνης,
Γ. Γουναρόπουλος,
Κ. Παρθένης.

Ὁ δημιουργὸς τῆς ἁγνῆς κι' ἀπολυτρωμένης ἑλληνικῆς προσπάθειας στὸ ξῦλο καὶ στὸ χρῶμα, ὁ ὑπερρεαλιστὴς ποὺ πιάνει τὰ αἰθέρια ὁράματα, κι' ὁ μάγος διακοσμητὴς εἶναι οἱ τρεῖς δημιουργοὶ ποὺ μποροῦν αὐτὴ τὴ στιγμὴ νὰ σημειωθοῦν ὡς τὰ πιὸ λαμπρὰ σημεῖα τῆς σύγχρονης Ἑλληνικῆς ζωγραφικῆς.

(Μάρτης 1930). ΦΩΤΟΣ ΓΙΟΦΥΛΛΗΣ

Η ΠΕΡΑΣΜΕΝΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΧΡΟΝΙΑ ΣΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ

Ὁ περασμένος χρόνος δὲν ἀπέδωσε στὸ φιλολογικὸ στάδιο μεγάλα πράματα στὴν Ἰταλία. Ρωμάντσα, διηγήματα, ποιήματα, ὅλας σχεδὸν στέκονται στὴν ἴδια ρουτίνα τῆς κοινοτυπία καὶ τῆς ξηρότητας. Οἱ κριτικοὶ ἀποκαρδιωτικὰ γράψανε γι' αὐτὴ τὴν κατάσταση ποὺ ἄθελά τους τοὺς ἀπομακρύνει ἀπὸ μίαν ἐντατικὴ προσοχὴ γιὰ καλύτερο αὔριο. Εἶναι ἀνώφελο νὰ στέκει κανεὶς στὴν ἀναμονὴ γιὰ μιὰ πνευματικὴ ἀνάταση τῆς Ἰταλίας, στὴ στιγμὴ ποὺ μπορεῖ νὰ περιμένῃ χρόνια. Ὡς τόσο μέσα στὴν ἀρνητικὴ ὑπερπαραγωγή, τέσσερα βιβλία ποὺ πιὸ κάτω ἀναφέρουμε. Τὸ ***Sole a picco*** τοῦ ***Cardarelli***, τὸ ***Rumon*** τοῦ ***Ignis***, ***Il tramonto del grande Attore*** τοῦ ***D'Amico*** καὶ: ***C'era il diavolo, o mon c'era il diavolo?*** τοῦ ***Rosso di San Secondo***.

***

Τὸ βιβλίο τοῦ Καρνταρέλι πῆρε τὸ βραβεῖο τοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου Bagutta τὸν περασμένο Γενάρη ὕστερ' ἀπὸ συζητήσεις καὶ ζωηρὲς δια-

μάχες. Τὸν κατηγόρησαν οἱ ἐχθροί του πὼς δὲν ἔχει νὰ παρουσιάσει ἕνα «ὄγκον ἐργασίας», γιατὶ τὸ βιβλίο του αὐτὸ ἀποτελεῖται ἀπὸ μικρὰ κομμάτια. Τὸν κοίταζαν μὲ δυσπιστία καὶ εἰρωνεία. Τώρα μὲ τὸ βραβεῖο, ποὺ τόλμησε νὰ ὑποστηρίξει φανατικὰ ὁ γνωστὸς στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὶς Φωσκολιανὲς γιορτές, Vergani, στράφηκαν σ'αὐτὸν ὅλοι μὲ βλέμμα ἀναγνωρήσεως.

Ὁ Καρνταρέλι στὸ σύνολο τῶν ἔργων του: ***Viaggi nel Tempo, memorie della mia infanzia*** καὶ τὸ βραβευμένο [1], ἀγγίζει νέες χορδές, δίνει μία χαραχτηριστικὴ φάση στοὺς καλλιτέχνες καὶ συγγραφεῖς. Εἶναι ὁ εἰσηγητὴς κάποιου νέου ρυθμοῦ, νέας μορφῆς στὴν ποίηση. Τὸ βιβλίο του εἶναι ἀπὸ τὰ λίγα ποὺ θὰ ζήσουν. Δὲν ἀποτελεῖται ***ἀπὸ διαβατάρικα θέματα, καὶ ἀκαθόριστες νοσταλγίες.*** Ὅλα του τὰ ἔργα συνέχονται θαυμάσια μεταξύ τους. Ἡ τέχνη του μεστώνει, ἀποδεχόμενη ἀδιάκοπα νέες τελειότητες, συγκρατεῖ ὅμως πάντα τὴν πρώτη τους δύναμη. Ἡ ἀτμόσφαιρα ποὺ κυκλώνει τὸ βιβλίο εἶναι ταιριαχτὴ μὲ τὸν ἐσώτερον ἄνθρωπο ποὺ ἀπεικονίζει.

***

Rumon [2]. Γίνηκε τελευταῖα πολὺς λόγος γιὰ τὸ θεατρικὸν αὐτὸ ἔργο, ποὺ σὰ νὰ σκεπάζεται ἀπὸ κάποιο μυστήριο. Σ' ἕνα τεράστιο ἔργον ἀπὸ 468 μεγάλες σελίδες μὲ μιὰ μυστηριώδικη γλῶσα, σὰν ἕνα κρᾶμμα λατινικῆς καὶ ἰταλικῆς. Τὰ λόγια γλυστροῦν ὑποβλητικά. Προκαλεῖ ἐντύπωση, σὲ φέρνει στὸ ρωμαϊκὸ κόσμο ποὺ περιγράφει, σὲ κάνει νὰ συμμετέχεις ἄθελα μαζί. Οἱ φράσεις του εἶναι βαλμένες σὲ τέτοιο τρόπο σὰ νὰ συνέχωνται μεταξύ τους ἀπὸ ἀνώτερους δεσμοὺς ρυθμοῦ καὶ ἤχου. Σὰ νἆναι φτειαγμένες ἀπὸ ἀτσάλι, προξενοῦν μίαν ἰσχυρὴν ἐντύπωση. ἔχουν κάτι τὸ σκληρό, τὸ ἄγριο.

Ὁ συγγραφέας εἶναι κρυμμένος μὲ τὸ ψευδώνυμο Ignis καὶ ἀποκαλεῖ τὸ ἔργο του Carmen Solutum. Εἶναι ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὸ μῦθο Ρώμου καὶ Ρωμύλου, ὡς ἕνας ὕμνος στὴν αἰωνία πόλη γιὰ τὴ θεία προέλευσή της. Ἀπάνω στὴ φωτιὰ τοῦ χρησμοῦ φτερουγίζει ἡ προφητεία τῆς νέας πόλεως.

Ὁ Ρῶμος θαυματουργεῖ. Ὁ θάνατος τοῦ Ρωμύλου δὲν εἶναι ἀδελφοκτονία, εἶναι μία θυσία γιὰ τὴν πατρίδα, μία θυσία ἀναγκαία, γιὰ τὴν ὁποίαν ὁ Ρῶμος φρικιάζει. Ὁ χρησμὸς βγαίνει ἀπάνου στὴ μάχη τῶν δύο ἀδελφῶν. Ὁ Ρῶμος εἶναι ὁ νικητής, δίνει τὄνομα τῆς νέας πόλης ἀναγραμματίζοντας τὴ λέξιν Amor: Roma. Ὁ χρησμὸς γίνεται πιὰ ἱερὸς ὕστερ' ἀπὸ τὸ αἷμα ποὺ τὸν βάφει, γίνεται τὸ ἅγιο χρῖσμα μιᾶς πολεμικῆς Μοίρας. Ὅ,τι καθιερώνεται κείνη τὴ στιγμὴ θὰ μίνει γιὰ πάντα στοὺς αἰῶνες.

Θεωρήθηκεν ὡς ἔργον ἐθνικὸ καὶ ὁ Μουσσολίνι τὸ ἔθεσε ὑπὸ τὴν πνευματικὴ προστασία του.

***

(1) Il sole a Picco - Edit. Longanesi 1929.

(2) ***Ignis*** - Rumon. Tragedia - Libreria del Littorio. Roma.

Tramonto del grande attore [3].

Ὁ Silvio d'Amico σ' αὐτὸ τὸ ἔργο του θέλησε νὰ παρουσιάσει τὸν ξεπεσμὸ τοῦ σύγχρονου ἠθοποιοῦ. Ἀπὸ διάφορα ἐπιχειρήματα φτάνει στὸ συμπέρασμα πὼς μένει ***οὐσιαστικὰ ἀνέκφραστα*** ἕνα ἔργο τέχνης. Οἱ ἠθοποιοί, χωρὶς εὐσυνειδησίαν ἔτσι σὰν γραμμόφωνο, ἐπαναλαμβάνουν μηχανικὰ τὸ κάθε τι. Σ'αὐτοὺς θὰ σκεφτόται ἡ Ντοῦζε ὅταν ἔλεγεν ἀγαναχτησμένη τὸ περίφημο: «Γιὰ νὰ σώσωμε τὸ θέατρο πρέπει νὰ τὸ καταστρέψωμε. Πρέπει νὰ ἐξολοθρευτοῦν θεατρῖνοι καὶ θεατρῖνες. Αὐτοὶ κάνουν τὴν τέχνη ἀρνητική».

Εἰν' ἕνα δόγμα ποὺ τὸ εἶπαν, ἀπὸ χρόνια πρίν, ὅλοι οἱ μεγάλοι ἠθοποιοὶ τῆς Ἰταλίας. Ὁ Μοντένα, ὁ Ρικομπόνι, ὁ Περοῦτσι κ.λ. κ.λ. Ὁ D'Amico ἀρνεῖται ***ἀπολύτως*** πὼς μπορεῖ νὰ ἑρμηνευθεῖ ἕνα ἔργο. Παρουσιάζει καθένα νέο θέμα, μιὰ ποικιλία ἑρμηνείας σύμφωνα μὲ τὸ γοῦστο τοῦ καθενὸς ἠθοποιοῦ. Ὁ ἠθοποιὸς ἔχει κι'αὐτὸς τὴν ἀτομικότητά του, δὲν βλέπει ἕνα ἔργον ὅπως πραγματικὰ εἶναι, μὰ μέσ' ἀπὸ τὸ πρῖσμα τῆς δικῆς του σκέψης. Τὸ ποικίλλει, τὸ ξαναφτειάνει σὰν δικό του. Γι'αὐτὸ βλέπωμε καὶ στοὺς κριτικοὺς τόσον ἀνόμοιες γνῶμες ἀπὸ τὸν ἕνα αἰῶνα, στὸν ἄλλο. Ο Σαίξπηρ τοῦ Βολταὶρ εἶναι τάχα ὁ ἴδιος τοῦ Οὐγκώ; Ὅσο μεγαλύτερος εἶναι ὁ ἠθοποιὸς τόσον ὑποφέρει ἀλλοιώσεις ὁ συγγραφέας. Ὁ Wilde εἶπε, πὼς οἱ ἠθοποιοὶ μᾶς δίνουν τοὺς Ἀμλέτους τους καὶ ὄχι τὸν πραγματικὸν Ἀμλέτο τοῦ Σαίξπηρ στὴν οὐσία Ἀμλέτος τοῦ Σαίξπηρ δὲν ὑπάρχει.

Γιὰ τοῦτο καὶ ὁ Reinhardt συμπεραίνει πώς: μόνο στὸν ἠθοποιὸ καὶ ὄχι στὸ συγγραφέα ἀνήκει τὸ θέατρο.

Ὁ D'Amico, ἔτσι ἢ ἀλλοιῶς, μιμούμενος τὸ κήρυγμα τοῦ Croce φτάνει στὰ ἄκρα. Οἱ διάφοροι ρόλοι μένουν πάντα ἀνέκφραστοι.

Γιὰ τὴν Ἰταλία ὁ τύπος τοῦ μεγάλου ἠθοποιοῦ ὁλοένα ἐκλείπει.

Ἐλπίζει πὼς κάποτε, ὕστερ' ἀπὸ πολὺ σκοτάδι ξαναφαίνεται ἕνα φῶς. Ἴσως προετοιμάζεται ἕνα ὁλότελα νέο θέατρο.

***

C'era il diavolo o non c'era il diavolo? [4]

Θὰ μποροῦσε νὰ πεῖ κανεὶς πὼς ὁ συγγραφέας ἕνα σκοπὸν ἔχει, νὰ ἐκφράσει τὸ ἀνέκφραστο, νὰ δώσει μορφὴ σχηματοποιημένη σὲ μερικὲς ψυχικὲς ἀλήθειες ἀκαθόριστες, ποὺ δύσκολα μπορεῖ κανεὶς νὰ χαράξει σὲ διήγηση. Στὸν ἐσώτερο κόσμο κάθε ἀνθρώπου ὑπάρχει πάντα κάτι τὸ ἀκαθόριστο, κάτι τὸ φευγαλέο. Αὐτὸ φαίνεται ἐξαφανίζεται ὅταν ζητᾶς νὰ τὸ σφίξεις στὸ στενὸ πλαίσιο τῆς ἀφήγησης. Ὁ συγγραφέας ζητᾶ αὐτὸ νὰ τὸ ὑπερνικήσει καὶ συχνὰ τὸ καταφέρνει πιτυχημένα. Συχνὰ ἀνοίγει νέους κόσμους, πνευματικοὺς ὁρίζοντας ἀναπάντεχους, σὰ νὰ σηκώνεται ξάφνου μιὰ μαγευτικὴ αὐλαία σ' ἕνα δω-

(3) Silvio D'Amico - Tramonto del grande attore - Mondatori Milano. 1929.

(4) Rosso di San Secondo – C'era il diavolo o non c'era il diavolo? Treves 1929.

ΘΕΑΤΡΟ

— Ἐλευθέρα Σκηνὴ — Θίασος Κοτοπούλη. Β. Κιρσὸν καὶ Ἀ. Οὐσπένσκι: «Ἡ Σκουριά». Δράμα σὲ τρεῖς πράξεις κι' ἐννιὰ εἰκόνες μὲ πρόλογο (μεταφραστής: Ἀθηνᾶ Σαραντίδη).

Μὲ τὸ ἔργο αὐτὸ ἡ «Ἐλευθέρα Σκηνή» ἐνεκαινίασε τὴν β'. περίοδό της. Πρὶν ν' ἀρχίση ἡ παράσταση ἡ Κα Μαρίκα Κοτοπούλη βγῆκε στὸ προσκήνιο καὶ εἶπε μερικὰ ὡραῖα και μετρημένα λόγια γιὰ τὴν προσπάθεια τῆς «Ἐλευθέρας Σκηνῆς». Τί ἔκανε ὡς τώρα καὶ τί θὰ κάνη. Σ' ἕνα σημεῖο τοῦ λόγου της, ἀφοῦ ἀπαρίθμησε τὸ πῶς θ' ἀνεβάση τραγωδίες τοῦ ἀρχαίου μας θεάτρου, ἔργα ξένα τῆς πρωτοπορίας κι' ἄλλα, ἐπρόστεσε πὼς θ' ἀνεβάση ἐπίσης μὲ χαρὰ ἔργα συγχρόνων Ἑλλήνων. Καὶ τότε τὸ ἀκροατήριο ἐξέσπασε σ' ἀκράτητα χειροκροτήματα. Τὸ γεγονὸς μιᾶς τέτοιας ἐτυμηγορίας τῆς κοινῆς γνώμης εἶναι σημαντικώτατο καὶ πολὺ εὐοίωνο. Περισσότερο εὐοιωνο ἀπὸ τὴν ὑπόσχεση τῆς Κας Κοτοπούλη. Καὶ μᾶς φάνηκε πῶς τὰ χειροκροτήματα ἐκεῖνα μᾶλλον ἦσαν διαμαρτυρία γιὰ τὴν μέχρι τώρα παραμέληση τῶν σύγχρονων θεατρικῶν ἔργων τοῦ τόπου μας. Ὕστερα ἀπὸ τὸν πρόλογο αὐτὸν ἡ αὐλαία ἄνοιξε μπρὸς σὲ μιὰ σάλα κατάμεστη ἀπὸ θεατές.

Τὸ ἔργον τῶν Κιρσὸν καὶ Οὐσπένσκι εἶναι πολὺ νέο καὶ εἶχε ἐπιτυχία ὅπου παίχθηκε πλὴν ἀπ' τὴ Μόσχα, ὅπου μὲ δυσφορία ἀκούστηκε. Γιατὶ εἶνε ἕνα ἔργο βγαλμένο μέσα ἀπὸ τὴ σύγχρονη σοβιετικὴ Ρωσσία, γραμμένο ἀπὸ προλετάριους, ποὺ ὅμως χτυπᾷ ἀλύπητα τὶς παρανομίες τῶν μπολσεβίκων. Τόσο οἱ συγγραφεῖς ὅσο καὶ οἱ ἥρωες τοῦ ἔργου, εἶνε ἐπαναστάτες ἐνθουσιώδεις ὁπαδοὶ τοῦ μπολσεβικισμοῦ, μὰ εἶναι διανοούμενοι καὶ δὲ χωνεύουν οὔτε τὶς ὑπερβολές, οὔτε τὶς παρανομίες ποῦ γίνονται ἐν ὀνόματι τῆς ἰδεολογίας τους, ποὺ διάφοροι ἐπιτήδειοι καὶ ἀριβίστες τὴν διασύρουν. Προχωροῦν στὸν ἔλεγχό τους μέχρι τὸ σημεῖο νὰ χτυπήσουν καὶ τὴν ἱερότητα τοῦ ἐργάτη (θανάσιμο ἔγκλημα στὴ σοβιετικὴ Ρωσσία) λέγοντας: Κι 'ἂν ἕνας ἐργάτης ἀκόμα, εἶναι ἔκφυλος, θὰ τὸν σαρώσουμε κι' αὐτόν. (Καὶ σ' αὐτὸ ἐπίσης τὸ σημεῖο τὸ κοινὸ τῆς πλατείας ξέσπασε σ' ἀκράτητα χειροκροτήματα).

Οἱ διάλογοι τοῦ ἔργου εἶναι θαυμάσιοι. Ἀβίαστοι καὶ λεπτότατα ψυχολογημένοι. Ἴσως τὸ σύνολο τοῦ ἔργου νὰ μᾶς φαινεται φλύαρο, ἴσως νὰ ὑπάρχουν σκηνὲς περιττές, ποὺ ἀτονοῦν τὴ δραματική του γοργότητα. Μ' αὐτὸ συμβαίνει στὴν ἀντίληψή μας ἐπειδὴ εἴμαστε θεατὲς ἑνὸς ἄλλου τύπου καὶ ἀγνοοῦμε τὶς λεπτομέρειες τῆς σύγχρονης Ρωσσικῆς καθημερινότητας. Γιὰ τοὺς Ρώσσους θεατὲς οἱ ἠθογραφικὲς αὐτές, λεπτομέρειες δὲ θᾶνε παραπανίσιες.

Τὸ ἔργο ἀνεβάστηκε μὲ πραγματικὴ εὐσυνειδησία, χωρὶς νὰ κοπῇ καμμιὰ τεχνικὴ λεπτομέρεια. Ἕνας δίκαιος ἔπαινος ἀξίζει στὶς σκηνογραφίες τοῦ κ. Κλώνη καὶ στὴν ὡραία μετάφραση τῆς Κας Σαραντίδη. Ἡ ἐκτέλεση τῶν ἠθοποιῶν πολὺ μελετημένη. Ὅλοι καλοί. Ἡ Κα Κοτοπούλη ἦταν ἀντάξια τοῦ ἑαυτοῦ της. Ἐξαιρετικὴ μνεία θὰ ἔπρεπε νὰ κάνουμε γιὰ

ΜΑΡΙΕΤΤΑ ΜΙΝΩΤΟΥ

τὸ δυνατὸ παίξιμο τοῦ κ. Γληνοῦ (Τερέχιν) καὶ τὴν ἀνώτερη αἰσθητικὴ ἀντίληψη τῆς κυρίας Παξινοῦ. Ὁ κ. Μινωτὴς ἔκαμε ἄλλο ἕνα βῆμα προόδου στὴν ἐξέλιξή του.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΔΟΞΑΣ

ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

— *Βιβλία.*

Δημοσθένη Ν. Βουτυρᾶ: «Στοὺς ἄγνωστους θεούς». Ἐν Ἀθήναις. Ἐκδοτικὸς οἶκος Δημητράκου.

Σ. Λευκοπαρίδη: «Ὁρίζοντες...». Μυθιστόρημα. Ἐκδοτικὸς οἶκος «Χαραυγή». Ἀθῆναι 1930.

Ν. Ι. Σαράβας. «Μιὰ πληγὴ δίχως αἷμα». Μυθιστόρημα. Ἐκδότης Ἀριστείδης Ν. Μαυρίδης. Ἀθήνα.

Γ. Δημάκου. «Ἀέρα, φῶς». (ποιήματα). Ἀλεξάνδρεια 1930.

Διονυσίου Π. Καλογεροπούλου «Τὰ πρῶτα τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης γραμμάτια τοῦ 1842, τὰ δεκάδραχμα τοῦ 1849 καὶ ἡ πρώτη ἐν Ἑλλάδι παραποίησις. (Ἐκ τῆς περὶ Εὐθυμίου Κεχαγιᾶ ἐκτυπουμένης μελέτης μου)». Ἀθῆναι. 1930.

Τυμφρηστοῦ. «Ὁ ἀνθρωπιστής». (Ρωμάντσο). Ἀθῆναι. Ἐκδόται Ι. Δ. Κολλάρος καὶ Σια. 1930.

Ἔριχ Μαρία Ρεμάρκ. «Τίποτε νεώτερον ἀπὸ τὸ μέτωπον». Μετάφρασις ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ ὑπὸ Λεωνίδα Δ. Κοτσιφάκου. Βιβλιοπωλεῖον Ἰωάννου Ν. Σιδέρη. Ἀθῆναι.

Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν. Ἔτος ΣΤ΄. Ἀθῆναι 1929.

Λουκιανοῦ. «Ὁ σελέμης». Λογοτεχνικὴ ἀπόδοση Γεωρ. Θεμ. Μαλέζου. Ἔκδοση Β. Κομπούγια. Ἀθῆναι. 1930.

Μανώλη Η. Φωκιανοῦ. «Φωνὲς στὸ ἄπειρο». Ἀθήνα. 1930.

Γ. Σ. Δούρα. «Ὀχτὼ Τραγούδια στὸν Ἰεχωβᾶ». Ἀθήνα 1930.

— *Περιοδικά.*

«Ὁ Νουμᾶς». Ἐκδίδεται κάθε μῆνα. Διευθυντὴς Πάνος Δ. Ταγκόπουλος. Ἀθήνα. Μάρτης 1930 (6).

«Ἐθνικὴ Ἐπιθεώρησις τῆς Ἑλλάδος». 15θήμερος ἔκδοσις. Γεν. Διευθυντὴς Δώρης Κσβαρᾶς. 1 Μαρτίου 1930 (11).

«Ἑλληνίς». Μηνιαῖον περιοδικὸν τοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου τῶν Ἑλληνίδων. Φεβρουάριος 1930 (2)

«Ἑβδομάς». Εἰκονογραφημένη ἐπιθεώρηση. Ἀρχισυντάκτης Ντόλης Νίκβας. Ἀθῆναι. 6 Μαρτίου (126), 13 Μαρτίου (127), 20 Μαρτίου (128) καὶ 27 Μαρτίου (129).

«Ἑλληνικὴ ἐπιθεώρησις». Μηνιαῖον περιοδικόν. Ἐπὶ τῆς ὕλης: Ἀπ. Ν. Μαγγανάρης. Μάρτιος 1930. (Τεῦχος 268).

«Ἐκδρομικά». Μηνιαία ἐκδρομικὴ ἐπιθεώρησις. Ἀρ. 10. Μάρτιος 1930.

«Ἀλεξανδρινὴ Τέχνη». Διευθύντρια Ρίκα Σεγκοπούλου. Ἀλεξάνδρεια. Χρ. Δ΄. τεῦχος 1ο. (Ἰανουάριος 1930).

«Αἱ Μοῦσαι». Φιλολογ. καὶ ἱστορικὸν περιοδικὸν 15θήμερον. Ἱδρυτὴς-διευθ. Λ. Χ. Ζώης. Ζάκυνθος. 27 Φεβρουαρίου (ἀρ. 850), 13 Μαρτίου (851).

«ΡΛΦ» (RLF—Front littéraire ouvrier). Sofia. (Βουλγαρίας). No 8. (12 Φλεβάρη 1930), 9. (19 Φλεβάρη 1930).

Σημ. Ἀναγγέλνουμε ὅσα βιβλία καὶ περιοδικὰ λαβαίνουμε. Κρίνουμε ὅμως ὅποια θέλουμε.

— *Ἀναγγέλνονται:*

Ἀδ. Παπαδήμα: Εἰσαγωγὴ στὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία. (Δοκίμιο).— Τοῦ ἴδιου: «Ἡττοπαθεῖς» (Νουβέλα). Θὰ βγοῦν τώρα γλήγορα καὶ τὰ δύο σὲ βιβλία.

oooooo[...]oooooo

Η ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΜΑΣ

Σ' αὐτὸ τὸ φυλλάδιο ἡ «Ζωὴ τοῦ μηνὸς» περιωρίστηκε πολύ, γιὰ νὰ χωρέσουνε οἱ τέσσερες μελέτες οἱ σχετικὲς μὲ τὴν Ἑκατονταετηρίδα καὶ τὸ ἀνέκδοτο ἔργο τοῦ Ψυχάρη. Ἐλπίζουμε στὸ ἐρχόμενο φυλλάδιο νὰ συμπληρώσουμε τὰ κενά.

— Στὸ ἐρχόμενο φυλλάδιο θὰ ἐξακολουθήσουν οἱ μελέτες οἱ σχετικὲς μὲ τὴν Ἑκατονταετηρίδα ἀναφορικὰ μὲ τὶς ἄλλες Ὡραῖες Τέχνες, γραμμένες ἀπὸ ἄλλους διαλεχτοὺς καὶ εἰδικοὺς συνεργάτες μας.

— Στὸ ἴδιο φυλλάδιο θὰ δημοσιέψουμε καὶ μιὰ μελέτη «Σχετικὰ μὲ τὴν ἀλλαγὴ τοῦ ἀλφάβητού μας» τοῦ Καθηγητῆ τοῦ Πανεπιστήμιου κ. Νικ. Χατζηδάκη, ποὺ ἀπὸ τοὺς πρώτους ἔχει ὑποστηρίξῃ τὴν εἰσαγωγὴ τοῦ Λατινικοῦ ἀλφάβητου στὴ γλῶσσα μας.

— Τὸ ἔργο τοῦ κ. Βάσου, ποὺ δημοσιεύουμε σὲ τοῦτο τὸ φυλλάδιό μας εἶναι ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὸ ποίημα «Παράκληση» τοῦ Ὄσκαρ Οὐάϊλντ.

— Σ'ὅσα γράμματα χρωστᾶμε κάποιαν ἀπάντηση ἢ θὰ γράψουμε μὲ τὸ ταχυδρομεῖο ἤ, ἂν δὲν εἶναι βία, στὸ ἐρχόμενο φυλλάδιό μας.

ΜΟΛΙΣ ΕΞΕΔΟΘΗ:

ΜΕΡΙΚΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Μ. ΒΙΣΑΝΘΗ

ΜΕ ΕΙΚΟΝΕΣ Γ. ΒΑΣΣΟΥ

ΕΚΔΟΤΗΣ
ΑΡΙΣ. Ν. ΜΑΥΡΙΔΗΣ
ΑΘΗΝΑ

ΠΟΥΛΙΕΤΑΙ ΣΕ ΟΛΑ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΒΙΒΛΙΑ
ΔΙΑΛΕΧΤΑ ΚΑΙ ΦΤΗΝΑ
ΠΟΥ ΠΟΥΛΙΩΝΤΑΙ ΣΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ ΜΑΣ

Τὰ βιβλία αὐτὰ πουλιῶνται στὸ γραφεῖο τῆς «ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑΣ» (Στοὰ Φέξη, ἀρ. 59) καὶ στέλονται σ' ὅσους μᾶς ἐμβάσουν τὸ ἀντίτιμο. Τὰ ταχυδρομικὰ ἔξοδα τὰ πληρώνουμε ἐμεῖς.

Ψυχάρη.	Κωστῆς Παλαμᾶς (Μελέτη)	15.—
Φώτου Γιοφύλλη.	Ἀνησυχίες (Ποιήματα)	15.—
»	Τὸ τραγοῦδι τῆς κοντέσσας (Ποίημα)	10.—
»	Μοντέρνες ἀγάπες (Ποιήματα)	10.—
»	Τὸ ἄμοιρο τὸ Λολάκι (Μυθιστόρημα)	15.—
»	Ἡ Φαρμακωμένη (Δράμα)	10.—
»	Μαύρη κληρονομιὰ (Δράμα)	10.—
»	Συνθέματα (Ποιήματα)	15.—
»	Ἡ τελευταία ὥρα τοῦ σονέτου (Ποιήματα)	10.—
»	Καινούργες τερτσίνες (Ποιήματα)	15.—
»	Διηγήματα	15.—
Γεράσ. Σπαταλᾶ.	Ὁ βίος μιᾶς ψυχῆς (Ποιήματα)	20.—
Ν. Ι. Σαράβα.	Μιὰ πληγὴ δίχως αἷμα (Μυθιστόρημα)	25.—
Ἀγγέλου Κασιγόνη.	Ἡ ἁπλῆ ζωὴ (Μελέτη)	10.—
»	Ἡ εὐτυχία. (Μελέτη)	10.—
Β. Μεσολογγίτη.	Ὁ Ἀκούμας (Διηγήματα)	15.—
»	Σποραδικὰ (Ποιήματα)	10.—
Χρίστου Βαρλέντη.	Θρῦλοι (Ποιήματα)	20.—
»	Τὸ κρυφὸ στρατί. (Ποιήματα)	10.—
»	Σκέρτσο (Ποιήματα)	5.—
Ἀναστάσιου-Μιλάνου Στρατηγοπούλου.	Τζελίκα (Ποίημα)	15.—
Γ. Σημηριώτη.	Ἡ κόκκινη πρωτομαγιὰ (Δράμα)	15.—
»	Στὴ φίλη μου. (Ποιήματα)	15.—
Ἀπ. Ν. Μαγγανάρη.	Στὸν πρῶτο σταθμό. (Ποιήματα)	10.—
»	Τὸ ταξίδι (Ποιήματα)	15.—
Ντίνου Α. Μαυρεπῆ.	Ὁδηγὸς ποιητικῆς (διὰ νὰ κάνῃ ὁ καθένας ποιήματα)	20.—
Ἀνθολογία τῶν νέων ποιητῶν μας (1900-1920)		20.—
Περιοδικὸ «ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ» (Ἐγκυκλοπαιδικὸ καὶ οἰκογενειακὸ περιοδικὸ μὲ εἰκόνες). Τόμος 1ος. 1921-1922		50.—
Ἀκατάλληλο ἡμερολόγιο		10.—

*

Ὁ ΤΟΜΟΣ ΤΗΣ «ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑΣ» τοῦ 1929 χαρτόδ. 60.—
Κάθε προηγούμενο φυλλάδιο τῆς «ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑΣ»... 5.—

ΤΟ ΣΑΒΒΑΤΟΝ 5 ΑΠΡΙΛΙΟΥ ΚΥΚΛΟΦΟΡΘΥΝ

ΤΑ ΝΕΑ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΛΛΙΤΕ-
ΧΝΙΚΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ

ΜΕΓΑΛΗ ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΚΩΣΤΗΣ ΜΠΑΣΤΙΑΣ

ΤΟ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΟΝ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟΝ ΣΥΝΕΡΓΑΤΩΝ

Ἀπὸ τῶν στηλῶν τῶν «ΝΕΩΝ» θὰ ἐμφανισθῇ ὅ,τι τὸ καλύτερον ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ

ΤΟ ΔΙΗΓΗΜΑ—ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ—ΤΟ ΠΟΙΗΜΑ—Η ΣΑΤΥΡΑ—Η ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ—ΤΟ ΘΕΑΤΡΟΝ —Ο ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ—ΤΟ ΒΙΒΛΙΟΝ—Η ΜΟΥΣΙΚΗ—Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ—Η ΓΛΥΠΤΙΚΗ—Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ Η ΕΝ ΓΕΝΕΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ

ΤΑ ΝΕΑ

ΕΙΝΑΙ Η ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΑ ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ—ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ—ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

ΘΑ ΠΩΛΟΥΝΤΑΙ ΠΑΝΤΟΥ ΔΡΑΧ. 2

Γραφεῖα: Μάγερ 29